T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİLERİ ANABİLİM DALI

İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN KRİPTO PARALAR

Yüksek Lisans

Hazırlayan
Aslı
CİVELEK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Tevhit AYENGİN

Çanakkale - 2020

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "İslâm Hukuku Açısından Kripto Paralar" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir bir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

10/09/2020

Aslı CİVELEK

ÖZET
İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN KRİPTO PARALAR

İslâm ekonomi sistemi, toplumda adaletin tesis edilmesini sağlayarak sömürüyü engellemiş; paranın da az sayıda insanın elinde bulunmasını önleyici tedbirleri almıştır. Bundan dolayı faiz haram kılınmış ve konulan prensiplerle meşru yoldan elde edilmeyen kazancın veya ticaretin önüne geçilmiştir. Bu doğrultuda İslâmi finans, parayı sadece helal veya izin verilen faaliyetlere kanalize ederek hem toplumun sağlık, güvenlik ve ekonomik gelişimine destek olmayı hem de bireye yüklediği sorumlulukla toplumu kötü davranışlardan uzak tutmayı hedeflemiştir.

Kripto paralar günümüzde giderek dikkat çeken para birimleri hâline gelmiştir. 2009 yılında Nakamoto ile başlayan bu serüven, kullanıcıları için vaat ettiği unsurlarla da dünya gündemine oturmuştur. Dünya piyasasında 2018 yılı itibariyle 1375 kripto para birimi tedavülde olup bunların piyasa değeri 741milyar doları bulmaktadır. Kripto para birimlerinin gündelik hayatta ve ticari faaliyetlerde, gerçek veya sanal ürün ve hizmetlerinde ödeme aracı olarak firmalarca kullanıldıkları, borsada işlem gördükleri dikkate alındığında diğer açılardan olduğu kadar dini boyutu ile de ele alınması gereken hususlardan biri olduğu açıktır.

Kripto paraların tedavül aracı olması, para sayılması, mal olması, ticarette kullanılması veya yatırım için kullanılması konusu İslâm fıkhı açısından üzerinde birtakım tartışmaların olduğu aktif bir olgudur. Araştırma ile kripto paraların meşruiyeti, alım satımı, transferi ile ilgilikonular İslâm hukukçularının ortaya koydukları deliller dikkate alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kripto para birimlerini caiz görmeyenler daha çok kripto paraların para vasfını taşımadığı, kara para aklama, değerindeki aşırı dalgalanma, belirsizliğe bağlı yüksek risk, para sahiplerinin meçhuliyeti, denetim ve kontrolünün yapılamaması, yasal dayanaktan yoksun olmaları gibi eksiklikleri delil olarak sunmuşlardır. Kripto para birimlerini caiz görenler daha çok caiz görmeyenlerin öne sürdükleri delilleri dikkate alarak hüküm vermeye çalışmışlardır. Her ne kadar kripto para birimlerinin caiz olmadığını iddia edenler olsa da kripto para birimlerinin İslâm hukukuna uyumunun sağlanması çalışmalarının yapılmaya başlandığı hatta bazı İslâmi kripto para üretiminin yapıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Para, Kripto paralar, Blockchain.

ABSTRACT

CRYPTOCURRENCIES IN TERMS OF ISLAMIC LAW

The Islamic economic system prevented exploitation by ensuring the establishment of justice in the society and has taken measures to prevent money from being held by a small number of people. Therefore, interest isforbidden and with the principles it sets, income or trade that is not legitimately obtained is prevented. In this regard, channeling money only to halal or allowed activities.Islamic finance aims to both support the health, security and economic development of the society and to keep the society away from bad behaviors by responsibility to the individual.

Cryptocurrencies have become increasingly remarkable currencies today. The adventure that started with Nakamoto in 2009 was also on the world agenda with the elements it promises for its users. As of 2018, 1375 cryptocurrencies are in circulation in the world market and their market value reaches 741 billion dollars. It is clear that cryptocurrencies are one of the issues that should be considered with their religious aspects as well as other aspects, considering that they are used by companies as a means of payment in daily life and commercial activities, real or virtual products and services.

The issue of cryptocurrencies being in circulation, replacing money, being commodity, being used in trade and investmentis an active phenomenon with some discussions onIslamic jurisprudence. With the research, the issues related to the legitimacy, trading, and transfer of cryptocurrencies have been tried to be determined by taking into account the evidence revealed by Islamic jurists. People who do not see cryptocurrencies permissible have presented the evidences such as the fact that cryptocurrencies do not have the quality of money, money laundering, excessive fluctuation in value, high risk due to uncertainty, the legitimacy of money holders, failure to auditand control, and lack of legal basis as the evidence. And people who saw cryptocurrencies permissible tried to judge by taking into account the evidence put forward by those who did not. Although there are those who claim that cryptocurrencies are not permissible, it is seen that cryptocurrencies are being harmonized and adapted with Islamic law and even some Islamic crypto money production is observed.

Keywords: Islamic Law, Money, Cryptocurrencies, Blockchain

ÖNSÖZ

Küreselleşen dünyada her geçen gün değişimler meydana gelmektedir. Bu değişimler ekonomi üzerinde de kendini hissettirmektedir. Özellikle Kur'an-ı Kerim'de geçen Riba ayetleri göz önüne alınınca Müslümanların ekonomik tüm faaliyetlerini gözden geçirmesi gerekmektedir. Geçmişte bankacılık alanında ve finansal alanda yaşanan sıkıntılı süreçlerin yatırımcılara oldukça zor günler yaşattığı göz önüne alınırsa 21. yy.da bilişim teknolojilerinin gelişimiyle oldukça farklı ekonomik seçenekler bilgisayar ortamında bize sunulmaktadır. Bu tercihleri yapmadan Kur'an ı Kerim'in ayetlerine göre kıyaslamalı ve bu hükümlere uygun olarak yaşamımızı düzenlemeliyiz. Digitalleşmenin sağladığı ekonomik yenilikler ile birlikte bu yatırım araçlarının İslâm'a uygun olup olmadığını tezimizde açıklamayı amaçladık. Bu tezde Blokchain şifreleme tekniği ve kripto paralar hakkında İslâmi finans ve İslâm hukuku açısından değerlendirme yapılması amaçlanmıştır.

Tez çalışmamda planlamasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşturulmasında desteğini esirgemeyen engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Prof.Dr. Tevhid AYENGİN'e, ders döneminde değerli bilgilerini bizimle paylaşan İslâm hukukunu daha da sevmeme vesile olan Sayın Prof. Dr.Mehmet Ali YARGI hocama, tezimin şekillenmesine çalıştay kitapları ile destek olan ve son aşamalarında kıymetli zamanlarını ayırıp tezimi inceleyen Sayın Doç. Dr. Süleymen KAYA ve Sayın Prof. Dr.Murat ŞİMŞEK hocalarıma,, tüm eğitim dönemimde ve bu zorlu süreçte desteğini hep hissettiğim hep yanımda olan sevgili eşim Mehmet Hüsnü CİVELEK'e, tez aşamasında çoğu şeyden feragat edip bana destek olan, bu hayatta Rabbimin bana en güzel hediyeleri olan kızlarım Alânur ve Berru'ya, tez sürecinde destek olan tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aslı CİVELEK

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
ÖNSÖZ iii
İÇİNDEKİLER iv
KISALTMALAR ix
TABLOLAR x
ŞEKİLLER xi
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
PARANIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

1.1. Para Kavramı 5
1.1.1. Paranın Ortaya Çıkışı 5
1.2. Para Çeşitleri ve Sistemleri 8
1.2.1.Mal Para ve Sistemi 9
1.2.2.Madeni Para ve Sistemi 9
1.2.3.Kâğıt Para ve Sistemi 10
1.2.4. Altın Para ve Sistemi 11
1.2.5.Temsili Para ve Sistemi 12
1.2.6. Kaydî Para ve Sistemi 12
1.3. Fonksiyonu Açısından Para 12
1.3.1.Değişim Aracı Olması 12
1.3.2.Değer Ölçüsü Olması 13
1.3.3.Tasarruf Aracı Olması 13
1.3.4.Borç Ödeme Aracı Olması 14
1.4. Dijital Para Birimi 14
1.4.1. Elektronik Para Sistemlerinin Sınıflandırılması 14
1.4.2. Sanal Para Birimi 15

İKİNCİ BÖLÜM
KRİPTO PARA BİRİMLERİ

2.1. Kripto Para Birimi 17

2.2. Kripto Para Birimi ile Elektronik Para-Sanal Para Arasındaki Farklar 18

2.3. Kripto Para Birimlerinin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi 20

2.4. Kripto Para Birimlerinin Temel Özellikleri 21

2.5. Kripto Para Birimlerinin İşleyiş Mekanizmaları 21

2.5.1. Madencilik 22

2.5.2. Blok Zinciri (Blockchain) 22

2.5.3. Sağlama (Hash) Algoritması 24

2.5.4. İş Kanıtı (Proof-of-Work) 24

2.6. Kripto Para Birimlerinin Parasal Fonksiyonları 25

2.6.1. Değişim Aracı Olma Fonksiyonu 25

2.6.2. Hesap Birimi Olma Fonksiyonu 26

2.6.3. Vadeli İşlemlerde Kullanım Fonksiyonu 26

2.6.4. Servet Biriktirme Aracı Olma Fonksiyonu 27

2.7. Kripto Para Birimleri 27

2.7.1. Bitcoin (BT) 28

2.7.2. Litecoin (LTC) 31

2.7.3. Ethereum (ETH) 31

2.7.4. Ripple (XRP) 32

2.7.5. Altcoinler 32

2.7.6. Metacoinler 33

2.8. Kripto Para Birimi Olarak Bitcoin 33

2.8.1. Blockchain (Blok Zinciri Alt Yapısı) 34

2.8.2. Gizlilik ve Güvenlik 34

2.8.3. Bitcoin Ekosistemi 35

2.8.3.1. Kullanıcılar 35

2.8.3.2. Takas Merkezleri 36

2.8.3.3. Madenciler 36

2.8.3.4. Yazılım Geliştiriciler 36

2.9. Kripto Para Borsaları 37

2.10. Türkiyede Yerli Türk Kripto Para Borsaları 38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN KRİPTO PARA BİRİMLERİ

3.1. İslâm'da Para 41

3.2. İslâm Hukuku Açısından Para ve Kripto Para Birimleri 48

3.2.1. İslâm Hukuku Açısından Kripto Para Birimlerinin Semen ve Mebi' Olma Durumları 49

3.2.2. İslâm Hukuku Açısından Kripto Para Birimlerinin Mal Olma Durumları 53

3.2.3. İslâm Hukuku Açısından Kripto Para Birimlerinin Somut Varlıkları 58

3.2.4. İslâm Hukuku Açısından Kripto Para Birimlerinin Teslim İmkânı 59

3.3. İslâm Hukuku Açısından Yatırımları Haram Kılan Hususlar 60

3.4. Kripto ParalaraCevaz Vermeyenlerin Öne Sürdükleri Deliller 65

3.4.1. Kripto Paraların Yasa Dışı Faaliyetlerin Kullanımına Açık Olması 65

3.4.2. Kripto Paraların Değerlerindeki Aşırı Dalgalanma 66

3.4.3. Kripto Paraların Devlet Otoritesinden Bağımsız Olması ve Yasal Düzenlemelerin Olmaması 67

3.4.4. Kripto Paraların Devlet Denetimi ve Güvencesinde Olmaması 69

3.4.5. Kripto Paraların Yüksek Risk İçermesi, Garara ve Tağyire Açık Olması 72

3.4.6. Kripto Paralar Haksız Kazanca Neden Olmaktadır 75

3.5. Kripto Paralara Cevaz Verenlerin Öne Sürdükleri Deliller 76

3.5.1. Kripto Paraların Yasa Dışı Yollarda Kullanılabilmesi 77

3.5.2. Kripto Para Birimleri Değerlerinin Aşırı Dalgalanması 79

3.5.3. Kripto Paraların Devlet Otoritesinden Bağımsız Olması 80

3.5.4. Kripto Paraların Devlet Denetimi ve Güvencesinde Olmaması 84

3.5.5. Kripto Paraların Risk Barındırması, Garara, Aldatmaya Açık Olması .. 85

3.5.6. Kripto Paralar ile İlgili Yasal Düzenlemelerin Olmaması 86

3.5.7. Kripto Paraların Elektrik İsrafına Neden Olması 88

3.5.8. Kripto Paraların Para Vasfına Sahip Olmaması 89

3.5.9. Kripto Para Birimlerinin Cevazına İlişkin Değerlendirme 91

3.6. İslâm Finans Sektörü Açısından Blockchain Teknolojisinin Uygulanabilirliği ... 94

3.6.1. İşin Kanıtı (Proof of Work-PoW) 96

3.6.2.Bahis Kanıtı (Proof of Stake-PoS) 97

3.6.3.Diğer Protokoller 99

3.7. İslâmi Kurallara Uygun İlk Kripto Para Borsası: ADAB 100

3.8. İslâmi Kurallara Uygun İlk Sertifikalı Blockchain (Stellar) 101

3.9. İslâmi Kurallara Uygun Olduğu İddia Edilen Kripto Paralar 102

3.9.1. Stellar 102

3.9.2. GoldX 103

3.9.3. OneGram 103

3.9.4. Qintar 104

3.9.5. Birleşik Müslüman Kripto Para Birimi (Öneri) 104

3.9.6. BİGA (Bir Gram Altın)Projesi (Öneri) 105

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 107
KAYNAKÇA..... 112
ÖZGEÇMİŞ 128

KISALTMALAR

A.g.e. :Adı geçen eser
A.g.m. :Adı geçen makale
A.g.y. :Adı geçen yer
Bkz. :Bakınız
BT :Bitcoin
Çev. :Çeviren
Der. :Derleyen
DİYK :Din İşleri Yüksek Kurulu
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed. :Editör
Haz. :Hazırlayan
MASAK :Mali Suçları Araştırma Kurulu
Neşr. :Neşreden
ö. :Ölümü
N. :Numara
s. :Sayfa
ss :Sayfalar arası
TDVY :Türkiye Diyanet Vakfı yayınları
USD :ABD Doları
v. :Vefatı

TABLOLAR

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 2.1	2019 Yılı İtibarı İle Kripto Para Birimleri ve Piyasa Değerleri	29
Tablo 2.2.	Bitcoin Enerji Tüketim İstatistikleri	32
Tablo 2.3.	2017 Yılı Sonu İtibarı İle Türkiye Kripto Para Borsaları Toplam Hacimleri	40
Tablo 2.4.	İşlem Hacmine Göre En Büyük Kripto Para Borsaları	40
Tablo 3.1.	Kripto Paraların Yasallık Durumu	84

ŞEKİLLER

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa
Şekil 1.1	İMF Sanal Para Sınıflandırması	16
Şekil 2.1	Blok zinciri nasıl çalışır?	24
Şekil 2.2.	Bitcoin nasıl kullanılır?	30
Şekil 2.3.	Bitcoin Fiyatındaki Dalgalanma	31

GİRİŞ

İnsanlık tarihinde takas ile başlayan ticari hayat, paranın icadı ile sistematik bir düzenin gidişatına kapı aralamış, günümüze değin çok farklı biçimlerde kendisini ticarette göstermiştir. Bu bağlamda alışverişte özellikle ödeme işlemlerinde kullanılan araçlar, ticaretin temelini oluşturarak finansal piyasaların da oluşumuna zemin hazırlamışlardır. Son dönem meydana gelen teknolojik gelişmeler ödeme araçlarının biçimine etki etmiş, elektronik ortamda ödeme alternatifini beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda günümüzde finansal piyasaların alım satım işlemlerinde para ile beraber elektronik veya kâğıda dayalı araçları da değişim için kullandıkları görülmektedir. Bu doğrultuda bireylerin yaşamlarının bir parçası durumuna gelen internet teknolojisi, sağladığı avantajlar ile elektronik ortamda online olarak ödeme araçlarının kullanımı gözle görülür bir şekilde arttırmıştır.

Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler, banka ve kredi kartları ile yapılan alışveriş biçimini etkileyerek akıllı telefonlar üzerinden e-alışverişin popülerleşmesini sağlamıştır. Akıllı telefon uygulamalarının bireye sunduğu avantajlar ve kolaylıklar, akıllı telefonlar üzerinden yapılan alışverişi hem yaygınlaştırmış hem de hızlandırmıştır. Dijitalleşmenin getirdiği hız ve sosyal ağlar ile dijital işletmelerin yükselişi sonucunda küresel anlamda bağlılığı güçlendirmektedir.[1] İnternet satış sitelerinden Ali Baba grubu, 11 Kasım 2015 tarihinde bir günde yaptığı 14 milyar dolar çevrimiçi satışın yüzde 68'ini mobil cihazlardan gerçekleştirmiştir.[2]ING International Survey tarafından 2015 yılında Avrupa, Amerika ve Avustralya'da 14.829 katılımcı üzerinde yapılan araştırmada, katılımcıların %65'inden fazlasının mobil bankacılığı kullandıkları, %48'inin mobil bankacılık ile hesaplarını kontrol ettiklerini ve mobil işlemleri daha hızlı ve kolay olduğu için tercih ettiklerini söylemişlerdir.[3] Bu durum insanların işlemlerini e-ticaretle, akıllı telefonlarla, elektronik para kullanarak yapmaya istekli olduklarını göstermektedir.[4]

---

[1] Khalilov Kuş, Merve C. Mücahit, Gündebahar ve İrfan, Kurtulmuşlar, "Bitcoin ile Dünya ve Türkiye'deki Dijital Para Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme", 19. Akademîk Bilişim Konferansı, Aksaray Üniversitesi, Aksaray, (8-10 Şubat 2017), 2017.

[2] Klaus Schwab, *Dördüncü Sanayi Devrimi*, (Çev. Zülfü Dicleli), Optimist Yayınevi, Ankara 2017, s. 64

[3] ING International Survey. "The rise of mobile banking and the changing face of payments in the digital age". https://www.ezonomics.com/ing_international_surveys/mobile_banking_2015/, (Erişim Tarihi: 20.10. 2018).

[4] Schwab, *Dördüncü Sanayi Devrimi*, s. 64.

Twentify Bounty mobil araştırma grubu 2018 yılında Türkiye'de956 kişiyle kripto para birimleri algı ve güven araştırması yapmıştır. Sonuçta; katılımcıların %53.2'si Bitcoin hakkında bilgi sahibi olduğunu, %87'si Bitcoin'i duyduğunu söylerken, Ethereum, Litecoin, Ripple ve IOTA gibi diğer kripto para birimlerinin daha az bilindiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların %37'si Blockchain teknolojisini bildiklerini söylerken %58.3'ünün ise Blockchain'i bir kripto para birimi sandıkları anlaşılmaktadır. Bitcoin alanların %44.4'ünün yatırım için aldıkları, %36.1'inin kripto paralara yeterince güvenmediği, %41.4'ünün ise net bir kararı olmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların %35.3'ü önümüzdeki dönemde kripto para yatırımı yapacaklarını ifade etmişlerdir.[5]

Gizlilik kaygısı taşıyan kullanıcılar için popüler bir ödeme aracı haline gelen "kripto para" kavramı, geleneksel yöntemlerden farklılaşmış veri tabanı yapısı ile kabul görmüştür. Kripto para birimlerinin fiziki karşılığının olmaması aynı zamanda sanal para oldukları anlamına gelmektedir. Kripto para birimlerinin bilindik elektronik para birimlerinden farkı, gizlilik taşıması ve bir aracı olmaksızın gerçekleşme imkânına sahip olmasıdır. Bankacılık sektörü de kendi sistemini kripto para veri tabanı yapısına uyumlu hale getirmek için çalışmalar yapmaya başlamıştır. Kripto para birimlerinin finans piyasasında dolaşıma sürülen ilk örneği olarak Bitcoin görülmektedir. Bitcoin, kripto para birimleri arasında bilinirliği ve yaygınlığı en fazla olanıdır. Bitcoin, Blockchain (blok zincir), işlemlerin şifrelenmiş olarak izlendiği dağıtık bir veri aracılığı ile bir kullanıcıdan diğerine doğrudan iletilmesi imkân dâhilinde olan bir sanal paradır.[6]Kripto para birimlerinin kullanılması ve işlemleri ile ilgili uluslararası düzeydehukuksal belirsizliklerin olduğu görülmektedir. Türkiye'de mevcut yasalara göre kripto paralar yasaklı olmamakla beraber ihtiyatla yaklaşılması gereken bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bununla beraber, kripto para birimlerinin altyapısını oluşturan sistemlerin, terörizmin finansmanı, kara para aklanması, çocuk pornografisi ve uyuşturucu ticareti gibi suçlarda kullanılması ya da işleyişlerini kolaylaştırması, vergi kaçırılmasında bir araç olarak kullanılabilmesi kripto para birimlerini dini açıdan ele alma zaruriyetini doğurmuştur.

---

[5] Tentify Tüketici Araştırmaları, "Kripto Para Birimleri Algı & Güven Araştırması Türkiye'nin Sanal Cüzdanı Araştırma Raporu 2018" s.18. https://www.twentify.com/hubfs/Turkish_Reports/ Twentify_ Kripto-Para-Arastirmasi.pdf?hsCtaTracking=9c0cee2f-c64d-4d79-80cf-ce5a46cf46c3%7Ca4dbb8fe-29ab-4c7a-b1be-1536d9de794e (Erişim Tarihi: 20.10.2018).

[6] Leyla Ateş, "Bitcoin: Sanal Para ve Vergileme", *Vergi Sorunları Dergisi*, N: 308, 2014, s. 133.

Son yılarda finansal açıdan yaşanan mevcut gelişmelerin neden olduğu birçok fiili durum, İslâm iktisat düşüncesi ışığında çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda kripto para birimlerinin çıkışı on yılı geçmemesine rağmen günlük yaşamda ve ticari faaliyetlerde, gerçek veya sanal ürün ve hizmetlerde ödeme aracı olarak birçok şirket tarafından kullanıldıkları, borsada işlem gördükleri böylelikle gittikçe büyüyen bir pazar büyüklüğüne ulaştıkları dikkate alındığında, diğer açılardan olduğu kadar dini boyutu ile de ele alınması gereken bir husus olduğu görülmektedir. Kripto para birimlerinin ceza hukuku, idare hukuku ve özel hukuku ilgilendiren yönleri henüz tam olarak ortaya konmuş değildir. Bununla beraber, kripto para birimlerinin suistimale açık altyapısı, kötü amaçlı kullanılma ihtimali, denetimden ve kontrol biriminden uzak oluşu ve lisanslanma eksikliği dini açıdan birçok sorunun oluşumuna zemin oluşturmaktadır.

Araştırmanın amacı, kripto para birimlerinin İslâm hukuku çerçevesinde lehde ve aleyhte görüşleri bu kapsamda ortaya konulan delilleri ve cevaplarını sistematik olarak ele almayı ve İslâm hukukuna uyumlu olduğu iddia edilen örnek kripto para birimlerini sunmayı hedeflemektedir.

Tezin birinci bölümü olan "Paranın Doğuşu ve Gelişimi" başlığı altında para çeşitleri ve sistemleri, fonksiyonu açısından para ve dijital para birimleri ele alınmıştır.

Tezin ikinci bölümüolan "Kripto Para Birimleri" konu başlığı altında, kripto para birimlerinin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi, kripto para birimlerinin işleyiş mekanizmaları, kripto para birimlerinin parasal fonksiyonları ve kripto para birimleri ele alınmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde "İslâm Hukuku Açısından Kripto Para Birimler" başlğında İslâm'da para, İslâm hukuku açısından mal ve kripto paralar, İslâm hukuku açısından yatırımları haram kılan hususlar, kripto paraların şer'an caiz olmadığını iddia edenler, kripto paraların şer'an caiz olduğunu iddia edenler, İslâm finans sektörü açısından Blockchain teknolojisi uygulanabilmesi, İslâmi kurallara uygun olduğu iddia edilen kripto paralar konularına değinilmiştir.

Kripto para birimlerinin meşruiyeti sorgulanarak hükme esas teşkil eden hususları ortaya koyma açısından yapılan en güncel çalışmalara değinilmiştir. Bu kapsamda, Beşir GÖZÜBENLİ'nin "İslâm'da Para ve Fonksiyonları"[7] ile Ali Keleş'in "İslâm'a Göre Para

[7] Beşir Gözübenli, *İslâm 'da Para ve Fonksiyonları,* Erzurum 1986.

Kavramı, (Tarihi, Tanımı ve Fonksiyonları)"[8] isimli doktora tezleri, Sakarya Üniversitesi İslâm Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezî (İSEFAM) Müdürü Süleyman KAYA, "Kripto Para Birimleri ve Fıkhi Açıdan Değerlendirilmesi" isimli çalışması, Fatih Özden'in "Fıkhî Açıdan Kripto Para Sistemi -Bitcoin Örneği", M. Mustafa ŞENEl'in "İslâm İktisadında Kripto Paraların Yeri" ve Furkan SHABAN'ın "İslâm Hukukuna Göre Kripto Para Biriminin Para Olma Keyfiyeti: Bitcoin Örneği" adlı tez çalışmaları, Hasan DOĞAN'ın, "İslâm Hukuku Açısındankripto Paralar ve Blockchain Şifreleme Teknolojisi", [9] Alpaslan ALKIŞ'ın "İslâm Hukuku Açısından Bıtcoın ve Kripto Para"[10] makaleleri ile Mehmet ONUR'un "İslâm Hukuku Açısından Kripto Para Birimlerinin Değerlendirilmesi" adlı bildirisi, Müslüman Devlet Başkanlarının katılımı ile Aralık 2019'da yapılan "2019 Kuala Lumpur Zirvesi" ile Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde 07 Mart 2020 tarihinde düzenlenen "Helal Finans Açısından Dijital Kripto Paralar" çalıştaylarından istifade edilmiştir.

[8] Ali Keleş, İslâm'a Göre Para Kavramı, Tarihi, Tanımı ve Fonksiyonları. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi. Bursa 2018.

[9] Hasan Doğan, "İslâm Hukuku Açısından Kripto Paralar ve Blockchain Şifreleme Teknolojisi", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:26, N: 2, 2018.

[10] Alpaslan Alkış, "İslâm Hukuku Açısından Bıtcoın ve Kripto Para", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, N:2. 2018.

BİRİNCİ BÖLÜM

PARANIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

1.1. Para Kavramı

"Para" kelimesi dilimize Farsça "parça, gümüş parçası" anlamındaki "pâre"den gelmiştir.[11]Arapçada nakd(نقد ج نقود) kelimesi Türkçedeki "nakit" kelimesine benzer şekilde para, eldeki nakit para ve peşin ödeme anlamlarında kullanılmıştır.[12]Türkçede ise para "devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı ve nakit" anlamındadır. Para ile ilgili ortak bir tanımın yapılmadığı daha çok fonksiyonları itibarı ile paranın tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir.[13] Para, yapısındaki dinamiklikten dolayı tanımlanırken ölçütler üzerinde fikir birliği olmamasına bu da paranın tanımının zorlaşmasına neden olmuştur. [14]

Paranın toplum tarafından genel kabul görmesi biçiminden hareketle para kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda paranın ticaret malı olduğunu kabul eden teori, devlet iradesi teorisi, sosyal mukâvale teorisi ve para fonksiyonları teorisi gibi görüşler ortay konulmuştur.[15]

1.1.1. Paranın Ortaya Çıkışı

Takas-Trampa; Takas, alışverişte bir mal bedelinin başka bir malla ödenmesi demektir. Ekonomik hayatta henüz para icat edilmemişken insanların alışveriş olarak kabul edilebilecek işlemlerde doğrudan mal teslimi şeklinde ticaret yaptığı görülmektedir. Takasın ilk çağlarda, insanların aldıkları ve sattıkları malların kıymetini belirleyecek bir değer ölçütü olmaksızın alışverişin yürütüldüğü görülmektedir.[16]

İnsanlar, sosyal birer varlık oldukları için sürekli birbirleriyle etkileşim içerisindedirler. Sosyal hayatta birlikte yaşayan insanlar yaşamlarını idame ettirebilmek adına ihtiyaç duydukları şeyleri elde edebilmek için ilk başlarda değiş tokuş sistemini

---

[11] Ali Akyıldız, "Para", *DİA,* XXXIV, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s.163.
[12] Bilal Aybakan, "Mebî"", *DİA,* XXVIII, TDV Yayınları, İstanbul 2003, s.324
[13] TDK Güncel Türkçe Sözlük, ''Para'', http//www.sozluk.gov.tr
[14] Sabri Orman, "Modern İktisat Literatüründe Para, Kredi ve Faiz", *Para Faiz ve İslâm,* Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizis, İsav, İstanbul 1992, ss. 2-69.
[15] Ali Keleş, A.g.e., s. 2-3.
[16] Feridun Ergin, *Para Siyaseti,* İÜİF Yayınlan, İstanbul 1969, s. 19-23.

kullanmışlardır. Burada önemli olan ve ürüne değer veren tarafın elindeki değil, ihtiyacıdır.[17] İnsanların satın almak istedikleri ürünün değerini; ürünü satanın, satın almak isteyenin elinde bulunan ve değiştirmek istediği ürüne olan ihtiyacı belirlemekteydi. Örnek vermek gerekirse; yumurta karşılığında süt almak isteyen bir kişinin alacağı süt karşılığında ne kadar yumurta vereceği tamamen süt satan kişinin yumurtaya olan ihtiyacına bağlıdır. Takas sisteminin sadece ilkel yıllarda kullanıldığı düşüncesi ise yanlıştır. Gerçekten de Sovyetler Birliği (SSCB)'nin 1990'lı yılların başında dağılması ile kurulan yeni ülkelerin ticaretleri, kendi paralarının olmaması nedeni ile malın malla takası usulü ile gerçekleşmiştir. Dahası, Türkiye'ye doğalgaz verelim, Türkiye'den ise domates vb. mallar alalım şeklindebir yaklaşım, yakın zamanlarda modern devletlerde dahi bir süre kullanılmıştır.[18]

"Para" kelimesi birçok anlama gelebilmektedir. Günlük konuşmalarda farklı çağrışımlarla kullanılmaktadır. İktisatçılara göre para; *"mal ve hizmetlerin ödenmesinde veya borçların geri ödenmesinde genellikle kabul edilen herhangi bir faktör"* olarak tanımlanmaktadır.[19]

"Para"; tütün, deri ve deri, kürkler, zeytinyağı, bira veya alkollü içkiler, köleler veya eşler, devasa kaya ve simge yapılar" olarak dâhil edilmek isteniyorsa, neredeyse her toplumda (geçmiş veya bugün) keşfedilebilir.[20] Para, erken toplumların çeşitli özelliklerinin bir sonucu olarak yavaş yavaş gelişmiştir; bunun örnekleri törenler ve bayramlar, birine iyilik yapmak için tazminat ve mal alışverişidir.[21]Tarihsel olarak takas ekonomisi, ilk geçerli ticaret ekonomisi olmuştur. Mallar veya hizmetler, diğer mallar veya hizmetler için değiştirilmiştir.[22] Para daha sonra işçilerin ücretlerinin ödenmesine imkân sağlamış ve mal alıp satmayı kolaylaştırmıştır. İlerleyen zamanlarda para, tüccarların mal alıp satmaları amacıyla kıtalar arasında seyahat etmeleri için erişim sağlayarak dünyanın farklı bölgelerini birbirinebağlamaya yardımcı olmuştur.[23]Para, ticaret ekonomisinde pilot olarak seçilmiş ve kilit rolü nedeniyle her zaman kendine özgü bir ilgi görmüştür. Para, bir sosyal ilişki aracıdır,

---

[17] Şevki Özbilen, *Para Teorisi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2015, s.8.
[18] A.g.e., s. 9.
[19] Frederic S. Mishkin, *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. Pearson, New York 1992, s. 7.
[20] Paul Samuelson, *Economics,* McGraw-Hill New York 1973, ss. 274-276.
[21] Hilde Camilla Mari Sæther ve Erik Johan Helland, A comparative analysis of cryptocurrency markets, University of Stavanger, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Norveç 2018, s. 3.
[22] Ferdinando M. Ametrano, *Hayek money: The cryptocurrency price stability solution*. *Available at SSRN 2425270*. 2014, s. 2.
[23] Hilde Camilla Mari Sæther ve Erik Johan Helland, a.g.e., s. 3.

soyut bir icattır, insan türlerinin işbirliğini arttırmak için tasarladığı en parlak ve güçlü mekanizmadır. Doğru şekilde kullanılırsa kalıcı bir cazibe yaymaktadır.[24]

Para, her zaman din ile değişen derecelerde yakınlıklarla ilişkilendirilmiştir; modern zamanlarda alışkanlıkların ve tutumların psikolojisi, umutlar, korku ve beklentiler olarak yorumlanmıştır. Bu nedenle, ilkel toplumlarda harcamaları sınırlayan tabular, temelde, değerlerin ve gelirlerin öznel değerlendirmelerini değiştirerek harcamaları benzer şekilde azaltan borsa ayarları farklı değildir.[25] Takas uzmanlık gerektiren bir işlem olduğu için yeterlilik ve verimlilik artmıştır Daha sonra, bir nesnenin takasının gerçekleşmesi için gereken isteklerin mutlu bir tesadüf gerekliliğini ortadan kaldırmasına yönelik bir değişim aracı olarak kullanılmasıyla daha fazla verimlilik elde edilebileceği keşfedilmiştir. Böylece, para daha önce takasa dayanan piyasa mekanizmasının değişimini kolaylaştırmak, işlem maliyetlerini en aza indirmek için ortaya çıkmıştır. Ayrıca, "fuar alanı takas", "yalıtılmış takas" kavramlarının yerine geçmiştir; çünkü bu işlem bir işlemi tamamlamak için harcanan zaman başına maliyeti düşürmüştür. Böylece, para ve piyasaların gelişmesi, ekonominin en düşük işlem maliyetleri ile optimum pozisyonuna ilerlemesini sağlamıştır.[26] Paranın kökenine ilişkin ortodoks hikâyesi, "paranın" ortaya çıkmasından önce gelen resmi piyasalardaki (fuar alanı takas) takas değişimini temel alan bir ekonominin varlığına dayanmaktadır. Ancak bu ne tarihseldir ne de tutarlıdır. Piyasa değişiminin geliştirilmesine yönelik kurumsal ön koşullar arasında özel, yabancı mülkiyete tabi mülklerin varlığı, bireysel sorumlulukların tanınması, kendi kendine ilgilenen davranışlar ve ileriye dönük üretim yer almaktadır. Ancak, geleneksel yaklaşımı haklı çıkarmak için kullanılan takas değişiminin tarihsel örnekleri nadiren bu özelliklerin herhangi birini göstermektedir.[27]

Başka bir görüşe göre para, iki farklı yoldan ortaya çıkabilir. İlk olarak bir devletin halkını oluşturduğu para birimini kabul etmeye zorladığı devlet kuvveti şeklinde ortaya çıkabilir. Bu tür para birimleri "fiat para" olarak adlandırılır ve modern günler için tipiktir. Dünyadaki her ülke bu parayı kullanmaktadır. Bir ülkenin kendi para birimi yoksa başka bir ülkeden bir para birimi kullanır. Fiat para birimleri, askeri güçle korunmakta ve kamu

---

[24] Ferdinando M. Ametrano, a.g.e., s. 2.
[25] Julian Hodge Bank ve Davies Glyn, *History of Money: From Ancient Times to the Present Day*. University of Wales, 2002, s. 2.
[26] L. Randall Wray, Introduction to an alternative history of money. *Levy Economics Institute, Working Paper,* N.717, 2012. s. 4. http://www.levyinstitute.org/pubs/wp_717.pdf (Erişim Tarihi: 12.11.2018).
[27] A.g.e, s. 9.

güvencesi altında tutulmaktadır. Bunlar, başka hiçbir önemli içsel değere sahip olmayan paranın bir sonucu olarak gereklidir. Para birimi, arz ve talep tarafından yaratılır. Menger, piyasa güçleri tarafından yaratılan bir para birimini önermiştir. Piyasa güçleri aracılığıyla paranın ortaya çıkmasına bir örnek, uzmanlaşmış bir ekipman türünün sahibi olabilir. Bu sahibin yemek yemesi gerekmekte ve ekipmanını yemek için takas etmek istemektedir. Ancak, bu ekipman çok uzman olduğu için, iyi bir fiyat almakta zorlanmaktadır. Ekipman yerine altını olan bir kişi, ticaret yapacak birini bulmak için çok daha az zaman harcar. Sonuç olarak, daha fazla satılabilir mal en fazla akışkan olacaktır. Bu prensip daha uzun bir süre boyunca uygulanıyorsa, en satılabilir mal evrensel olarak kabul edilmiş bir değişim aracı olarak ortaya çıkacaktır.[28]

Para, maddi olmayan bir soyut kavramdır, para birimi bir dolaşım aracı olarak kullanıldığında, özellikle dolaşımdaki banknot ve madeni paralar şeklinde, paranın somut bir yönü olmaktadır. Para ve para birimi genellikle benzer kavramları nedeniyle birbirlerinin yerine kullanılır, ancak ekonomistler para biriminin olası bir parasal örneği olduğunun farkında değildir.[29]

1.2. Para Çeşitleri ve Sistemleri

Soyut bir kavram olan para, dolaşım aracı olarak kullanıldığında banknot ve madeni olarak somut bir hüviyet kazanmaktadır. Fonksiyonları açısından para değişim aracı, değer ölçüsü, tasarruf aracı ve borç ödeme aracı gibi işlevlere sahiptir. Çeşitleri açısından paralar, madeni para, kâğıt para, altın para, temsili para ve kaydi paralar olarak bölünmüştür.[30]Temsili para, ihtiyaç durumunda altın veya gümüşe dönüştürülebilecek ödeme araçlarının yer aldığı bir sistemdir.[31] Kaydi para ise ticari bankalar tarafından üretilen para olup üzerine yazılan çeklerle diğer kişilere transferi sağlanan hesap miktarlarını göstermektedir. Kâğıt paraların üretimi Merkez Bankaları tarafından gerçekleştirilebilirken ticari bankalar kaydi para üretimi gerçekleştirebilmektedirler. Bu para türü, üzerine yazılan çeklerle diğer kişilere transferi sağlanan hesap miktarlarını göstermektedir.[32] Elektronik

---

[28] Tristan Mazer, Bitcoin: A worldwide currency?, Ersmus University Rotterdam, Erasmus School of Econemic, Yayımlanmamış YüksekLisans Tezi, Rotterdam 2015, s. 11

[29] Ferdinando M. Ametrano, a.g.e., s. 4.

[30] John Hicks, *A market theory of Money*, Clarendon Press, Oxford 1989, s. 42.

[31] İlker Parasız, *Para Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi, İstanbul 1999, s. 27.

[32] A. Yasemin Yalta, A. Para Teorisi ve Politikası Ders Notları. *Türkiye Bilimler Akademîsi Açık Ders Malzemeleri Projesi*. 2011, s. 5. https://acikders.tuba.gov.tr/mod/resource/view.php?id=1839 (Erişim Tarihi: 08.05.2019).

para, bir alışveriş aracı ya da deposu olarak hizmet veren dijital bir ödeme aracıdır.[33]E-para türü özel vericisi sayesinde bir bilgisayar sisteminde veya akıllı kart çipinde depolanan şifreli bir dijital mesaja değer tahsis eder. İhraççı sabit bir geri ödeme değeri garanti etmektedir.[34]

Bu başlık altında mal para, madeni para, kâğıt para, altın para, temsili para ve kaydipara çeşitleri ile sistemleri açıklanmaktadır.

1.2.1.Mal Para ve Sistemi

Mal para, herhangi bir yönetim organından bağımsız olarak, kendi başına temel değere sahip bir para türüdür. Bu, paranın kendisinin değerini koruyacağı ve yalnızca bir dolarlık banknot gibi bir finansal değer sembolü olmadığı anlamına gelir. Başka bir deyişle, bir emtia bir değişim aracı olarak hizmet ettiğinde, emtia parası olarak adlandırılır. Bugün en çok bilinen emtia paraları altın ve gümüştür. Zamanla pek çok farklı ürün "para" olarak kullanılmıştır. Madeni paralar, sığırlar, tahıllar, altın ve gümüş bu tür eşyalara örnektir. Bununla birlikte, bu ürünler "nasıl değerlendikleri" temel alınarak iki gruba ayrılabilir. Madeni paralar ve sığırlar gibi mallar sıklıkla sayılırken; mal taneleri, altın ve gümüş ölçülür. Bu, bu tür malların para olarak negatif olarak kullanılmasının rahatlığını etkiler ve fiat para gibi ortak bir değer ölçüsü kullanmanın daha tatmin edici olmasını önermektedir.[35] Mal para sistemi, otoritenin bir müdahalesi olmadan kendi kendine ortaya çıkan bir sistemdir. Mal para sisteminde malın para değerinin, mal değerinin alt seviyesine inmemesi gerçekleştirilmelive para değerinin de mal değerininüstüne çıkmaması gerçekleştirilmelidir.[36]

1.2.2.Madeni Para ve Sistemi

Çin'deki insanların, Cowrie kabuklarının bronz ve bakır kopyalarını ilkel paralar olarak kullanmasından bin yıl sonra, ilk para, MÖ 6. yüzyılın altın ve gümüş sikkeleriydi. Bunlar İonia'daki Yunanlılar tarafından Efes kentinden çok uzak olmayan modern Türkiye'nin batı kesiminde üretilmiştir. Antik Yunan efsanesinde ve tarihinde, o bölgede iki kral olan Midas ve Croesus, altınları ve zenginlikleriyle ünlüdür. MÖ. 600'den sonra, altın ve gümüş sikkeler, şehirlerinin amblemleriyle damgalanan Yunanistan şehir devletlerine

---

[33] Frederic Besson, *E-Money A New Private Currency?.* Verlag Paul Haupt, Wien 1999*,* s. 21.
[34] A.g.e., s. 22.
[35]Hilde Camilla Mari Sæther & Erik Johan Helland, a.g.e.,s. 4.
[36] İlker Parasız, *a.g.e.,* s. 14.

yayılmıştır. Atina, güç ve zenginlik içinde büyüdükçe Laurion'un madenlerinden elde edilen güzel gümüş sikkeler yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.[37]

1.2.3.Kâğıt Para veSistemi

Kâğıt paralar, somut bir karşılığı bulunmayan, özel kurumlar veya devlet kurumları tarafından çoğaltılarak piyasaya sürülen değer sahibi kâğıtlardır. Altına dayalı sistemde mevcut altın, piyasanın nakit ihtiyacını karşılayamayınca bankalar ve devlet, çözümü kâğıt para basmakta bulmuştur. Kâğıt para eldeki mevcut altına göre basılmayınca piyasaya sınırsız para aktarımı riski çıkmıştır. Bu nedenle paranın üretiminin merkezî olarak yapılmasına karar kılınmıştır.[38]Kâğıt paranın ortaya çıkmasının bir sebebi de maliyetinin yok denecek kadar az olması gösterilebilir. Piyasaya aktarılacak paranın miktarı ise mevcut ülkenin ekonomik durumuna göre belirlenmekte ve ülkedeki yerkili kurumlarca yapılmaktadır. Türkiye'de bu yetki "Merkez Bankası" ndadır.[39]

Çin'de uzun yıllar kâğıt para kullanılmıştır. Marco Polo, 1295'te Çin'den Venedik'e döndüğünde, Marco Polo'nun Seyahatleri adlı kitabında Kublai Khan'ın hükümetinin yetkilileri tarafından onaylanan bildiri notları verildiğini anlatmıştır. Marco Polo gibi gezginlerin 13. yüzyılda kendilerine konsept getirmesinden sonra kâğıt para Avrupa'ya gelmiştir. Marco Polo'nun kitabı, Avrupa'daki bankacıları para için kâğıt kullanmaya teşvik etmiştir. 13. yüzyıldan itibaren kâğıt "değişim faturaları", tüccarların ve bankacıların farklı yerlerde iş yapmalarına yardımcı olmuştur. Bir tüccar, yanında çeşitli madeni para yükleri taşımak yerine, yola çıkmadan önce bankasından borsa kâğıdı alabilirdi. Başka bir şehirdeki bankacının temsilcisine, tüccara ileride belirli bir günde o şehrin para biriminde belirli bir miktarda para ödemesini ve böylece oraya vardığında harcayacak doğru parayı vermesini söyleyebilmiştir.[40]Altın ve gümüş para cinsinden üzerinde değerleri yazan değiştirilebilecek banknotlar yerine daha sonra geliştirilen işlemlerde senetler kullanılmıştır. Ulusal para biriminin değerinin, altının sabit ağırlığına dayandığı altın standart sistem, 1971 yılına kadar kullanılmaktaydı. Kâgıt para sisteminde kâğıt para altına çevrilememektedir. Bu sistem, paranın tekelci üretimini göstermektedir. Buna göre, paranın üretildiği madenin önemi

---

[37] James Robertson, *The History Oof Money: From Its Origins to Our Time*, 2019, s. 3. http://www.jamesrobertson.com/book/historyofmoney.pdf (Erişim Tarihi: 02.05.2019).
[38] Mükerrem Hiç, *Para Teorisi ve Politikası*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992, s. 95.
[39] Sadun Aren, *100 Soruda Para ve Para Politikası*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1989, s. 30.
[40] James Robertson, a.g.e., s. 8.

yoktur, asıl olan bahsi geçen paranın fiyatıdır. Bu nedenle, para kâğıttan da olabilmektedir. Bir mal olarak kâğıdın değeri neredeyse sıfırdır fakat, bir değişim aracı olarak paranın kullanılması ve kanunen bir ödeme aracı olarak kabul edilmesi devlet tarafından belirtildiği için değerlidir.[41]

1.2.4. Altın Para veSistemi

Altın ve gümüşlerin saklanmasının problem olması nedeniyle sarraflar büyük rol üstlenmiştir. Diğer taraftan karşılıksız makbuz vererek veya elinde makbuzu olanlara altınını vermeyereksorunlar ortaya çıkarmıştır. Devlet yöneticileri bu durumu kontrol altına almış; Kâğıt parayı kendileri çıkarmıştır. Kâğıt paraların üzerine altın karşılığı yazılmıştır. Kâğıt paralar alışveriş yaparken kullanılmıştır, ayrıca istenildiği zaman da kâğıt para geri verilip ederi olan altın ve gümüş geri alınabilmiştir. Çıkarılan kâğıt paraların ederi altın ve gümüşler tam miktarında verilmiştir. Daha sonra, yarı karşılık sistemi ortaya çıkmıştır. Paranın satın alma gücünün tam karşılığı altın ve gümüş yerine daha azının geri verilmesi garanti edilmiştir. 16. yy.dan 1914 yılına kadar bu sistem uygulamada yer almıştır ve bu sistem altın para sistemi olarak adlandırılmıştır.[42]

Dünya parası altın üç büyük avantaja sahiptir. Birincisi, tarihsel olarak (en azından altın standart döneminde) deflasyona karşı korunma amaçlıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin çoğu için, bu özellikle ilgili bir husus olmamıştır. Bununla birlikte, dünya hâlâ esas olarak aşırı borçlanmanın yol açtığı finansal krizlerin kavgasındadır. Yaygın enflasyonun bunun için çekici bir çözüm olması muhtemel değildir. Bu, çözümün en düşük deflasyon baskılarında ima edilen uzun bir sürece sahip olacağı anlamına gelir. Altın böylece geleneksel rollerinden birini yerine getirmeye geri dönebilir. İkincisi, altın kimsenin sorumluluğunda değildir. Üçüncüsü diğer yedek para birimlerine karşı korunma amaçlıdır. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse, altın jeopolitik bir çittir ve bu da bir dolar çiti anlamına gelmektedir.[43]

---

[41] A A. Yasemin Yalta, a.g.e., s. 5-6.

[42] Muhammed Akdiş, *Para Teorisi ve Politikası*, Gazi Kitabevi, Ankara 2011, s. 12; World Gold Council. "Gold, the Renminbi and The Multi-Currency Reserve System". *OMFİF Report*. 2013, s.17. https://www.gold.org/sites/default/files/documents/gold_renminbi_multi-currency_reserve_system.pdf (Erişim Tarihi: 21.05.2019).

[43] World Gold Council, a.g.e., s. 9.

1.2.5.Temsili Para ve Sistemi

Temsili para, temel mal ile değiştirilebilecek bir sertifika veya belirteçtir. Temsili para sistemi, ihtiyaç durumunda altın veya gümüşe dönüştürülebilecek ödeme araçlarının yer aldığı bir sistemdir. Örneğin, altın mal parası her gidilen yere birlikte götürülmek yerine, bir banka kasasında tutulabilir ve gidilen yere altın tarafından temsil edilen veya "desteklenmiş" bir kâğıt sertifika götürülebilir. Sertifikanın herhangi bir zamanda altın karşılığında kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca, sertifikanın taşınması altından daha kolay ve güvenlidir. Zaman içinde insanlar kâğıt sertifikalarına altın kadar güvendiler.[44] Örneğin, İngilizlertarafından çıkarılan"Goldsmith Notes", ABD Hazine Bakanlığı tarafından çıkarılan altın sertifikalar temsili para örneğidir. Daha sonra ülkeler altın standardı sisteminden uzaklaşmaya başlayınca, temsili para sistemi de kaybolmuştur.[45]

1.2.6. Kaydî Para ve Sistemi

Kâğıt paraların üretimi merkez bankalar tarafından gerçekleştirilebilirken ticari bankalar kaydi para üretimi gerçekleştirebilmektedirler. Bu para türü, üzerine yazılan çeklerle diğer kişilere transferi sağlanan hesap miktarlarını göstermektedir. Genellikle vadesiz mevduat hesapları olduğu görülmektedir. Yüksek miktardaki kâğıt paraların taşınmasının zorluğu, hırsızlık riski olması sebebiyle kaydi para avantajlı bir duruma sahiptir. Kişiler bu vadesiz mevduat hesapları sayesinde çeşitli faturalar, kredi kartı ödemeleri yapabilmektedir.[46]

1.3. Fonksiyonu Açısından Para

Para; değişim aracı, değer ölçüsü, tasarruf aracı ve borç ödeme aracı gibi fonksiyonlar gösterebilmektedir.

1.3.1.Değişim Aracı Olması

Ekonomide insanlar parayı mal ve hizmet satın almak için kullandığından para bir değişim aracıdır. Değişim ortamı olmadan, mal ve hizmetlerin doğrudan diğer mal ve hizmetlerin değiştirilmesi takas ekonomisinde yaşanılırdı. Değişime güvenirken, insanlar "isteklerin çifte tesadüfünü" yerine getirmek zorundadır. Ticaret yapmak için, insanlar

---

[44] A. Yasemin Yalta, a.g.e., s. 5.
[45] İlker Parasız, a.g.e., s. 27.
[46] A. Yasemin Yalta, a.g.e., s. 5-6.

hizmeti olan ve aynı zamanda hizmeti isteyen birini bulmak zorundadır. Milyonlarca insanın ve milyonlarca farklı mal ve hizmetin bulunduğu bir toplumda, takas ekonomisinin sistemi gerçekleşemeyecek kadar karmaşık hâle gelmektedir. Bir değişim aracı olarak para, ekonomide gerçekleşen işlemleri büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Para sayesinde mal veya hizmet alışverişinde bulunmak için harcanan zaman düşürülür ve bunun sonucunda işlem maliyetleri de düşer. Sonuç olarak paranın başka şeylere veya hizmetlere dönüştürüldüğü kolaylık ve hız durumu "paranın akışı" olarak adlandırılır. Keynes'in dediği gibi, para en akışkan varlıktır.[47]

1.3.2.Değer Ölçüsü Olması

Para aynı zamanda bir değer ölçüsü olarak da işlev görmektedir. Bu, satın alma gücünün bugünden geleceğe aktarıldığı anlamına gelmektedir. Bir kişi daha sonra harcamak için emeğini değiştirerek aldığı paranın bir kısmını saklamaya karar verebilir. Sonrasında bu tasarruf para bir değer deposu olarak hizmet vermektedir. John Maynard Keynes, bir değer ölçüsü olarak paraya büyük önem vermiştir. Bu gözlem, Lord Skidelsky tarafından yapılmıştır: *"Bir değer deposu olarak para, taahhütten faaliyete kaçış olarak, ekonomiye olan özgün katkılardan birisidir"*.[48] Keynes, paranın *"mükemmel bir değer ölçütü olduğunu, mükemmel likiditeye sahip tek varlık olduğunu"* belirtmiştir. Bununla birlikte, enflasyon zamanlarında, genel fiyat seviyelerinde bir artış gözlemlendiğinde, para bir değer ölçütü kadar iyi hizmet edememektedir. Dolayısıyla, Keynes'in argümanı enflasyonun olmadığı veya enflasyonun çok düşük olduğu dönemler için daha doğru olmaktadır.[49] Değer ölçütü olarak daha iyi hizmet veren başka varlıklar da vardır, örneğin; hisse senetleri, tahviller, arsalar, evler, sanat eserleri veya mücevherler… Çünkü bunların birçoğu bir değer ölçütüolarak paranın üzerinde avantajlara sahiptir. Bunlar mal sahibine paradan daha yüksek faiz oranları öderler ya da fiyat takdirinde bulunurlar.[50]

1.3.3.Tasarruf Aracı Olması

Para, zaman içinde elde tutularak tasarruf aracı olarak da kullanılabilmektedir. Kişilere birikim sağlamaktadır. Bu durum satın alma gücünün depolanması şeklinde

---

[47] John Hicks, a.g.e., s. 42.
[48] Robert Skidelsky, "Skidelsky On Keynes", *Economic and Political Weekl, Cilt:* 40, N:47, s. 4933.
[49] John Hicks, a.g.e., s. 42.
[50] Robert Skidelsky, a.g.e., s. 4933.

adlandırılabilir. Tasarruf aracı olarak paranın kullanılabilmesi için paranın değerin sabit bir seviyede olması gerekmektedir. Ancak, bu durum bazen dezavantajlı olabilmektedir. Elde tutulan paranın enflasyona karşı değer kaybetmesi diğer varlıkların da tasarruf aracı olarak kullanılmasına sebep olabilmektedir (Altın, gayrimenkul vb.). Bu durumda para geri planda kalabilmektedir.[51]

1.3.4.Borç Ödeme Aracı Olması

Para, borç ödemede umumun kabul ettiği bir unsur veya mal olarak görülmektedir. Para bir borç ödeme aracı olarak rol oynamaktadır. Ayrıca bir unsurun para özelliğini kazanabilmesi için borç ödeme aracı olması özelliğini de sağlaması gerektiği belirtilmektedir. Buna göre para, karşılıklı bir alışveriş ilişkisinde kişilerin borç unsurunu tamamlayabilmelidir.[52]

1.4. Dijital Para Birimi

1.4.1.Elektronik Para Sistemlerinin Sınıflandırılması

Son yıllarda bilgisayarlar ve ağlar yaygın olarak kullanılmaktadır. 1993 yılında internetin agresif genişlemesi başlamıştır. Elektronik ticaret bu dönemde yaygınlaşmaya başlamıştır. Elektronik ticaret, "çevrimiçi satış" anlamına gelmektedir; bunun anlamı web mağazaları aracılığıyla iş/alışveriş yapmaktır Bu durum işlerin yürütülme şeklini değiştirmiştir. Çevrimiçi işlerle uğraşmayan işletmelerde dâhil olmak üzere, her şirket elektronik ticaretten etkilenmiştir. Elektronik ticaret, doğrudan elektronik paranın gelişmesine yol açmaktadır. Elektronik ticaretin gelişmesiyle elektronik para kavramları ortaya çıkmıştır.[53] Elektronik parayı belirtmek için şu anda kullanılan birçok farklı isim bulunmaktadır. Dijital Nakit, Dijital Para, Siber Para, E-para, Dijital Token, vb. elektronik para, bir alışveriş aracı ya da deposu olarak hizmet veren dijital bir ödeme aracıdır.[54] Diğer para türleri ile elektronik paranın farklarına bakıldığında en büyük fark, e-paranın kişisel ve sanal olmasıdır. Kredi kartı veya banka kartı aksine, her zaman ön ödeme yapılır. Herhangi bir e-para türünün özel vericisi, bir bilgisayar sisteminde veya akıllı kart çipinde depolanan

[51] A. Yasemin Yalta, a.g.e., s. 2
[52] Alpaslan Alkış, 2018, a.g.e. s. 70.
[53] Frederic Besson, a.g.e., ss. 14-15.
[54] A.g.e., s. 21.

şifreli bir dijital mesaja değer tahsis eder. İhraççı sabit bir geri ödeme değeri garanti etmektedir.[55]

Tek Amaçlı ve Çok Amaçlı Sistemler, Bakiye ve Banknot Tabanlı Sistemler, Kart Tabanlı ve Ağ Tabanlı E-Para Sistemleri, Kapalı ve Açık Dolaşımlı E-Para Sistemleri, Tek Çıkarıcılı ve Çok Çıkarıcılı E-Para Sistemleri olarak elektronik para sistemlerinin sınıflandırıldığı görülmektedir.[56]

1.4.2.Sanal Para Birimi

Sanal para birimi için mutabık olunan bir tanım bulunmamaktadır. Örneğin, Avrupa Bankacılık Otoritesi, sanal para birimini *"bir merkez bankası veya kamu otoritesi tarafından verilmeyen veya fiat bir para birimine eklenmiş olması zorunlu olmayan, ancak gerçek veya tüzel kişiler tarafından kabul edilen, bir değişim aracı olarak ve elektronik olarak transfer edilebilir, saklanabilir ya da alınıp satılabilir dijital bir temsil*" olarak tanımlamaktadır.[57] Avrupa Merkez Bankası, sanal para birimini *"geliştiricileri tarafından verilen ve genellikle kontrol edilen ve belirli bir sanal topluluğun üyeleri arasında kullanılan ve kullanılan ve düzenlenebilen dijital bir para türü"* olarak tanımlamaktadır.[58] Finansal İşlem Görev Gücü'nün tanımına göre, sanal para birimi, *"dijital olarak alınıp satılabilen ve (1) değişim aracı olarak işlev gören ve / veya (2) bir hesap birimi ve / veya (3) bir değer deposu olmakla birlikte, herhangi bir yargı alanında yasal ihale statüsüne sahip olmayan dijital bir temsil"*olarak tanımlamıştır.[59]

Sanal para birimleri aşağıdaki özellikleri içermektedir:

- Sanal para birimleri genellikle âdemi merkezîyetçi biçimde yaratılmış özel bir paradır.

---

[55]Frederic Besson, a..g.e.,s. 22.

[56]Nurettin Öztürk ve Asuman Koç, "Elektronik Para, Diğer Para Türleriyle Karşılaştırılması ve Olası Etkileri", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, N: 11, 2006 s. 213-222.

[57]European Banking Authority (EBA), "EBA Opinion on 'Virtual Currencies'", 2014, s.7. London.https://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014 08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf. (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

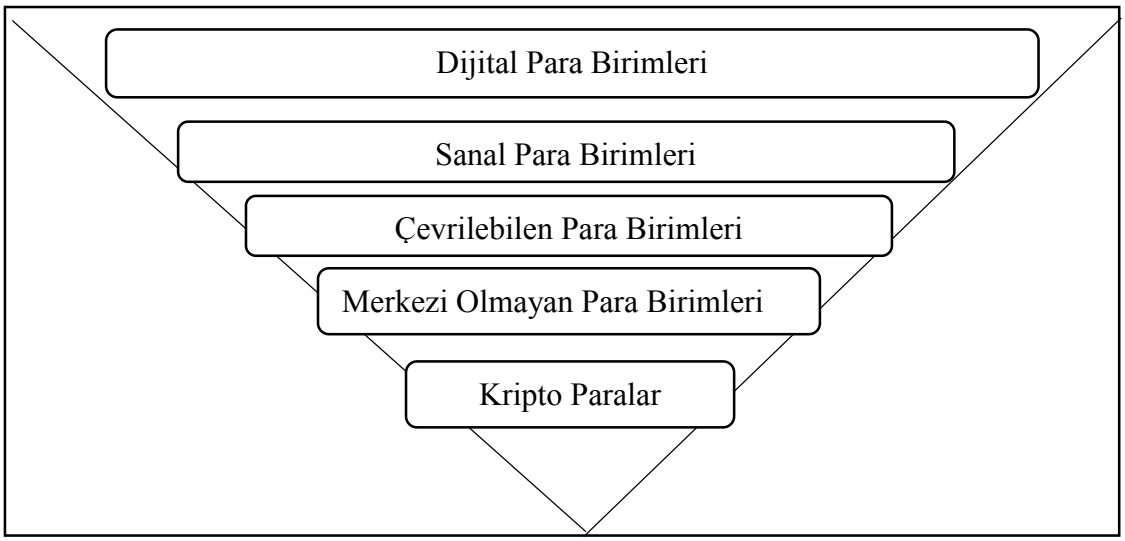
[58]European Central Bank (ECB), "Virtual Currency Schemes". Frankfurt am Main. 2012, s. 14. https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf. (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

[59]Financial Action Task Force (FATF), "Virtual Currencies. Key Definitions and Potential AML/CFT Risks". Paris. 2014, s. 4. http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtualcurrency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf. (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

- Yalnızca dijital biçimde mevcuttur;
- Çoğu sanal para birimi blok zinciri teknolojisine dayanmaktadır, ancak gelecekte başka teknolojiler de kullanılabilir,
- Çoğu sanal para birimi küresel bir karaktere sahiptir, yani ulusal sınırlar boyunca çalışmaktadır.[60]

Uluslararası Para Fonu (IMF) 2016 yılında sanal paralar ile ilgili yaptığı tasnife göre dijital paralar, dijital olarak bir değeri temsil eden varlıklardır. Bu kapsamda itibari para cinsi olan görülen PayPal ve e-para birer dijital para birimidir. İtibari para cinsi olarak kabul edilmeyen dijital paralar ise sanal para birimi şeklinde sınıflandırılmıştır. Sanal para birimleri arasında dış dünya ile bağlatı durumuna göre online oyun paraları gibi çevrilemeyenler ve çevribilenler şeklinde sınıflandırıldığı görülmektedir. Çevrilebilme özelliğine haiz para birimleri de merkezi olan ve merkezi olmayan şeklinde ikiye ayrılmıştır. Çevrilebilme özelliği olan ancak merkezi olmayan para birimleri doğrulama aracı olarak şifreleme yöntemi kullandıklarında kripto para olarak adlandırılmıştır.

Şekil 1.1. İMF Sanal Para Sınıflandırması[61]

[60]Monetary Dialogue, "Cryptocurrencies and Monetary Policy", 2018, s. 8. http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/150000/BRUEGEL_FINAL%20publication.pdf. (Erişim Tarihi: 16.04.2019).

[61] Şahin Çetinkaya, "Kripto Paraların Gelişimi ve Para Piyasalarındaki Yerinin Swot Analizi İle İncelenmesi", *Journal of Internatıonal Economıcs and Polıtıcs Scıences Academıc Researches,* Cilt: 2, S: 5, 2018, 11-21, s. 15.

İKİNCİ BÖLÜM

KRİPTO PARA BİRİMLERİ

2.1. Kripto Para Birimi

Kripto para birimi piyasası, 2008'de Nakamoto'nun beyaz bülteninin yayınlanması ve 2009'da Blok zincirinin aktivasyonu ile "Bitcoin" aracılığıyla oluşmuştur. Kripto para birimleri ve bugün kripto para birimi piyasasını oluşturan tüm borsalar, madenciler vb. 2016 ve 2017 boyunca özellikle büyük bir büyüme yaşamıştır; popülerlik ve halkın kabulü yeni boyutlara ulaşmıştır. Kripto para birimi dalgasını sürdürmek umuduyla, hiç olmadığı kadar ilk kez gelen müşterilerin piyasaya sürülmesi, bu durumun doğal bir sonucudur. Bununla birlikte, daha birçok geleneksel finansal piyasaya kıyasla, piyasa sürücüleri ve teknolojik teşvikler bakımından kripto para birimi piyasasında önemli farklılıklar vardır. Ek olarak, yüksek anonimlik seviyesi ve piyasada mevcut olan çok sayıda kripto para birimi nedeniyle kripto para birimi piyasası karmaşık ve anlaşılması zor görünebilmektedir.[62]

Sadece son birkaç yıldan beri kripto para birimleri alanında (akademîk) ilgi bulunmaktadır, literatür taramasında yer alan en eski makaleler 2011 yılına aittir. Bundan dolayı kripto para biriminin neyin teşkil edildiğinin iyi bir tanımını sağlayan ortak bir tanım bulunmamaktadır. Birçok yazarın, kripto para birimleri kelimesini tanımlamaktan kaçındığı görülmektedir. Çeşitli yazarlar tarafından verilen birkaç tanım değişse de tüm bu tanımlarda genel bir çizgi dikkat çekmektedir:

"Kripto Para Birimleri, para birimini oluşturmak ve yönetmek için genellikle bir çalışma kanıtı belgesinin yanı sıra kriptografiye dayanan bir tür dijital para birimidir. Merkezî olmayan eşler arası bir ağ üzerinden senkronize çalışan bilgisayar düğümleri ağ içinde söz konusu para biriminin transfer işlemlerini yaratır ve doğrular".[63]

"... İnternet altyapısı ve şifreleme güvenliği kullanılarak güvenilir bir üçüncü tarafa ihtiyaç duyulmadan herhangi iki taraf arasında anında ve güvenle aktarılabilmektedir. Değeri herhangi bir tek hükümet veya kuruluş tarafından desteklenmeyen yapıdır".[64]

---

[62] Hilde Camilla Mari Sæther ve Erik Johan Helland, a.g.e.,s. 1

[63] Shaik Shakeel Ahamad vd., "A survey on crypto currencies", In *4th International Conference on Advances in Computer Science, AETACS,* 2013, s. 42. DOI: 02.AETACS.2013.4.131 (Erişim Tarihi: 12.5.2019).

[64] Ferdinando M. Ametrano, a.g.e., s. 4

Akıllı dijital teknolojilerin gelişmesiyle sağlanan kripto para birimlerinin ortaya çıkışı, resmî merkez bankası tarafından kontrol edilen resmî para birimlerinin tekelinde bir zorluk olabilir. Kripto para birimleri gittikçe artan bir şekilde borsa araçları olarak kullanılabilecek gerçek para birimleri olarak düşünülmektedir.[65]

Kripto para birimleri, daha önce para taksonomisinde belirli bir kombinasyon olarak bulunmayan bir para biçimini temsil etmektedir. Özellikle, kripto para birimleri:

- Özel olarak verilir. Bu kendi başına yeni bir durum değildir. Özel olarak çıkarılmış para birimleri kullanılmış ve geçmişte iyi bir performans göstermiştir. Bununla birlikte örneğin, banka mevduatı aksine, bunlar bir sorumluluk değildir ve geri alınamazlar.
- Dijitaldir. Merkez bankaları ve ticari bankalar tarafından verilen elektronik paraya benzemektedir. Bu tür para gibi, kripto para birimleri de esastır (içsel değeri yoktur).
- İşlemlerin merkezî olmayan bir şekilde yapılmasına izin vermektedir. Kripto para birimleri aracılığıyla yapılan alışverişler eşler arasıdır. Dağıtılmış muhasebe teknolojisi örneğin, blok zinciri kolay tekrarlanabilirliği nedeniyle dijital para birimlerinde ortaya çıkan ve geleneksel olarak güvenilir bir merkezî ajan tarafından kayıt tutma yoluyla çözülen "çift harcama problemi"nden kaçınmak için kullanılmaktadır. Bu durum dağıtılmış muhasebe teknolojisi ile karşı taraflar arasında dijital işlemlerin yapılması için merkezî bir otoritenin gerekli olmadığı anlamına gelmektedir.[66]

2.2. Kripto Para Birimi ile Elektronik Para-Sanal Para Arasındaki Farklar

Kripto para birimleri, çeşitli dijital para birimleri olarak açıklanabilir ve bir değişim aracı olarak kullanılan bir varlıktır. Birçok kripto para birimi blok zincirlerini âdemi merkezîyetçi bir defter olarak kullanmaktadır. Bunun sonucu hiçbir denetim otoritesinin işlemleri kontrol etmemesidir. İşlem sırasında üçüncü taraflarca hiçbir bilgi değiştirilmez veya kesilmez, çünkü kriptografinin amacı algoritmalar ve protokoller oluşturarak ve analiz ederek güvenli iletişim kurmaktır. Kripto para birimi bir tür dijital para birimi olsa bile yapı, anonimlik ve şeffaflık ile ilgili bazı farklılıklar vardır. Dijital para birimlerinin yapısı merkezîleştirilmiştir, bu da bir grup insan ve bilgisayarın işlemleri düzenlediği anlamına gelmektedir. Öte yanda, kripto para birimleri ademîmerkezîyetçidir ve topluluğun

[65] Monetary Dialogue, a.g.e., s. 6.
[66] A.g.e., s. 8

çoğunluğu işlem vb. ilgili düzenlemeleri yapmaktadır. Anonimlik söz konusu olduğunda, dijital para birimleri, kamu otoriteleri tarafından verilen belgeler biçiminde kullanıcı kimliğini gerektirmektedir. Satın alma, yatırım ve kripto para birimleri olan diğer işlemler ile ilgili olarak, kullanıcı kimliğine gerek yoktur.[67]Madeni para oluşturma işlemi ve matematiksel bir protokol tarafından belirlenen nihai son para birimi ile Bitcoin'deki düzenleme mekanizması sabittir. E-para esas olarak, ihracı merkezî bir bankacılık otoritesi tarafından kontrol edilen temel fiat para birimi ile bağlantılıdır. Ek olarak, e-para işlemlerinin gerektirdiği "müşterinizi tanıyın" gereklerinin mevcut olmaması durumunda, biri kripto para birimi ile daha adsız bir etkileşime girebilir. Genel olarak, tüm şirketler müşterilerin kimliğiyle ilgili olarak "Mali İşlem Görev Gücü" standartlarını doğrudan takip etmedikleri için kripto para birimleriyle ilgili olarak anonimliklerin daha büyük olduğu kabul edilmektedir. Kripto ve sanal para birimlerinin faydalarını ayırt edebilen bir diğer önemli nokta, faaliyet gösterdikleri ortamlarla ilgilidir. Bu erişilebilirlik açısından önemli bir özellik haline gelmektedir; Bitcoin internet bağlantısı olan insanlarla sınırlıdır. Bu, üçüncü dünyada ve e-paranın mobil ve çağrı servis ağlarında çok popüler olduğu gelişmekte olan ülkelerdeki yaygın alımını engellediği için önem kazanmaktadır.[68] Kripto para birimleri ile elektronik-sanal para birimleri arasındaki diğer farklar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Spesifikasyonlarındaki değişiklikler açısından merkezî sanal para birimlerinde, şartname kontrol eden şirket tarafından değiştirilebilirken kripto para birimlerinde şartname, kriptografik fikir birliği ile kabul edilir.

- Amaçları ve coğrafi faaliyet alanları açısından yani merkezîleşmiş sanal para birimleri çevrimiçi topluluk içinde, kripto para birimleri daha geniş ekonomide görülebilmektedir.

- İhraç, para politikası ve döviz bakiyeleri üzerinde kontrol yürütmek üzere merkezî bir otoritenin varlığı açısından farklılık görülebilmektedir; merkezî sanal para birimlerinde, merkezî bir otorite para arzını kontrol etmek ve istediği zaman işlemleri tersine çevirmek için adım atabilir. Kripto para birimlerinde, merkezî bir otoritenin yokluğu, kullanıcıların bu

---

[67] Hilde Camilla Mari Sæther ve Erik Johan Helland, a.g.e., s. 6.

[68] Gareth Peters vd., "Trends İn Cryptocurrencies And Blockchain Technologies: A Monetary Theory and Regulation Perspective", *Journal of Financial Perspectives*, Cilt: *3, No:* 3, 2015, s. 12.

özellikleri ağa katkıda bulundukları hesaplama gücüne göre kontrol etmeleri anlamına gelmektedir. Ayrıca, itiraz etme yetkisi olmadığı için işlemler genel olarak geri alınamaz.

- Kullanıcılar arasında para akışı ve fiat ile para değiş tokuş edilebilirlik açısından farklılık görülmektedir.[69]

2.3. Kripto Para Birimlerinin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Kasım 2008'de Satoshi Nakamoto, "Bitcoin: Eşler Arası Elektronik Para Sistemi" adlı Bitcoini açıklayan bir makale yayınlamıştır. Nakamoto bu yazıda Bitcoin adında bir elektronik ödeme sistemi tanıtmaktadır. Daha önce birçok kişinin denediği ancak sonuca varamadığı bir işi başarmıştır. Rapor, çifte ödeme sorununa çözüm içeren eşler arası ödeme sistemi için bir protokol açıklamaktadır. Bitcoin, merkezî otoritelere aracılık etmeden çalışan, merkezî olmayan bir sistemdir. Bunun yerine, hesaplama gücü ile oluşturulan kriptografik çalışma kanıtına dayanmaktadır. Bu kriptografik çalışma kanıtı, protokolü engellemenin veya bozmanın pratik olarak imkânsız olmasını sağlamaktadır. Nakamoto, Bitcoin'den elektronik bir ödeme sistemi olarak bahsetmiştir, ancak birçoğu artık para birimine benzer özellikleri nedeniyle şifreli bir para birimi olarak adlandırılmaktadır. Bitcoin'in ortaya çıkışı, kripto para birimlerinin gelişimine yol açmıştır. Bitcoin dünyadaki ilk kripto para birimi olduğundan, medyaya çok dikkat çekmiştir. Bu dikkat, tüketiciler ve spekülatörler tarafından benimsenerek hızlı bir şekilde takip edilmiştir. Bu benimseme, 14 Nisan 2011'de 1 dolar olan bitcoini, 4 Aralık 2013'te 1242 dolara çıkarmıştır.[70]

Diğer bir kripto para bilirimi Litecoin 2011 sonbaharında piyasaya sürülmüştür ve mütevazı bir başarı elde etmiştir. 4 Ekim 2014'te Ripple tarafından üstlenilene kadar Bitcoin'den sonra en yüksek kripto para birimi olmuştur. Litecoin, Bitcoin protokolünü değiştirmiştir ve işlem hızının daha uygun olacağı fikrini öne sürerek günlük işlemler için işlem hızını artırmaya yönelmiştir. 2013 yılında ortaya çıkan Ripple, Bitcoinden tamamen benzersiz bir model ortaya koymuştur ve 22 Nisan 2015'te yaklaşık 255 milyon dolarlık ikinci en yüksek piyasa kapitalizasyonu olmuştur. Kripto para biriminin evrimsel

[69]Gareth Peters vd., a..g.e., ss. 11-12
[70]Tristan Mazer, a.g.e., s. 3.

zincirindeki diğer önemli para birimleri Peercoin, NuShares / NuBits, Etherum, Altcoinler, Metacoinler olarak görülmektedir.[71]

2.4. Kripto Para Birimlerinin Temel Özellikleri

Bir kripto para birimi, güvenlik için şifreleme kullanan bir dijital veya sanal para birimidir. Bu güvenlik özelliği nedeniyle kripto para biriminin sahteciliği zordur. Bir kripto para biriminin belirleyici özelliği ve tartışmasız en çekici cazibesi, organik doğasıdır; teorik olarak devlet müdahalesine veya manipülasyonuna karşı bağışıklık kazandıran hiçbir merkezî otorite tarafından verilmez. İnternetten ve nasıl çalıştığından yararlanmak için sıfırdan tasarlanmıştır. İşlemlerinizi doğrulayan ve garanti eden geleneksel finans kurumlarına güvenmek yerine kripto para birimi işlemleri, para biriminin ağına giriş yapan kullanıcıların bilgisayarları tarafından doğrulanır. Para birimi korumalı ve şifreli olduğundan para arzını önceden tanımlanmış bir algoritmik oran üzerinden artırmak imkânsız hale gelmektedir.[72] Kripto para birimlerinin çoğunluğunun çatı üretim sınırı vardır. Bu, kripto para arzının zamanla azalacağı ve ceteris paribus koşullarında daha yüksek fiyatlara (enflasyon) yol açması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, merkezî fiat para birimlerinin aksine kripto para birimleri blok ödül programları genel olduğu için benzersizdir. Bu, halkın zaten her düşüşün yaklaşık tarihini bildiği anlamına gelir. Bu nedenle, tüm beklentiler piyasa tarafından alınmış olmalı ve bu nedenle arzdaki daralma, kripto döviz alım satım fiyatını etkilememelidir.[73]

2.5. Kripto Para Birimlerinin İşleyiş Mekanizmaları

Kripto para birimlerinin işleyiş mekanizmalarının anlaşılması için madencilik, blok zinciri (Blockchain), sağlama (hash) algoritması ve iş kanıtının (proof-of-work) ele alınması gerekmektedir.

---

[71]Ryan Farell, An Analysis of The Cryptocurrency Industry. University of Pennsylvania ScholarlyCommons, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pennsylvania 2015, s. 2, http://repository.upenn.edu/wharton_research_scholars(Erişim Tarihi: 17.08.2019).

[72]Yhlas Sovbetov, "Factors Influencing Cryptocurrency Prices: Evidence From Bitcoin, Ethereum, Dash, Litcoin, and Monero". *Journal of Economics and Financial Analysis*, *2* (2), s. 3.

[73]Yhlas Sovbetov, a..g.e., s. 5.

2.5.1. Madencilik

Bitcoin madenciliğinin çoğu "havuzlar" adı verilen endüstriyel madencilik işlemleri yoluyla otomatikleştirilir veya yürütülür. Bu nedenle, bitcoin hırsızlığı madencilikte, borsada veya kişisel hesaplarda olduğu kadar yaygın değildir. Son derece uzmanlaşmış ve binlerce dolara fiyatlandırılan madencilik ekipmanları, gerçek madencilik faaliyetlerinden daha fazla korsan hedefi olmuştur. Temmuz 2014'te, Dijital Madencilik Yatırımları için Jon Simms adı altında profesyonel bir maden uzmanı olarak çalışan bir kişinin, mayınlı Bitcoin'i yeniden yönlendirdiği ve şirketten madencilik ekipmanı çaldığı keşfedilmiştir. Simms'in, bitcoin ödünç verme platformu BTCJam'deki kullanıcılardan yaklaşık 55 BTC çaldığı da keşfedilmiştir. BTCJam aracılığıyla yapılan krediler P2P'dir ve e-bay gibi bir P2P satış ağına benzer şekilde güven ve yönlendirmelere / incelemelere dayanarak yapılmıştır.[74]

2.5.2. Blok Zinciri (Blockchain)

En temel düzeyde, bir blok zincir basitçe bir muhasebe sistemidir, bir defterdir. Blok zinciri, değerlerin değiştirildiği işlemleri kaydeden dağıtılmış bir dijital defterdir. Dağıtılmış, defterin çoklu kopyalarının var olduğu anlamına gelmektedir. Defter, Eşler Arası (P2P) ağında düğüm adı verilen birden fazla katılımcı arasında dağılmaktadır. Düğümler sunucuların karşılığıdır. Düğümler üç ana işlev türü gerçekleştirir; işlemleri gönderme ve aktarma, blok zincirini yeni işlem blokları ile güncelleme ve işlem bloğunu aktarmadır.[75]

Blok zincirleri, ağ düğümlerinin doğrulayıcı olarak hareket etmesine izin verilmesi gerekip gerekmediğine ve blok zinciri verilerine erişimin genel mi yoksa özel mi olduğuna bağlı olarak farklı alt kategorilere ayrılabilmektedir.

İlk sınıflandırma, doğrulama ve fikir birliği sürecinin izinli mi yoksa izinsiz mi olduğudur:

- İzinsiz engelleme zincirlerinde, herkes bir düğüm ayarlayabilir, ağa bağlanabilir ve doğrulama işlemine katılabilir.

---

[74] Homeland Security Enterprise, Risks and Threats of Cryptocurrencies, 2014, s.93, https://www.anser.org/docs/reports/RP14-01.03.03-02_Cryptocurrencies%20508_31Dec2014.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2019).

[75] Egill Már Hreinsson, The Future of Blockchain Technology and Cryptocurrencies, University of Haskolin Reykjavik, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Reykjavik 2018, s. 5.

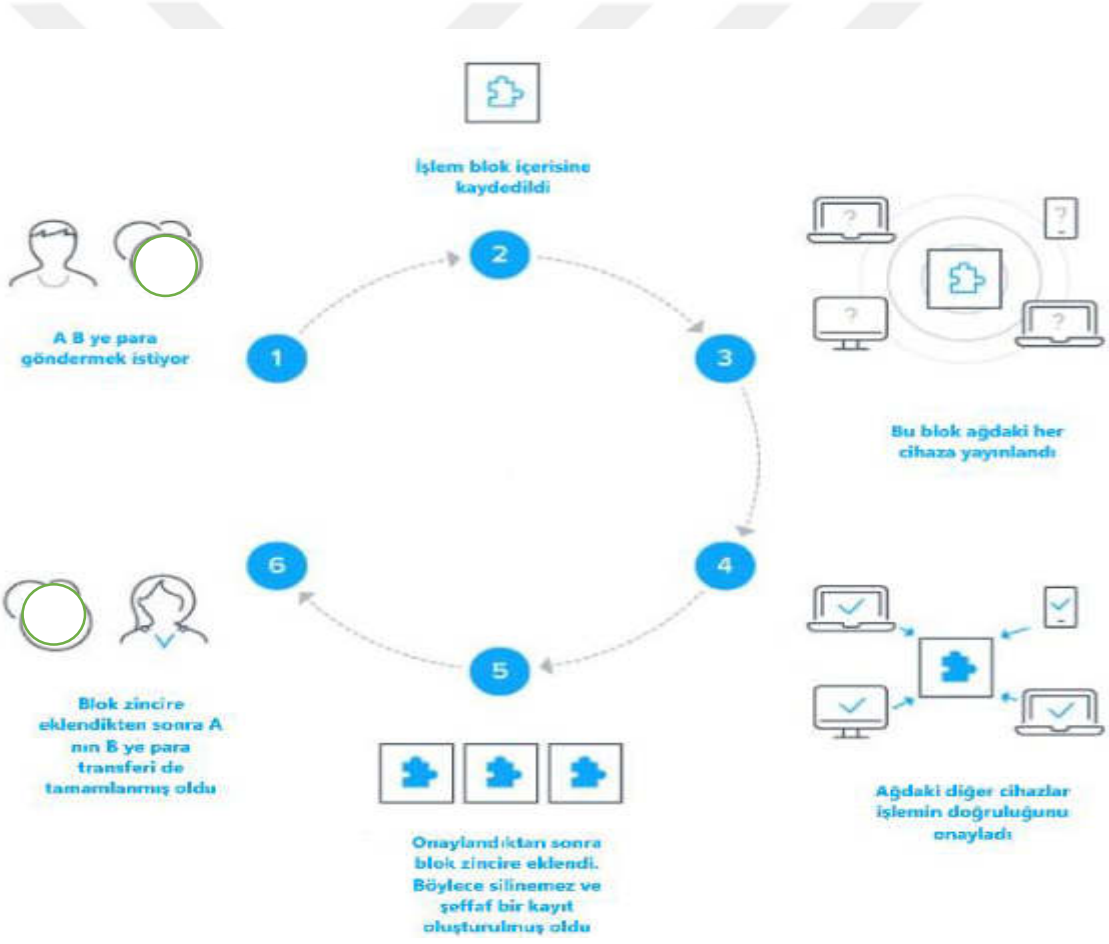
- Madencilik imtiyazlarının merkezî bir otorite veya konsorsiyum tarafından devredildiği, izin verilen blok zincirleridir.

İkinci sınıflandırma, defterin kamuya açık veya özel olup olmadığıdır:

- Halka açık blok zincirleri, herkesin defterin bir kopyasını alabildiği ve işlemleri başlatabildiği bloklardır.
- Özel blok zincirleri, iznin bir kurum veya kuruluştaki kullanıcılarla sınırlı olduğu blok zincirleridir.[76]

Aşağıdaki yer alan şekilde blok zincirinin nasıl çalıştığı gösterilmektedir:

Şekil 2.1. Blok zinciri nasıl çalışır?

Kaynak: Ahmet Sayarlıoğlu, Herkes için Blok-Zincir (Blockchain).[77]

---

[76] Egill Már Hreinsson, a.g.e., s. 5-6.

[77] Ahmet Sayarlıoğlu, Herkes için Blok-Zincir (Blockchain), 2019, https://medium.com/@ahmet.sayarlioglu/herkes-i%C3%A7in-blok-zincir-blokchain-1c85eb3a0bee (Erişm Tarihi: 17.04.2019).

2.5.3. Sağlama (Hash) Algoritması

Tahmin edilebilir miktarda CPU çalışması gerektiren doğrulanabilir şekilde "rastgele" sayılar üreten bir algoritmadır (Sæther ve Helland, 2018: vii).Bitcoin protokolünün çoğunluğu, bilginin kaynağı bilinmediği sürece neredeyse parçalanamayan olarak tanımlanan sağlama algoritmasının (SHA)-256'nın özellikle güçlü has işlevini kullanır. SHA-256 çıkışı, karma işlevine boyut girişinden bağımsız olarak kendisini sabit uzunluklu bir özet veya 64 karakter uzunluğunda alfanümerik bir dize olarak sunmaktadır. Örneğin, içeriğinin tamamını çalıştırdığında Savaş ve Barış, SHA-256 jeneratörü vasıtasıyla 13 kelimelik ayrı bir cümle, her iki çıkış da içeriklerine özgü 64 karakterlik bir dizge ile sonuçlanmaktadır.[78]

Tüm algoritmalar aynı değildir ve şifreleme açısından güvenli olan bir sağlama işlevini düşünmek için, algoritma çarpışma direnci, gizleme ve bulmaca dostu olmak üzere üç özellik sergilemelidir. İki farklı implantı aynı çıktıya yol açtığında bir şifreleme fonksiyonunda bir çarpışma meydana gelmektedir. Her sağlama işlevi için, gücünden bağımsız olarak çarpışmalar vardır; bu nedenle, bir çarpışma bulmak neredeyse imkânsız olduğunda, çarpmaya dayanıklı bir ürün olarak kabul edilmektedir. Çarpışmaya dirençli karma fonksiyonların özellikle blok zincirinde faydalı olmasının bir nedeni, özet olarak adlandırılan girdi verilerinin bir sonucu olarak davranmalarıdır. Kriptografik bir sağlama daha önce bir kullanıcının gördüğü şeyleri hatırlamanın ve tekrar tanımanın çok etkili bir yolu olarak görülmektedir. Kriptografik olarak güvenli sağlama fonksiyonlarının ikinci özelliği saklanmaktadır. Gizleme işlevi giriş verisini bir düşmanın girdi verisini tahmin edemeyeceği bir şekilde çıktı bilgisiyle bile tahmin edemeyeceği şekilde koruduğunda elde edilmektedir.[79]

2.5.4. İş Kanıtı (Proof-of-Work)

Orijinal blok zinciri olan Bitcoin blok zinciri, işlemleri onaylamak ve yeni bloklar oluşturmak için İş Kanıtı (PoW) adlı bir prosedür kullanmaktadır. PoW başlangıçta bir hizmet ağında dağıtılmış hizmet reddi saldırılarını ve spam gibi diğer hizmet suistimallerini engellemek için ekonomik bir önlem olarak tasarlanmıştır. Bunu, genellikle bir bilgisayar

---

[78] Ryan L. Frebowitz, Cryptocurrency and State Sovereignty, Naval Postgraduate School, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, California 2018, s. 24.
[79] A.g.e., s. 23.

tarafından işlem yapılmasını gerektiren servis isteğinden bazı "işlerin" yapılmasını talep ederek başarmaktadır. Örneğin, Bitcoin blok zincirinde "iş" geçerli bir çift SHA256 karma hesaplamaktır. Hizmet isteğinin yerine getirmek zorunda olduğu "iş", sahte veya etik olmayan davranışlarda bulunmanın fırsat maliyetini artıran, işlem gücü gibi sermaye yoğun kaynakların harcanmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte, bu veri güvenliği ile sermaye kaynakları arasında bir denge sağlamaktadır. Bu nedenle, iş ne çok zor ne de çok kolay olmalıdır. Gereken iş çok zorsa, iş daha kolay olabileceği ve aynı sonuçları verebileceği için verimsizlik yaratır. Bununla birlikte, eğer gerekli iş çok kolay ise sistem amacına hizmet etmekte başarısız olur, bu da kaynakların verimsiz kullanımıyla sonuçlanmaktadır. Halen, tüm kamuya açık kullanıcılar bir tür İş Kanıtı doğrulamasına ve bir tür fikir birliği sürecine dayanmaktadır. Bununla birlikte, PoW ile ilgili temel sorun, inanılmaz derecede enerjisi yoğun bir süreç olmasıdır.[80]

2.6. Kripto Para Birimlerinin Parasal Fonksiyonları

Kripto para birimleri ekonomideki paranın geleneksel rolünü yerine getirebilmektedir. Genellikle bir değişim aracı olarak kabul edilmelidir. Mal ve hizmet maliyetlerini zaman içinde ve tüccarlar arasında karşılaştırabilmemiz için bir hesap birimi olmalıdır ve zamanla sabit kalan bir değer deposu olmalıdır.[81] Bu bölümde kripto para birimlerinin parasal fonksiyonları olan değişim aracı olma, hesap birimi olma, vadeli işlemlerde kullanım ve servet biriktirme aracı olma fonksiyonu ele alınmaktadır.

2.6.1. Değişim Aracı Olma Fonksiyonu

İnternete bağlı herhangi bir cihaza bağlı elektronik para birimleri olan kripto para birimleri, döviz kurunun parasal rolünü kolayca yerine getirebilmektedir. Ancak, bu rolü teknik olarak yerine getirmek başka bir durumken, bir değişim aracı olarak kullanılma talebibir değer deposu veya hesap birimi olarak talep elde etmek suretiyle geliştirilen farklı bir sorudur. Kripto para birimleri dalgalanan talep ve esnek olmayan arz nedeniyle ve arzın sabit bir değerde kalmasını sağlayacak bir otoritenin bulunmaması nedeniyle bir hesap birimi olarak yetersiz görülmektedir. Burada incelenen kripto para birimleri ve tartışmalı olarak, tüm kripto para birimleri arasında, yalnızca bitcoin arzındaki yüksek güvenilirlik ve öngörülebilirlik derecesi ve sekiz yılda gösterdiği manipülasyon ve esnekliğe karşı direnç

[80] Egill Már Hreinsson, a.g.e., s. 10.
[81] Gareth Peters vd., a.g.e., s.13.

nedeniyle bir değer deposu olarak talep çekebilmektedir. Bitcoin'in bir değer deposu olarak daha fazla talep çekmeye devam edeceği ve bir değişim aracı olarak daha geniş bir rol kazanacağı düşünülebilir, ancak aynı değer, değer deposu olarak hiçbir avantaj sunmayan çoğu dijital para birimi için söylenememektedir; hesap birimi ve dolayısıyla değişim ortamı olarak talep çekme olasılıkları düşüktür.[82]

2.6.2. Hesap Birimi Olma Fonksiyonu

Kripto para birimleri, para gibi hesap birimi olma fonksiyonuna da sahiptir. Ancak, kripto para birimlerinin dostça ve elverişli bir düzenleyici ortam varsa hesap birimleri haline gelebileceği savunulmaktadır. Bunun, işletmelerin kripto para birimlerini daha geniş bir bağlamda ödeme sistemleri olarak kabul etmelerine izin verilmesiyle gerçekleşmesi beklenmektedir.[83]

2.6.3. Vadeli İşlemlerde Kullanım Fonksiyonu

Kripto para birimleri ve kripto varlıkları değer deposu olarak kullanılmaktadır; ancak kripto para birimleri hala küresel olarak kabul edilen ve benimsenen ödeme araçlarının önündeki engellerin üstesinden gelmek için geleneksel fiat paranın ilk iki işlevini yerine getirmek zorundadır. Değişim ortamı ve hesap birimi işlevlerini yerine getirme, hükümet ve diğer ekosistem aktörlerine büyük ölçüde bağımlıdır.[84]Para biçiminde kullanılacak varlığın ödeme aracı olma fonksiyonunu tahmin edilebilir bir gelecekte devam ettiriyor olması ve bir emtia sepeti üzerinden değerinin de sabit olması gerekmektedir, bu nedenle kısa vadede değerinde çok büyük dalgalanmalar gösteren Bitcoin ve diğer kripto para birimlerinin daha sabit bir değer alması ve volatilitelerinin kısa ve orta vadede düşük seviyede bulunması bu paraların vadeli işlemlerde ödeme aracı olarak kullanılabilme özelliğini göstermektedir. Vadeli işlemlerde de kripto paranın kullanılabilmesi önemli bir fonksiyona sahip olduğunu göstermektedir.[85]

---

[82]Saifedean Ammous, "Can cryptocurrencies fulfil the functions of money?", *The Quarterly Review of Economics and Finance*, *70*, ss. 49-50.

[83]Zeynep Gurguc ve William Knottenbelt, *Cryptocurrencies: Overcoming Barriers to Trust and Adoption,* Imperial College, London 2017, s. 4. https://www.imperial.ac.uk/media/imperial-college/research-centres-and-groups/ic3re/CRYPTOCURRENCIES--OVERCOMING-BARRIERS-TO-TRUST-AND-ADOPTION.pdf (Erişim Tarihi: 18.9.2019).

[84]Zeynep Gurguc ve William Knottenbelt, a.g.e., s. 4.

[85]Yaşar Gültekin, "Turizm Endüstrisinde Alternatif Bir Ödeme Aracı Olarak Kripto Para Birimleri: Bitcoin", *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt: *1, N:* 2, s 100.

2.6.4. Servet Biriktirme Aracı Olma Fonksiyonu

Paranın servet biriktirme aracı olarak kullanılabilmesi için para olan varlığın arzının değişime taraf olan özel ve tüzel kişiler tarafından isteğe bağlı bir biçimde değiştirilememesi gerekmektedir. Kripto para birimler, bu nitelikleri sağlamaktadır ve bu açıdan oldukça uygundur.Genellikle kripto para birimleri piyasaya çıktığı zaman piyasadaki para arzının maksimum noktası ve herhangi bir anda piyasada ne kadar birim kripto para olacağı tespit edilebilmektedir.[86]

2.7. Kripto Para Birimleri

Reuters'e göre 27 Kasım 2018'de yaklaşık 2, 100 kripto para birimi mevcut olarak görülmüştür. Independent Newspaper ise son on yılda 3 binden fazla kripto para biriminin bulunduğunu iddia etmektedir. Bitcoin, merkezî olmayan ilk kripto para birimidir. İlk defterini 3 Ocak 2009'da piyasaya sürmesinden bu yana sürekli olarak piyasaya hâkim olmuştur. Bu süre zarfında toplam piyasa kapitalizasyonunun yarısından fazlasını oluşturmuştur. 10 Aralık 2017 – 10 Aralık 2018 tarihleri arasında Bitcoin'in piyasa kapitalizasyon payının % 55-% 62'si arasında olduğu görülmüştür. 12 Eylül 2018'de ilk 5'lik kripto para birimi pazar payı aşağıda yer alan tabloda gösterilmektedir. Bu kripto para birimleri, ticaret hacmine ve kapitalizasyonuna göre 2018 yılında pazar liderleridir.[87]

Piyasa değeri 1 milyar ABD dolarının üzerinde olan kripto paraların listesi Tablo 1'de verilmiştir. Piyasa değeri 1 milyar ABD doların üzerinde değere sahip kripto para sayısı sadece ondur. Kripto paralarının hemen hemen tamamının piyasa değeri toplamı sadece 360 milyar ABD dolan düzeyindedir. Sayıları yüzlerle ifade edilmesine rağmen çok sayıda kripto paranın piyasa değeri 1 milyar ABD dolarının altındadır. Dolayısıyla kripto para piyasası henüz sığ bir piyasadır yani yeterince derin değildir.

---

[86]Yaşar Gültekin, a.g.e., s. 101.

[87]Jay Jericho, *Understanding Cryptocurrencies*. Free E-Books. S. 14, https://www.researchgate.net/publication/330312483_Understanding_Cryptocurrencies, (Erişim Tarihi: 11.03.2019).

Tablo 2.1. 2019 Yılı İtibarı İle Kripto Para Birimleri ve Piyasa Değerleri

İsmi	Sembol	Market Değeri (Milyon ABD $)	Fiyatı (ABD $	Tedavül Miktarı (Bin Adet)
Bitcoin	BTC	145.621	8.101	17.975
Ethereum	ETH	18.871	174	108.022
XRP	XRP	10.925	0, 25	43.121.735
Bitcoin	BCH	4.004	222	18.040
Litecoin	LTC	3.583	57	63.401
EOS	EOS	2.784	3	934.589
Binance	BNB	2.417	16	155.536
Bitcoin	BSV	1.470	82	17.854
Stellar	XLM	1.180	0, 05	20.117.691
Cardano	ADA	1.014	0, 04	25.927.070

Kaynak: 4 Ekim 2019 itibari ile oluşan fiyatlar ve piyasa değerleri için aşağıdaki link kullanılarak derlenmiştir. **Erişim adresi:** https://coinmarketcap.com/coins/views/all/

2.7.1. Bitcoin (BT)

Bitcoin, 2009'da gerçek kimliği hiç açıklanmayan Satoshi Nakamoto'nun dünyaya ilk blok zincirleme ağını başlatmasıyla meyve vermeye başlamıştır. Nakamoto'ya göre, Bitcoin, eşten eşe nakit ödeme sistemi olarak tanımlanmaktadır.[88]Yeni ağının yanı sıra Nakamoto, kripto para birimlerinin neden bugünkü finansal sistemimize daha iyi bir seçim ve daha iyi bir çözüm olduğunu açıklayan kapsamlı ayrıntılara yer vermiştir. İhtiyaç duyulanın, herhangi bir istekli tarafın güvenilir bir üçüncü tarafa ihtiyaç duymadan doğrudan birbirleriyle işlem yapmalarına izin veren, güven yerine kriptografik kanıtlara dayanan bir elektronik ödeme sistemi olduğu belirtilmektedir.[89] Bitcoin'in ana işlevi bir ödeme aracıdır, Bitcoin'lerin işlem maliyetleri çok düşük tutularak, tüm dünyadaki hızlı para miktarlarıyla para transferini kolay ve ekonomik hale getirmektedir.[90]

İlk merkezî olmayan para birimi Bitcoin, 2009'dan bu yana medya ve finans endüstrisinden büyük bir kazanç elde etmiştir. Geleneksel güvene dayanmak yerine, para

[88] Satoshi Nakamoto, Bitcoin: a Peer-to-Peer Electronic Cash System. 2009, s.1, https://bitcoin.org/bitcoin.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2019).
[89] A.g.e., s. 1.
[90] Mario Koevoets, Monetary Policy Implications for the trade-off between a Private Digital Currency and a Central Bank Issued Digital Currency, Radboud Universiteit, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nijmegen, 2017, s. 10.

birimi yüksek likidite, düşük işlem maliyetleri ve anonimlik dâhil olmak üzere geleneksel ödeme yöntemlerine (Visa ve Mastercard gibi) göre birçok avantaj sağlayan kriptografik kanıtlara dayanmaktadır. Nitekim Bitcoin'e olan küresel ilgi son aylarda bir kez daha artmıştır; örneğin, İngiltere hükümeti Bitcoin'e araştırma hibeleri ödemeyi düşünmektedir; giderek artan sayıda BT şirketi fidye yazılımlara karşı savunma amaçlı Bitcoin'i stoklamaktadır. Çin'de artan rakamlarla Bitcoin'inin satın alındığı görülmektedir; bunu bir yatırım fırsatı olarak değerlendirmektedirler. Belki de en önemlisi, ABD Federal Reserve Yönetim Kurulu Başkanı, merkez bankasını finans endüstrisinde yeni inovasyonlar incelemeye teşvik etmektedir. Özellikle Başkan, Bitcoin, Blok zinciri ve dağıtılmış muhasebe teknolojileri gibi finansal yenilikler hakkında daha fazla bilgi edinmek için bir ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.[91]

Bitcoin'in nasıl kullanıldığı aşağıdaki şekilde gösterilmektedir:

Şekil 2.2. Bitcoin nasıl kullanılır?

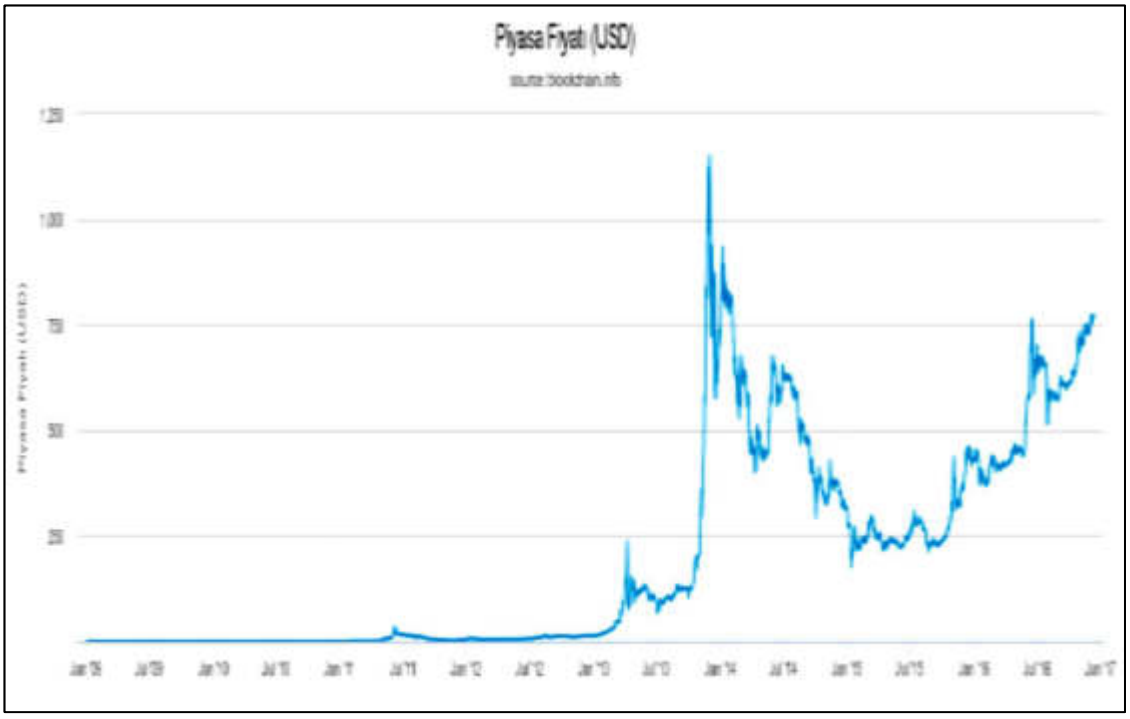

Kaynak: https://www.slideshare.net/boraerkmen/fintech-101-80771390 (17.04. 2019).

Bitcoine olan ilgi gün geçtikçe artsa da birçok eleştiriye maruz kalmaktadır. Örneğin yeraltı ekonomisinde kara para aklamada kullanılması bunların başında gelmektedir. Bitcoinin doğası gereği takip edilemez olmasını, yapılan işlemlerde anonimlik söz konusu

[91]Stephen Chan vd., "A statistical analysis of cryptocurrencies", *Journal of Risk and Financial Management*, Cilt: *10, N:* 2, s. 1. doi:10.3390/jrfm10020012 (Erişim Tarihi: 19.04.2019).

olmasını bunu doğuran sebepler olarak ifade edebiliriz. Yani bitcoin işlemlerinin hangi hesaptan hangi hesaba aktarıldığını işlemlerin kaydedildiği blokzincire bakarak görülebilmektedir. Fakat hesap sahiplerinin kim olduğunu, işlemlerin kimler tarafından yapıldığını görmek mümkün değildir. Bitcoin için ifade edilen önemli olumsuzluklardan biride fiyatında meydana gelen sürekli dalgalanmadır. Kendi başına bir değerleme aracının olmaması bu durumu meydana getirmektedir.[92]

Tablo 2.3. Bitcoin Fiyatındaki Dalgalanma

Kaynak: Abdurrahman Çarkacıoğlu, "Kripto-Para Bitcoin", Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi, Araştırma Raporu. 2016, s. 67. https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/1130 (Erişim Tarihi: 11.03.2019).

Diğer bir durum ise harcanan elektrik miktarıdır. Kripto para üretilmesine madencilik denir. Madenciler iş ispatı mekanizmasını kullanarak birbirleri ile rekabet etmektedirler. Madencilerin üretilecek olan bloklar için rekabet etmeleri yoğun hesaplama gücü gerektirmekte, bu durumda hem bilgisayarı çalıştırmak için hem de bunları soğutmak çok yüksek enerji tüketimine sebep olmaktır.[93]

---

[92] Erkin Şahinöz ve Vedat Güven, *Blokzincir Kripto Paralar Bitcoin*, Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 28.

[93] Digiconomist, İnternet Sayfası, Aylık Bazda Elektrik Tüketim Tahmini Yayınlamaktadır, 2019. https://digiconomist.net/bitcoin-energy-consumption (Erişim Tarihi: 15.8.2018).

Tablo 2.2. Bitcoin Enerji Tüketim İstatistikleri

Açıklama	Değer
Bitcoin'in mevcut tahmini yıllık elektrik tüketimi (TWh)	61.55(TWh)
Bitcoin'in mevcut minimum yıllık elektrik tüketimi (TWh)	37, 24(TWh)
Yıllık küresel madencilik gelirleri	5930998480$
Yıllık tahmini küresel madencilik maliyetleri	3077549986$
Mevcut maliyet yüzdesi	%51.89
Dünyadaki elektrik tüketiminin bir yüzdesi olarak Bitcoin elektrik tüketimi	% 0.27

Kaynak. (Digiconomist, 2019)

2.7.2. Litecoin (LTC)

Litecoin (LTC), hem madenciler hem de borsalar tarafından en çok kabul edilen ikinci kripto para birimi olduğu için kripto para biriminin "gümüş standardı" olarak kabul edilebilir. Litecoin, SHA-256'nın aksine Scrypt şifreleme algoritmasını kullanmaktadır. Litecoin'in hedeflerinden biri, işlemlerin hızlandırılmış donanım madenciliği teknolojilerine dirençli bir algoritmadan faydalanmanın yanı sıra, Bitcoin ağından daha hızlı bir şekilde işlemlerin onaylanmasıdır. Madencilik ve dolaşım için kullanılabilen toplam Litecoin miktarı Bitcoin miktarının dört katıdır, yani Bitcoin için mevcut olan Litecoin miktarının dört katına çıkacaktır.[94]

2.7.3. Ethereum (ETH)

Ethereum, piyasa kapitalizasyonunun kabaca %20'sine sahip ve Vitalik Buterin tarafından yazılmış bir bildiriyle 2015 yılında tanıtılmıştır. Ethereum, başlangıçta bloklanmış emanet, para çekme limitleri ve finansal sözleşmeler, kumar piyasaları ve benzeri genelleştirilmiş Turing-complete bir programlama dili gibi çeşitli özellikler taşıyan, şifreli para biriminin geliştirilmiş bir sürümü olarak tasarlanan Ethereum protokolündeki bir para birimidir. Vitalik, ekonomik bir katmandan diğerine eşler arası hizmetleri sağlayarak Bitcoin'e kıyasla saf bir alternatif şifreleme parazitinden daha fazla bir platform sağlayarak Ethereum'un "adil" para biriminin çok daha fazlasını sunmasını sağlamıştır. Genel olarak, Bitcoin normal paraya merkezîyetçi olmayan bir alternatif ise Ethereum, eşler arası

[94] Shaik Shakeel Ahamad vd., a..g.e, s. 44.

sözleşmeleri ve kendi para birimi aracı Ether üzerinden ticaretini kolaylaştıran bir platform olarak algılanabilir.[95]

2.7.4. Ripple (XRP)

Piyasa kapitalizasyonu ile ilgili olarak derecelendirilen üç numara, toplam piyasa kapitalizasyonunun yaklaşık %10'u ile Ripple'dir. Ripple Labs Inc., adlı şirket 2012 yılında Ripple'ı piyasaya sunmuştur. Ripple, Ripple Protokolünü temel almaktadır. Diğer birçok kripto para biriminin aksine, Ripple ademîmerkezîyetçi değildir ve bunun yerine merkezî olarak Ripple Labs Inc'in bir parçası olarak kontrol edilmektedir. Ripple ayrıca kamusal bir blok zincirine dayanmaz, bunun yerine, özellikleri halka açık olmayan bir "işletme blok zinciri" defterine dayanmaktadır. Ripple, günümüzde kullanılan SWIFT-network yerine sınır ötesi bankacılık sistemleri tarafından kabul edilmek ve hayata geçirilmek üzere başından beri net bir şekilde odaklanmıştır. Buradaki fikir, Bitcoin gibi fiat sistemini değiştirmek değil, bankacılık sektörünü geliştirmektir. Ripple'nin arkasındaki ana fikirlerden bir diğeri, Bitcoin'in sahip olduğu senkronize ağ düğüm iletişimi gerekliliği tarafından ortaya çıkan belirgin yüksek gecikmeyi geliştirmeye dayanmaktadır. Buna karşılık, Dalgalanma Protokolü işlemleri birkaç saniye içinde işleme koyabilir. Dalgalanma ayrıca, yalnızca kendi yerel şifreleme para birimi jetonu değil, dijital para birimlerini aktarma potansiyeli için de açılmaktadır.[96]

2.7.5. Altcoinler

"Altcoin", kripto para birimi yazılım geliştirme topluluğu içinde ortaya çıkmış olan düzinelerce proje çatalının argo terimidir. Altcoins, Bitcoin veya Litecoin'in çatallarıdır, yani SHA256 veya Scrypt şifreleme algoritmalarını kullanırlar ve kendi benzersiz özelliklerine sahiptirler. Çeşitli altcoinlerin isimleri Feathercoin, Terracoin, P2PCoin, BitBar, ChinaCoin, BBQCoin olarak görülmektedir. Madencilik ve ticaret altcoininin kârlılığı günlük olarak değişmektedir. Bazı altcoinler zaman zaman Bitcoin'in kârlılığını aşarken, diğerleri daha az kârlıdır. Bazı kriptoekonomistler tarafından, altcoinlerin spekülatif arbitraj ve madencilik zorluk seviyelerinin birçok farklı ağa yayılmış olması nedeniyle daha iyi bir fırsat olduğu için, çeşitli kripto-ticaret pazarına katkıda bulunduğuna inanılmaktadır.

---

[95] Hilde Camilla Mari Sæther & Erik Johan Helland, a.g.e., s. 19.
[96] A.g.e., s. 19.

Diğer kriptoekonomistler, altcoinlerin yararlı yönleri konusunda hemfikir değillerdir, kriptokin kavramının aşırı kullanımı gerekçesiyle yaygınlaşmayı benimsemekte ve teknolojinin kullanımını günlük ticaret yerine spekülatif ticaret pazarlarıyla sınırlandırmaktadır.[97]

2.7.6. Metacoinler

Metacoin'ler, *"Bitcoin blokzinciri veya kendi blokzincirleri üzerinde dijital varlıklar, otonom ajanlar veya dışsal durum sözleşmeleri gibi yeni uygulamalar sağlayan kripto para birimi sistemleri"* olarak adlandırılmaktadır.[98]Bir metacoin'in arkasındaki fikir, Bitcoin'in üzerinde yaşayan, metacoin işlemlerini saklamak için Bitcoin işlemlerini kullanan ancak farklı bir durum geçiş işlevi olan APPLY'yi kullanan bir protokole sahip olmaktır. Metacoin protokolü, geçersiz metacoin işlemlerinin Bitcoin blok zincirinde görünmesini engelleyemediğinden, APPLY '(S, TX) bir hata verirse, protokolün APPLY' (S, TX) = S olarak varsayılan olduğunu belirleyen bir kural eklenmektedir. Potansiyel olarak Bitcoin içinde uygulanamayan gelişmiş özelliklere sahip, ancak madencilik ve ağ oluşturma karmaşıklıkları zaten Bitcoin protokolü tarafından ele alındığı için çok düşük bir geliştirme maliyetiyle, keyfi bir kripto para birimi protokolü oluşturmak için kolay bir mekanizmadır.[99] Örneğin, bitcoin blokzincirini üzerinde yer alan bir metacoinCounterparty, veri akışı yayını oluşturmakla birlikte, dijital varlık geliştirebilir. Bu özellikleri sayesinde yayılmış bir takas altyapısı meydana getirir ve dijital nesnelerin alışverişini sağlamış olur. Counterparty ağı para birimi veya jetonu (token), XCP olarak adlandırılmaktadır. Counterparty hem bitcoin hem de XCP ile işlem görebilmektedir.[100]

2.8.Kripto Para Birimi Olarak Bitcoin

Bu başlık altında Blokchain, Gizlilik ve Güvenlik ve Bitcoin Ekosistemi ele alınmaktadır.

---

[97] ShaikShakeel Ahamad vd., a.g.e., s. 44.

[98]Pedro Franco, *Understanding Bitcoin Cryptograpy, Engineering, and Economics*, Wiley, 2015, s. 195.

[99]Vitalik Buterin, A Next-Generation Smart Contract and Decentralized Application Platform. *Ethereum White Paper*, 2014, s.11. https://blockchainlab.com/pdf/Ethereum_white_paper-a_next_generation_smart_contract_and_decentralized_application_platform-vitalik-buterin.pdf, (Erişim Tarihi: 10.10.2019).

[100]Erdal Durdu, Kripto Para Birimi Olarak Bitcoin ve Ceza Hukuku, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018, s. 84.

2.8.1. Blockchain (Blok Zinciri Alt Yapısı)

Bitcoin blok zinciri ile çalışmaktadır, blok zinciri şifreleme kullanan yeni bir teknolojidir. Blok zinciri sürekli güncellenen ve bilgisayarlar tarafından tutulan bir defterdir. Böylece, bir aracı kuruluşun geleneksel rolünü ortadan kaldırmaktadır (örneğin yetkililer tarafından denetlenen bankalar). Blok zincirinin önemli bir özelliği, halka açık olması ve herkesin görebilmesidir (her işlemden sonra güncellenen bir halka açıklık görevi görür). Herkes kendi defterine sahip olmakla birlikte, bu gizlilik eksikliği anlamına gelse de blok zincirindeki işlemler ve hesaplar teknik bir bilgisayarlı işlem tarafından yeniden kodlanarak anonimleştirildiği için gizlilik eksikliği görülmemektedir. Defter tutulmasının temel avantajı, artık üçüncü bir partiye veya aracıya güvenmek zorunda olmamanızdır. Her işlem daha sonra başkalarının bilgisayarları tarafından kontrol edilen ve onaylanan bir blok haline gelir, bu doğrulayıcılar madenciler olarak adlandırılır.[101]

Blok zinciri, güçlü bir güvenlik sağlamak için tasarımla sınırlı, çok basit bir betik dili tarafından yönetilmektedir. Çoklu imza (cüzdandan para harcamak için gereken çoklu özel anahtar) gibi yeni özellikleri barındıracak kadar iyi olmasına rağmen, düz para transferlerinden daha akıllıca yapılan sözleşmelerin iddialı karmaşık mantığı ve yapay zekası için yeterli olmayabilmektedir. Birçok metacoin, para birimi olmayan dijital ürünlerin ve dijital olmayan hakların ve varlıkların dijital iddiaları için Bitcoin blok zincirini kullanmakta veya protokolün yeni alternatif örneklerini kullanmaktadır. Mevcut protokolün sınırlarını kabul eden insanlar, akıllı sözleşmeler, akıllı mülkler ve ademîmerkezîyetçi özerk şirketlerin kurulması için gelecek nesil geliştirilmiş ademîmerkezîyetçi uygulama platformu üzerinde çalışmaktadır.[102]

2.8.2. Gizlilik ve Güvenlik

Kripto para birimlerinin halka blokajı, ödeme adresini, IP adresini ve bu adrese gelen /giden tüm işlemleri belgelemektedir. VPN veya Tor ağının kullanımı gibi adsızlık uygulamalarına uyulmaması durumunda, işlem bir kredi kartı veya nakitten daha genel ve doğrulanabilir şekilde yapılabilir. Son zamanlarda bir kullanıcı gerçek adını bir Bitcoin ödeme adresi ile birlikte belgelemişse, bu atıf daha da kolaylaştırılmıştır.[103]

---

[101] Mario Koevoets, a.g.e., s. 9.
[102] Ferdinando M. Ametrano, a.g.e., s. 17-18.
[103] Shaik Shakeel Ahamad vd., a.g.e., s. 47.

Güvenlik açısından bir dezavantaj olarak cüzdanlar kaybedilebilir. Bir sabit sürücü kazası nedeniyle cüzdanı ile ilişkili özel anahtar bir kullanımda kaybedilebilir veya bir virüs verileri bozabilir ya da anahtarı taşıyan aygıt kaybedilebilir. Güvenilir bir üçüncü taraf olmadığından, cüzdandaki tüm bitcoinler sonsuza dek kaybolmuş olur. Bitcoinlerin geri kazanılması için yapılabilecek hiçbir şey yoktur ve bunlar sistemde sonsuza kadar yok olur[104] Ayrıca, çifte harcama, cüzdan saldırıları, ağ saldırıları, madencilik saldırıları gibi diğer güvenlik açıkları da yer almaktadır.[105]

2.8.3. Bitcoin Ekosistemi

Bitcoin ekosisteminde kullanıcılar, takas merkezleri, madenciler ve yazılım geliştiricileri ele alınmaktadır.

2.8.3.1. Kullanıcılar

Kripto para birimlerinin birçok kullanıcısı bulunmaktadır. Kesin bir kullanıcı sayısının elde edilmesi imkansızdır. Kripto para birimi endüstrisinin temel özelliklerinden birisi, kullanıcılarına sağlanan anonimlik derecesi olduğundan, tahminlerin bile belirlenmesi güçtür; işlem geçmişi şeffaf olsa da kişisel kimliğin izlenmesi zordur. Muhtemelen, kullanıcı sayısını tahmin etmenin en doğru yolu, oluşturulan cüzdan sayısını incelemektir.Kripto para birimlerinin kullanımının hızlı bir şekilde yayılmasıyla, kamusal alanda Bitcoin ve altcoins ortaya çıktıktan sonraki altı yıl içinde, birçok büyük perakendeci kripto para birimini geçerli bir ödeme şekli olarak kabul etmeye başlamıştır. Kripto para birimi kullanıcıları gün geçtikçe artmıştır.[106] 63.000'den fazla perakendecinin bitcoin kullandığı kabul edilmektedir. Bu tüccarların büyük çoğunluğu çevrimiçi işletmelerdir, aynı zamanda kullanıcılar arasında tuğla ve harç kurumları da bulunmaktadır. Bitcoin Dergisi'ne göre, Bitcoin çoğu işlem için yüzde 0 ila 0, 005 oranında ücret alıyor. Bu, İnternet tabanlı bir ödeme sistemi tarafından yüzde 2, 9 ile yüzde 6, 8 arasındadır.[107]

---

[104] Mauro Conti, vd., "A Survey on Security and Privacy Issues of Bitcoin", *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, Cilt: *20, N:* 4, s. 3424. doi: 10.1109/COMST.2018.2842460. (Erişim Tarihi: 16.10.2019).
[105] A.g.e., s. 3424.
[106] Ryan Farell, a.g.e., s. 12.
[107] CoinDesk, State of Bitcoin Q2 2014, 2014, s. 7, www.coindesk.com/state-of-bitcoin-q2-2014-report-expanding-bitcoin-economy/. (Erişim Tarihi: 16.10.2019).

2.8.3.2. Takas Merkezleri

Çevrimiçi elektronik takas platformları bulunmaktadır. "Koinex" çok bilinen bir takas platformudur. Bu platform aracılığıyla bitcoin, litecoin, BTC-e Code USD, OKPAY USD ve Perfect Money USD gibi farklı sanal para birimleri arasında takaslar gerçekleştirilebilmekte ve Türkiye'de tüm bankalardan para yatırıp veya Visa/Mastercard kullanımı ile sanal paral satın alımları gerçekleştirilebilmektedir. Bu platformun dışında da çeşitli takas merkezlerinin mevcut olduğu belirtilmektedir.[108]

2.8.3.3. Madenciler

İşlemlerin defterde tutulmasından sonraki bir süreçte, her işlem başkalarının bilgisayarları tarafından kontrol edilen ve onaylanan bir blok haline gelmektedir, bu doğrulama işlemini yapan kişiler ise madenciler olarak adlandırılmaktadır.[109] Madenciler blok zincirinin kalbidir ve genel olarak fikir birliği oluşturma veya blok geçerliliği olarak adlandırılan bir işlem olan muhasebe defteri güncelleme görevini yerine getirirler. Madenler, zincire eklenecek bir sonraki bloğu başarıyla oluşturmak için aktif olarak birbirleriyle rekabet ederler. Başarılı olduğunda, blok zincirinde en yeni bloğu oluşturmaktan sorumlu olan madenciler "blok ödülü" olarak adlandırılan parasal bir tazminat alırlar. Blok ödülü, madencilerin blok zinciri koruma çabaları için aldığı ödemedir. Blok ödülü, "tüketiciler" tarafından ödenen işlem ücretlerinin toplamı ve her yeni blok oluşturulduğunda verilen yeni bir para birimidir. Madenciler tamamen kâr amaçlıdır ve mali açıdan mantıklı olduğu takdirde sadece fikir birliği hizmetleri (yani madencilik) sağlayacaktır. İşlem ücretlerinin ve blok ödülündeki yeni arzın oranları mayınlı şifrelemeye bağlıdır. Bazıları, çekirdek geliştiricilerin her bir blok zinciri için neyin uygun olduğuna karar vermesine bağlı olarak, düşük işlem ücretlerine ve yüksek tedarik oranına veya tersine sahiptir. Ödül şeması veya teşvik yapısı- madencilerin defteri güncellemeye katkıda bulunmaya devam etmeleri için finansal bir teşvik sağlaması beklenmektedir.[110]

2.8.3.4. Yazılım Geliştiriciler

Madencilerin teşvik yapılarının genel ekosistem ile tam olarak aynı hizada olmasını garanti etmekten yazılım geliştiricileri ekibi sorumludur. Protokol içerisinde özel algoritma

---

[108] Müge İşeri Çetiner, "Bitcoin (Kripto Para) ve Blok Zincirin Yeni Dünyaya Getirdikleri", *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi.* N: 20. *s13.*
[109] Mario Koevoets, a.g.e., s. 9.
[110] Egill Már Hreinsson, a.g.e., s. 8.

zorluğunu "karma oranı" ile belirlemekle sorumludurlar. Geliştiriciler, sağlama oranını ayarlayarak madencilik hizmetleri için geçerli talebi karşılamak üzere madencilerin arzını dolaylı olarak etkileyebilir. Genel olarak, sağlama oranı, bir kurucu geliştirme ekibinin blokların doğrulanmasını ve böylece yaratılmasını ne kadar hızlı istediğine bağlı olarak bir algoritma tarafından otomatik olarak yeniden ayarlanmaktadır; bu, "blok oluşturma zamanı" olarak bilinmektedir. Blok oluşturma süresi, yeni blokların yaratılması için gereken ortalama süredir.[111]

2.9.Kripto Para Borsaları

Bitcoin'in ortaya çıkması ile alternatif para birimlerinin de ortaya çıktığı görülmektedir. Alternatif sanal para birimlerinin genel olarak Bitcoin mimarisine eklemeler şeklinde veya Bitcoin'e ait kaynak kodun kopyalanarak oluşturulduğu görülmektedir. Dolayısı ile üretimi yapılan alternatif sanal para birimlerinin sahte olma olasılığı yüksektir. Bitcoin'in modelinin geliştirilmesi ile sahte sanal para birimlerinin önüne geçilmesi, kişiler arası takas, ödeme ve varlıklar için işlem çözümleri, güvenli iletişim ile şifreli anahtar saklama vb hizmetlerin sağlıklı yürütülmesi açısından önemli görünmektedir.[112]

Günümüzde merkezi kripto para borsası ve merkezi olmayan kripto para borsası olmak üzere iki tür kripto para borsasından söz edilebilir.

Merkezi kripto para borsası; Kullanıcılar tarafından borsaya gönderilen kripto paralar, kullanıcıların kendilerine ait cüzdanlarında veya sistemlerinde muhafaza etmeleri nedeni ile merkezi kripto para borsası olarak isimlendirilmiştir. Merkezi kripto para borsalarına gönderilen coinler, kullanıcıların hesaplarında saklanarak özel teknolojiler ile çeşitli güvenlik önlemleri alınarak kullanıcıların hesabında bulunan paraların sorumluluğunun yine kullanıcılara yüklendiği sistemdir. Ancak kullanıcılar güvenlik bakımından bu sistemi yeterli görmediklerinden pek tercih etmemektedirler.

Merkezi olmayan kripto para borsası; Kullanıcıların ellerinde bulunan fonlarla doğrudan işlem yaptıkları sistemdir. Kullanıcılar, paralarını tamamen kendileri kontrol ettiklerinden yükümlülük kullanıcıların olmaktadır. Kullanıcılar, güvenlik bakımından merkezi olmayan kripto para borsasını daha güvenli bulduklarından tercih etmektedirler.

---

[111] Egill Már Hreinsson, a.g.e., s. 8-9.

[112] Betül Üzer, *Sanal Para Birimleri*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Ödeme Sistemleri Genel Müdürlüğü, Yayımlanmamış Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara 2017, s. 38.

Sistem doğrudan bir merkeze bağlı olmadığından kullanıcıların hesapları askıya alınamamaktadır.[113]

2.10.Türkiyede Yerli Türk Kripto Para Borsaları

Türkiye'de birçok yerli Kripto para Borsası bulunmaktadır. İşlem hacmi açısından en büyükleri paribu.com (sadece bitcoin satmaktadır), btcturk.com (bitcoin ve ethereum satmaktadır), koinim.com (bitcoin ve litecoin satmaktadır) ve koineks.com (bitcoin ethereum, litecoin ve dogecoin)'dur. Bitexlive, Coinzo, Vebitcoin, Bitubu, Sistemcoin borsaları da bulunmaktadır. Türk borsalarında kripto paraların fiyatlarının Dünya borsalarından çok yüksek olduğu görülmektedir. Dünya Kripto paraları borsalarında görülen aşırı dalgalanmanın Türk Kripto para borsalarında da az olduğu görülmektedir. Sözgelimi Türk borsalarında bu dalgalanma 1000 dolar ile 4000 bin dolar aralığında olabilmektedir. O yüzden Türk borsalarında Kripto paralardan zarar edilebilmektedir. Btcturk, Koinim, Paribu ve Koinim 2017 yılı itibarı ile Türk Lirası ile alım-satım yapmaya başlayan 4 farklı Bitcoin Borsasıdır.[114] BTC Türk 2017 yılında 42.600 kişinin bitcoin işlemi gerçekleştiğini bildirmiştir.[115]

Tablo 2.3. 2017 Yılı Sonu İtibarı İle Türkiye Kripto Para Borsaları Toplam Hacimleri

Borsa	**Bitcoin**	**Ethereum**	**Litecoin**	**Diğerleri (Dash, Dogecoin, Ripple, Stellar**	**Toplam Hacim (USD/000)**
Paribu	30.000, 500				30.000, 500
BTCTürk	9.422, 860	11.494, 000			20.916, 860
Koinim	1.552, 420		1.635, 000		3.187, 420
Koineks	817, 849	706, 195	607, 708	5676.308	7.808, 060
Toplam	41.793, 409	12.200, 195	2.242, 78	5676, 308	61.913, 692

[113] Betül Üzer, a.g.e., s. 15.
[114] Hürriyet, "Türkiye'deki kripto para borsaları", http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/blokzincir-kripto-para-ve-turkiyedeki-borsalar-41043650 (Erişim 16.12.2019)
[115] Savaş Durmuş ve M. Şebab Polat "Sanal Para Bitcoin", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi KAÜİİBFD*, Cilt: 9, S:18, 2018, s.662

Türkiye'de 25 Aralık 2017 itibarı ile faaliyet gösterek Paribu, BTCTürk, Koinim ve Koineks kripto para borslarında günlük işlem hacmi 62 milyon dolar civarındadır. En değerli Türk kripto para borsası paribu ardında BTCTürk'tür. Konieks kripto para borsasının 7 kripto para ile işlem yaptığı görülmektedir.[116]

Dünya ölçeğinde 2017 yılı itibarı ile sanal piyasada 1.265 kripto para birimi arasında 6.500 civarında borsanın olduğu ve pazar payının %60'ını Bitcoin oluştuduğu görülmektedir. Bitfinex borsası Bitcoin işlem hacminde en büyük paya sahiptir.[117]

Tablo 2.4. İşlem Hacmine Göre En Büyük Kripto Para Borsaları

Sıra	**Borsalar**	**Para Çiftleri**	**24 Saatlik Hacim (USD)**	**Fiyat (USD)**	**Hacim (%)**
1	Binance	BTC/USD	1.687.428.008	11.162, 31	4, 70
2	IDKMP	BTC / USDT	1.393.990.346	11.158, 43	3, 88
3	EtherFlyer	BTC / USDT	1.386.158.062	9.584, 33	3, 86
4	Huobi Global	BTC / USDT	1.228.108.041	11.160, 47	3, 42
5	OKEx	BTC / USDT	912.912.246	11.160, 08	2, 54
6	Hubi	ETH / BTC	492.871.124	11.141, 40	1, 37
7	Finexbox	BSV / BTC	428.420.243	11.141, 40	1, 19
8	IDKMP	ETH / BTC	336.072.046	11.141, 40	0, 94
9	Bitfinex	BTC / USD	242.462.964	11.176, 00	0, 68
10	CoinBene	ETH / BTC	195.218.553	11.141, 40	0, 54
11	Sistemkoin	BTC / TL	124.479.295	11.169, 70	0, 35
12	BtcTurkprofesyonel	BTC / TL	29.838.841	11.155, 32	0, 08
13	Paribu	BTC / TL	23.318.540	11.184, 22	0, 06
14	Bitay	BTC / TL	20.917.085	11.168, 10	0, 06
15	Sistemkoin	TRX / BTC	9.905.577	11.141, 40	0, 03
16	BKEX	TRX / BTC	6.659.819	11.141, 4	0, 02

Kaynak: https://coinmarketcap.com/currencies/bitcoin/#markets (26.07.2020)

[116] Şerif Dilek, *Blockchain Teknolojisi ve Bitcoin*, Seta-Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara, 2018. s.16.

[117] Cuneyt Dirican, Ismail Canoz, "Bitcoin Fiyatları İle Dünyadaki Başlıca Borsa Endeksleri Arasındaki Eşbütünleşme İlişkisi: Ardl Modeli Yaklaşımı İle Analiz", *Journal of Economics, Finance and Accounting,* Cilt:4, S.4, 2017, s. 383.

Dünya ve Türkiye ölçeğinde kripto para borsalarının 26.07.2020 tarihi itibarı ile birim fiyatları, piyasa değeri, günlük hacim, bir önceki güne oranla değişim, dolaşım ve toplam arz, kripto paraların bir önceki güne ilişkin en yüksek ve en düşük değeri şu şekildedir.[118]

Bitcoin fiyatı:	11.141, 40 USD
Piyasa değeri:	205.496.049.916 USD (18.444.362 BTC)
Son 24 saatlik hacim:	35.919.087.512 USD- (3.223.929 BTC)
Bir önceki gün gerçekleşen hacim:	35.359.749.590 USD
Dolaşım arzı:	18.444.362 BTC
Toplam arz:	18.444.362 BTC
Bir önceki gün en yüksek:	11.298, 22 USD
Bir gün önce en düşük düşük:	9, 903, 97 USD
Bir önceki gün değişklik:	1.085, 66 USD (%10, 96)

Kripto para borsaları, bulundukları ülkelerin düzenleme ve denetlemesine tabidirler. Borsalarda müşterilerden istenebilen kimlik bilgileri, kripto para işlemlerinde de gerçeklebildiğinden kripto paraların temel yapısı ile çelişik durum arzetmesi üzerine bazı kripto para borsaları müşterilerin adına saklamaktadırlar. Ancak, alımı yapılan kripto paraların bireylerin kripto para cüzdanlarına aktarılması için borsalara kripto para adreslerini vermeleri gerekli görülmüştür. Böylece kripto para işlemi yapan şahsın hem kimlik bilgileri hem de cüzdan adres bilgileri kripto para borsasında tutulabileceğinden şahısların anonimlik seviyesi düşmüş olmaktadır. Bunun önüne geçebilmek için ikinci bir kripto para adresi tanımlanarak şahsın ilk kripto para cüzdanındaki miktar ikinci cüzdana aktarılmaya başlanması ile şahsın anonimlik seviyesi arttırlmış olmaktadır.[119]

---

[118]Coinmarket, Bitcoin Statistics, https://coinmarketcap.com/currencies/bitcoin/markets (27.07.2020)

[119] Abdurrahman Çarkacıoğlu, "Kripto-Para Bitcoin", Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi, Araştırma Raporu. 2016, s. 67. https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/1130 (Erişim Tarihi: 11.03.2019), s.31.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN KRİPTO PARA BİRİMLERİ

3.1.İslâm'da Para

Arapça, "nakd" çoğulu "nukud", ve "umle" kelimeleri ile ifade edilen ve peşin verilen şey anlamında kullanılan para kavramının yerine ayn, bidaa, mal, metâ, zeheb, fidda, dirhem, fülûs ve varak terimleri de benzer anlamda kullanılmıştır.[120]

Kavram olarak para yerine kullanılan nakd, mastar anlamının dışında ismi mef'ul olarak kullanılarak mübadelede peşin verilen şeyi karşılamak için kullanılmıştır. Altın ve gümüşler arasında saflık derecelerini ayırt etmek için altın, gümüş ve diğer madenlerden basılı olan şeyi ifade eder olmuştur.[121] Benzer olarak İbn Manzûr, nakd kavramının önceleri saf olan gümüşün sıfatı olduğunu, süreç içerisinde dirhem anlamında isme dönüşerek mastar ve sıfat olma boyutunun unutulduğunu söylemiştir.[122]

Para anlamına gelen "sikke" basılı altın ve gümüş paralar anlamında kullanılmıştır.[123] Sikke kavramının farklı şekillerde kullanıldığı görülmektedir. Genel anlamda sikke; hükümdarların kendi adlarına bastırdıkları, üzerinde bazı yazı ve desenlerin bulunduğu mühürlerdir. Dinar ve dirhemlerin üzerlerinde bulunan yazı, rakam ve şekillerin baskı kalıbına da veya basılı olan paraya da sikke denmiştir. Altın ve gümüşün sikke olarak adlandırılması muhtemelen demir kalıplarla basıldığından (madrub olmalarından) dolayıdır.[124]

İslâm'a göre altın ve gümüşün varoluş hikmetlerinden biri de para vazifesini görmek için yaratıldığıdır.[125] Altın ve gümüş mutlak para olarak görüldüğünden dirhem veya dinar gibi para birimleri de mutlak paradır. Molla Hüsrev, Allah'ın altın ve gümüşü ticaret için yarattığını dolayısı ile altın ve gümüşün vaz'i ticaret malı olduğunu, altın ve gümüşün

---

[120] Ali Akyıldız, a.g.e., ss.163-166.
[121] Mecdüddîn Muhammed b. Yakûb Fîrûzâbâdi, *el- Kâmûsu'l Muhît*, I, Dâru İhyâit-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1991, s. 642
[122] Ebu'l-Fadl Ali el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânu'l Arab*, III, Daru's-Sadr, Beyrut 2000, s. 425
[123] Fîrûzâbâdi, a.g.e., s. 446.
[124] İbn Manzûr, a..g.e. , X, s. 441.
[125] Emre Şimşek, Abbâsîler Dönemi'nde Değişim Aracı Olarak Para, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans, Sivas 2010, s. 15.

dışındaki insanların yaptıkları ticaretle oluşan "uruz" denilen malların ise ca'li ticaret malı olduğun ifade eder.[126]Yazır da benzer şekilde altın ve gümüşün yaratılış hikmetini, insanların menfaatine ve ihtiyaçlarına münasip olarak değiş tokuş vasıtası olarak görmüştür.[127]

Hz. Peygamber zamanında Arap toplumunun teamülleri doğrultusunda mevcut tedavülde olan paralar kullanılmıştır. Zekât nisap miktarları o dönemin para birimleri üzerinden hesaplanmıştır. Dolayısı ile bu paralar dini açıdan meşruiyet kazanmıştır.[128]

Hz. Peygamber, dirhem ve dinarları zekât, mehir, diyet ve alışveriş gibi dînî-mâlî yükümlülüklerin nisab miktarlarını tayin ederken kullanmıştır. Sözgelimi, gümüşün zekât nisabı olarak 200 dirhem, bu miktardan verilecek zekât borcunu da 5 dirhem olarak tayin etmiştir.[129]

Medine'de 10, 12 ve 20 kırat ağırlığında üç çeşit dirhem mevcuttur.[130]Hz. Peygamber Dönemi'nde kullanılan paraların en hafifi dirhem-i sağîr, 4 dânik değerinde olan ve en ağırı dirhem-i kebîr ise 8 dânik değerinde olan birimdir.[131] Daha sonraki süreçte sikke basılmak istenildiğinde, sikkelerin büyüğün fazlası küçüğe ilave edilmek suretiyle "altı dânik" kabul edilmiştir. Sonra bu altı dânik ölçüsündeki dirhemi, miskâle de kıyas etmişlerdir.[132]

Hz. Peygamber Dönemi'ndeki paralar ile ilgili mevcut uygulamaların Hz. Ebû Bekr'in hilafeti döneminde ve Hz. Ömer'in hilafetinin ilk yıllarında aynen devam ettiği görülmektedir.[133] İslâm topraklarının genişlemesi, ganimetlerin artması ve personel giderleri dikkate alınarak Hz. Ömer Dönemi'nde, özellikle ticarette eskiden beri kullanılagelen Bizans ve Sasani paraları ile beraber üzerinde İslâm devletine has olarak bazı şekil ve ibarelerin olduğu yeni sikkeler de kesilmiştir.[134] Buna göre Hz. Ömer zamanında yeni sikkeler olmasa da emrinde bulunan emir ve valiler tarafından küçük bazı ilaveler ve

---

[126] Molla Hüsrev, *ed-Dürerü'l-Hükkâm fi Şerhi Gureri'l-Ahkâm*, I, İstanbul t.y., s. 182.
[127] Elmalı Muhamemd Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, III, DİB Yayınları, İstanbul 1936, s. 2520.
[128] Muhammed Şehhât el-Cündî, *Fıkhü 't-Teâmül 'il-Mâlî ve l-Masrafî'l-Hadîs*, Dârü'n-Nahdati'l-Arabiyye, Kahire 1989, s. 208
[129] Ebû Zekeriyya b. Şeref en-Nevevî, *Şerhu Sahihi Müslim*, IX, Dâru'l-Fikr, Byrut 1983, s. 215.
[130] Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuku İslâmiyye ve Istılâhatı Fıkhiyye Kâmusu*, VI, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1967, s. 121
[131] Takiyyüddin Ahmed b. Abdülkadir el-Makrîzî, *en-Nukûdü 'l-Kadîme el-İslâmiyye*, Matbaatü'1-Cevâib, Kostantiniyye 1946, s. 74.
[132] Kamil Miras, *Sahîh-ı Buhâri Muhtasarı Tecrîdi Sarih Tercemesi ve Şerhi*, V, DİB Yayınları, Ankara 1978, s. 38
[133] A.g.e., V, s. 40.
[134] İbrahim Tözen, *Arap-Sasani Paraları*, YKY, İstanbul, 1975, s. 3.

değişikliklerle sikke kestirilmiştir.[135] Hz. Ömer, dirhemlerin ağırlıklarını tevhit ederek dirhemle dinar arasında 7/10 gibi bir ağırlık nisbetini belirlemiştir.[136] Daha sonra Hz. Ömer, fethedilen topraklardan tahsil edilecek olan harâc ve cizye vergilerinde belirlediği ölçünün dikkate alınmasını istemiştir. Buna göre, bütün ödemelerin her 10 dirhemin 7 miskal ağırlığında olan dirhemlerle yapılmasını emretmiştir.[137]

İlk İslâmi paranın Osman b. Affan (v. 35/655), Muaviye b. Ebu Süfyan (v.60/659) veya Abdullah b. Zübeyr (v. 72/691) tarafından basıldığına ilişkin rivayetler vardır. Hz. Ömer'in yeni bir sikke serisi bastırdığı, kâğıt ve deriden paraların da kullanımda olduğu bildirilmektedir.[138]Kadı Ebû Ya'la, Muaviye dönemi de dâhil olmak üzere sikke basılmadığını söylemiştir.[139]Mâverdî, Said b. el-Müseyyeb'den rivayetle, ilk İslâmi dirhemin Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervan (v. 86/705) zamanında basıldığını söylemiştir. İslâm beldelerinden yabancı sikkelerin kaldırılarak Müslümanlara ait paraların kullanılmaya başlaması Aldulmelik b. Mervan zamanında gerçekleşmiştir denebilir.[140]

Câhiliyye Dönemi'nde Ukaz, Mecenne ve Zü'l-mecâz gibi panayırların mevcut olduğu, değişik zaman ve yerlerde kurulan bu panayırların neredeyse 6 ayı bulduğu, [141] bazı Arap kabilelerinin Yemen ve Suriye ile dış ticaret yaptıkları bilinmektedir.[142]Bu süreçte Arapların kendilerine has para birimleri bulunmadığından genel olarak İran ve Bizans paralarını kullanmışlardır.[143]Bizans paralarına dinar, İran paralarına dirhem, varak ve fels denilmiştir.[144]

---

[135] Abdulaziz ed-Dûrî, *Târihu'l Irâkı'l İktisâdî fi'l Karni'r- Râbîi'l-Hicrî*, Dâru'l Maşrık, Beyrut 1974, s. 222.
[136]Alâuddin Ebû Bekir b. Mesud Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi' fî Tertîbi'ş-Şerâi.* II, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003 s. 406.
[137]Cengiz Kallek, *Asr-ı Saadette Yönetim Piyasa İlişkisi*, İz Yayınları, İstanbul 1997, s. 55.
[138] Muhammed Hamidullah, *İslâm'da Devlet İdaresi*, II, (Çev. Kemal Kuşçu), İrfan Yayınevi, İstanbul 1969, s. 233; Makrîzî, a.g.e. s. 31-33
[139] Ebû Ya'la el-Ferrâ, *Ahkamu's-Sultaniyye*. Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Kahire 1983, s. 181
[140] Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed Mâverdî, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, (Nşr. Ahmed Mübârek el-Bağdâdî), Mektebetü Dâri'bni Kuteybe, Kuveyt 1989, s. 196.
[141] Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalâli, *Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahihi 'l-Buhârî,* IV, Dâru'l-fikir, Beyrut, 1989, s. 321.
[142] Neşet Çağatay, *İslâm Dönemine Dek Arab Tarihi*, T.T.K. Yayınları, Ankara 1989, s. 153.
[143] Philip K. Hitti, *Histoty of the Arabs*, Palgrave Macmillan, London 1985, s. 217.
[144] Muhammed Şemsü'l-Hak el-Azimâbâdî, *Avnu'l-mabûd Şerhu Süneni Ebî Dâvud,* IX, (Nşr. Abdurrahman Muhammed Osman), Mektebetu's-Selefiyye, Medine 1969, s. 188.

Hz. Peygamber, ticarette kullanılan ve farklı şekillerde olan dirhemlere pek müdahale etmemiş,[145] Hz. Ebû Bekir de (573-634) parayla ilgili her hangi bir düzenlemede bulunmamıştır.[146]

Hz. Ömer'in (Ö.23/644) ilk parayı bastığı, Hz. Osman (Ö.35/656), Hz. Ali (Ö.40/661), Hz. Muâviye'nin de (Ö.60/680) para bastığı bilinmektedir.[147]Hz. Osman'ın üzerinde "Allahu ekber" yazılı para bastırdığı nakledilmiştir.[148]

İslâmî tarzda ilk paranın Abdulmelik b. Mervan (ö.86/705) Dönemi'nde basıldığı ile ilgili ittifak vardır.[149]

Hz. Ömer, zekâtın hesaplanmasında İran dirhemlerinin farklı miskallerde olmalarından kaynaklanan sorunu çözmek amacıyla İran dirhemlerinin ortalaması olarak Şer'î Dirhem'i kabul etmiştir. Hz. Ömer'in hilafetinde develerin değeri artmış devenin diyeti, altını olanlar için bin dinâr, gümüşü olanlar için on iki bin dirhem olarak kabul edilmiştir.[150] Yine Hz. Ömer Dönemi'nde bir dînârın on iki dirheme ulaşması üzerine dirhemle dinar arasındaki oran 7/10 olarak belirlemiştir.[151]

Muâviye'nin kendi adına dirhem bastırdığı, [152] on dirhemin yedi miskâl kabul edildiği, Cahiliye Dönemi'nde kullanılan dirhemlerin tedavülde olduğu bildirilmiştir.[153]

Emevîler ile devletin sınırları genişlemiş, gelirler cizye ve haraç gibi vergilerin tahsili, ticaret ve ganimetler ile büyümüştür. Sermaye, yatırım, ticaret ve iktisadi gerekçeler İslâm devleti adına kendi damgasını taşıyan paralarınbasılmasını zaruri kılmıştır. Halife Abdulmelik b. Mervan, Bizans İmparatoruna gönderdiği mektubuna "gul hüva'llâhu ehad"

---

[145] Mâverdî, a.g.e., s. 196; Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yahya el-Belâzûrî, *Futûhu'l-Buldân*. *(*Nşr. Abdullah Enis et-Tabba'-Ömer Enis et-Tabba), Beyrut 1987, s. 652; Abdullah b. Mahmud el-Mevsılî, *el-İhtiyâr*, *I,* Çağrı Yayınları, İstanbul 1984, I, 112.

[146] Abdurrauf el-Münâvî, *en-Nukûd ve'l-Mekâyü ve'l-Mevâzîn,* (Nşr. Reca es-Samarrâî). Bağdat tv., s. 100.

[147] Muhammed Necmüddin el-Kürdî, *el-Mekâdîru'ş-Şeriyye ve'l-Ahkâmu'l-Fıkhiyye el-Mûteallikatü bihâ,* Matbatü's-Saâde, Kaihre, t.y., s.76. Her ne kadar Hulefâi Râşidin ve Emevîler Dönemi'nde para basıldığı kaynaklarda geçse de bazı araştırmacılar bu süreçte para basılmadığını iddi etmişlerdir. Ebû Ya'la el-Ferrâ, a.g.e., s. 181; İbn Kayyim el-Cevzivye Şemseddin Muhammed, *İ'lâmu'l-Muvakkîn*, II, Beyrut ty, s. 163.

[148] Makrîzî, *a.g.e.*, s. 5.

[149] *Ahmed Hasan el-Hasanî, Tatavvuru'n-Nukûd fi Davı'ş-Şeriatii'l-İslâmiyye maa'l-İnâyeti bin-Mıkûdu'l-Kitâbiyye,* Dâru'l-Medenî, yy. 1989*,* s. 81.

[150] el-Azimâbâdî, a.g.e., XII, s. 284.

[151] el-Mâverdî, a.g.e., *s. 196;* el-Mevsılî, a.g.e., *s. 112;* İbn Haldun*, Mukaddime, II, (*Çev. Zeki Velidi Togan), MEB Şark İslâm Klasikleri, İstanbul 1988, s. 14.

[152] Makrîzî, a.g.e., s. 35.

[153] Ebû Ya'la el-Ferrâ, a.g.e., s. 174.

ayeti ile başlamış, mektubun sonunu ise Hz. Peygamber'in adı ile bitirmiştir. Roma İmparatoru mektuptaki üsluba kızmış ve paraların üzerine Hz. Peygamber'in adını Müslümanların hoşuna gitmeyecek şekilde yazmakla tehdit etmiştir. Bunun üzerine Halife Abdulmelik b. Mervan, müstakil para basılmasına ve diğer paraların tedavülden kaldırılmasına karar vermiştir.[154]

Dökümü yapılan İslâm dirhemlerinin bir yüzüne "gul hüve'llâhü ehad", diğer yüzünde ise "Lâ ilâhe illallah" nakşedilmiştir. Dökümü yapılan ilk dirhemin kalıbını Teymli Sümeyr adlı bir Yahudi yaptığından dolayı bu dirhem "Derâhimi Sümeyriyye" olarak bilinmektedir.[155]

Paralar, yedi miskâl, on dirhem ağırlığında basılarak belli standart geliştirilmiştir. Şer'î açıdan bir dirhem6 dânik ağırlığında veya elli buğday tanesi ve bir arpa tanesinin beşte ikisi ağırlığına denk olmuştur.[156]Abdulmelik Dönemi'nde İslâmi tarzda ilk dinârın basıldığı kabul edilmektedir.[157]Abdulmelik Dönemi'nde basılan dinar ve dirhemlerin benimsendiği ve ticarette yaygın olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir.[158]Endülüs Emevîleri Ispanya'da kurulduğunda Emevî tarzında olduğu gibi para basmışlar hatta Kurtuba'da bir darphânede tesis edilmiştir.[159]

Abbâsîler, Emevîler Dönemi'nde uygulamada olan dinar ve dirhemlerin ayar ve ağırlıklarını bozmadan kullanmaya devam etmişlerdir.[160]Abbâsi halifelerinden Ebu'l-Abbas Seflah (ö. 136/754), basılan paraların ağırlığını iki habbe düşürmüştür. Halife Mansûr da (ö. 158/775) paraların ağırlığını üç habbe eksiltmiştir.[161]. Bu dönemde Bağdat imar edildiğinde bir keçinin bir dirhem, altmış ntıl hurmanın bir dirhem, on ntılbalın bir dirhem değerinde olduğu bildirilmiştir.[162]

---

[154] El-Mâverdî, a.g.e., s. 197; İbn Haldun, a.g.e., II, s. 12; Nasıruddin en-Nakşibendî, *ed-Dirhemü 'l-İslâmî,* I, Bağdat 1969, s. 10; İbrahim Artuk, "Sikke". *DİA,* C, TDV Yayınları, İstanbul, s. 622.

[155] Makrîzî, *a.g.e.,* s. 36-37

[156] Makrîzî, *a.g.e., s. 39;* Belâzûrî, a.g.e., *s. 451.*

[157] Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *el-Meârif.* el-Heyetü'l-Mısriyye el-âmme li'l-kütüb 1992, ss. 356-357.

[158] Abdurrahman Fehmi Muhammed, "Ta'ribu'n-Nukûd ve Medlûlühü'l-Hadarî", *el-Menhel,* N: 454, 1987, s.391.

[159] İbrahim Artuk, a.g.e., s. 623-624.

[160] Makrîzî, a.g.e., s. 45

[161] İbrahim Artuk, a.g.e., s. 624.

[162] Yakut b. Abdillah el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldan*, I, Dâr Sâdır, Beyrut ty, s. 459.

Abbâsîler, Emevîler Dönemi'nde basılan dinarları kullanmaya ve basmaya devam etmişlerdir.[163]Harun Reşîd (ö. 193/809) zamanında bir dinâr ile dirhem arasındaki değişim kıymeti 1/20 olmuş, dinârın alım gücü yirmi dirheme ulaşmıştır.[164]

Halife Mütevekkil'den sonra gelişen siyasi ve mali bozulma devletin gelir ve giderler dengelerine olumsuz etkide bulunmuş altın ve gümüş paralara değeri daha düşük madenler karıştırılarak "mağşuş" denilen paralar basılmıştır.[165]

Küçük ticari alışverişler için kullanılmak üzere "fels" olarak bilinen farklı ağırlık ve büyüklüklerde bakır, bronz, demir gibi madenlerden basılan sikkeler basılmıştır.[166]

Abbâsi halifesi Mütevekkil zamanına kadar paraların halis olarak basıldığı görülmüş ancak sosyal kargaşa ve bozulan ekonominin etkisi ilefarklı madenlerin karışımından oluşan "mağşuş dirhem" adlı paralar basılmaya başlanmıştır.[167]

Tüccarlar, özellikle dış ticarette paralarının naklinde yaşadıkları risklerin önüne geçmek ve para naklinde kolaylık sağlamak için günümüzde bonoya benzeyen kıymetli evrak uygulaması olarak görülebilecek "sakk" ve "süftece" adında borç para uygulaması geliştirmişlerdir. Sakk ve süftece, tacirin uzak bir yere para göndereceği zaman parasını birine gideceği yerde kendisine ödenmek üzere vermesidir. Tacirin parasını süftece olarak alan kişi bu parayı borç aldığı tacire geri verene kadar kullanmaktadır.[168]

Tacir parasını verdiği kişi süftece akdini şu şekilde yapmaktadır: Şu miktardaki parayı, falan yerdeki vekiline, o yerdeki falan şahsa ödemek üzere talimat yazısı yazman şartıyla sana ödünçolarak veriyorum. Karşılıklı icab ve kabul ile süflece akdi böylece gerçekleşmiş olmaktadır.[169]

İslâm dünyasında Sultan unvanı ile ilk para basan Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'dir.[170] Moğol hükümdarı Cengiz Han (ö. 1227), bastığı gümüş paralara kendi adını ve halifenin

---

[163] Halil Salihoğlu, "Dînâr", *DİA,* IX, TDV Yayınları, İstanbul 1994, s. 592.
[164] İbrahim Artuk, a.g.e., s. 624.
[165] Makrîzî, *a.g.e.*, s. 49
[166] Muhammed b. Ahmedes-Serahsî, *el-Mebsût*, XII, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1993, s. 137.
[167] er-Rayvis, s. 472.
[168] Fîrûzâbâdî, a.g.e., I, s. 404
[169] Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Guneymî ed-Dımeşkî Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitâb*, II, Beyrut, 1994, s. 162
[170] İbrahim Artuk, a.g.e., s. 626-

adını yazdırmıştır.[171]Fatimîler, farklı şehirlere kurdukları darphaneler ile daha çok süslemesi bulunan altın ve gümüşten paralar basmışlardır.[172]

Selçuklular, nakit paranın yurtdışına gitmesini engellemişler ancak ticaretin gelişmesi ve teşviki için özellikle altın ve gümüş gibi mücevherlerde gümrük muafiyeti getirmişlerdir.[173]

Orhan Gazi (ö. 1359) ilk parayı bastırana kadar Osmanlılar Selçuklu ve Bizans paralarını kullanmışlardır.[174]Dirhem değil de akçe usulü parayı tercih eden Osmanlılarda akçelerin ayarı %90'dır.[175]

Yavuz Sultan Selim (ö.l 520), başta İstanbul olmak üzere Amid, Cezire, Mardin, Musul, Mısır ve Urfa gibi illerde üzerinde sadece "Sultan" yazan "Sultânı" veya "Eşrefi" olarak bilinen paralar bastırmıştır.[176]

II. Osman (ö.1622) Dönemi'nde bozulan Osmanlı ekonomisi paraların ayarında değişikliğe gidilmesine neden olmuş, on akçeye denk onluk Osmânî adında paralar basılmıştır.[177]IV. Murat (ö.1640) zamanına gelindiğinde akçelerin hem ayarları hem de ağırlıkları eksiltilmiş, beş kırattan biraz daha ağır olan "Para" adı verilen paralar bastırılmıştır.[178] II. Abdulhamit (ö.1918), 20, 10, 5, 2 ve 1 kuruşluk mecidiyeler basmıştır.[179]

İslâm dünyasında ilk kâğıt para Osmanlıların son dönemlerinde 1840'lı yıllarda II. Mahmut ve Abdulmecit zamanında masrafları karşılamak için basılmıştır. Kaime olarak bilinen 50, 100, 250 ve 500 kuruşluk kâğıt paralar çıkarılmıştır.[180]

---

[171] İbrahim Artuk, a.g.e., s. 627.
[172] Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1969. s. 305.
[173] A..g.e., ss. 305-306.
[174] Müneccimbaşı Ahmed Efendi, *Sahâiju'l-Ahbâr, III,* (Çev. Şair Nedim), yy 1285, s. 283; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* I, Türkiye Yayınları, İstanbul 1971, s. 16; Ahmet Güner Sayar, *Osmanlı İktisâdı Düşüncesinin Çağdaşlaşması,* Der Yayınlan, İstanbul 1986, s. 64.
[175] Joseph V. Hammer, *Devlet-i Osmâniye Tarihi*, I, (Çev. Mehmet Ata), İstanbul 1916, s. 277.
[176] Pakalın, Eşrefi md., I. 564.
[177] Abdulaziz b. Hümâmüddin Karaçelebizâde, *Ravdatü 'l-Ebrâr,* Bulak 1284, s. 539.
[178] Ali Akyıldız, a.g.e., ss.163-166.
[179] İbrahim Artuk, a.g.e., s. 637.
[180] Turgay Artam, *Para*, Ankara ty. s. 13.

3.2. İslâm Hukuku Açısından Para ve Kripto Para Birimleri

Paranın ihtiva ettiği anlamda kullanılan altın veya gümüş için, Kur'an-ı Kerîm'de, "varık", [181] "derâhim"[182] ve "dînar"[183]kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. Kur'an'da altın ve gümüşün para vasfına vurgu yapmadan maden olmalarından bahseden ayetler de mevcuttur.[184] Arapça para anlamında kullanılan "nukûd" kelimesinin Kur'an'da kullanılmadığı görülmektedir. Hz. Peygamber Dönemi'nde bilinen dirhem, dinar ve altın gibi kavramlar para karşılığı olarak kullanılmışlardır. Hz. Peygamber Dönemi'nde altın ve gümüşün tedavül aracı olarak kullanıldığı sabittir. Ebu Saîd el- Hudrî'den rivayet edilen bir hadiste: "Rasûlullah'ın Hayber'e zekât memuru olarak tayin ettiği birine kaliteli cenib hurması getirilmişti. Rasûlullah ona: Hayberin tüm hurmaları böyle mi? dediğinde adam: 'Hayır, Ey Allah'ın Rasûlü; Vallahi biz bundan bir ölçek hurmayı iki ölçek hurmaya alıyoruz, iki ölçeği de üç ölçeğe...' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: 'Böyle yapma! elindekinin tamamını para karşılığında sat; sonra da o paralarla cenib hurması al.' buyurdu.".[185]

Altının altınla veya gümüşün gümüşle değişimi söz konusu olduğunda eşit miktar, derece ve karşılıklı teslimin olması gerekir. Allah Rasulü; "…altının altınla, gümüşün gümüşle… eşit miktarda ve peşin olarak değişimi gerekir, fazlalık olma durumunda faiz gerçekleşmiş olur." buyurmuştur.[186]Altın ve gümüş gibi madenlerin kıymet ölçüsü birimidir. Diyet, zekât ve mehirlerin şer'î miktarları altın ve gümüşe göre yapılır.".[187]

Para yerine geçen, tuz, buğday, arpa, deniz kabuğu, kurutulmuş balık gibi değişim araçları ile ekonomik faaliyetler sürdürülmüştür. Ancak çevresel ve coğrafi koşulların bu araçlar üzerindeki etkisi ekonomik faaliyetleri de olumsuz etkilemiştir. Bu metalar yerine zehirli olmayan, katı, renkli, yanmayan, paslanmayan, eritmesi çok zor olmayan, çok yaygın olmamakla birlikte bulması aşırı zor olmayan maden olmaları sebebiyle para olmaya daha elverişli olan altın ve gümüş değişim aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.[188]

---

[181] Kur'an, Kehf, 9
[182] Kur'an, Yusuf, 20
[183] Kur'an, Ali İmran, 75
[184] Kur'an, Nisâ, 14; Âli İmrân, 14-91; Tevbe, 34; Yusuf, 62-65
[185] el-Aynî, *Umdetü'l Kârî li-Şerhi Sahihi'l- Buhâri,* V, s. 533.
[186] Kâsânî, a.g.e., VII, s. 163.
[187] Kâsânî, a.g.e., II, s. 405
[188] Abdurrahman Çarkacıoğlu, a.g.e., s.55.

Artan nüfus, yaşanan kıtlık problemi, altın ve gümüşün saklanması ve biriktirilmesindeki zorluklar neticesinde emtia para sisteminden temsili para sistemine geçilmiştir. Altın ile gümüş tacirleri ve bankalar, karşılığında emtia para olan veya istendiğinde emtiaya çevrilebilen temsili paralar basmaya başlamışlardır. Basılan toplam değerin karşılığında da sabit bir oranda altın/gümüş tutulmuştur.

Paranın değerinin altın, gümüş gibi kıymetli madenlere bağlandığı ve 1821 yılından itibaren uygulanan altın standardı sistemi dünyadaki altın rezervlerinin ekonomik büyümeye uyum sağlayamaması sebebiyle terk edilmiştir.[189] Altın standardının terk edilmesinin ardından 1944 yılında Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansı sonucu doların altına, diğer para birimlerinin ise dolara endekslendiği Bretton Woods sistemi kabul edilmiştir.[190] Anlaşma ile 1 ons altın 35 dolar veya 1 dolar 0.88867gram altın olarak belirlenmiştir.[191] Bu sistemle neredeyse bütün ekonomiler kâğıt parayı tercih etmeye başlamışlardır.[192]

İslâm fıkhı açısından herhangi bir şeyin para olabilmesi için gerekli şartları taşıması gerekmektedir. Bu kapsamda kripto paraların bu şartları taşıyıp taşımadığı tespit edilmelidir. Paranın asli fonksiyonu olan ve İslâm hukukunda bey' ve sarf gibi mülkiyetin el değiştirdiği akitlerde mebî'nin karşılığında ödenen bedel için semen tabiri kullanılmaktadır. Bu terim klasik dönemden günümüze kadar gelen süreçte mal türünden eşya, altın, gümüş, fels ve kâğıt paralar için kullanılan bir kavram olmuştur. Bu açıdan semen, para kavramını da içine alan geniş bir kavramdır.

3.2.1.İslâm Hukuku Açısından Kripto Para Birimlerinin Semen ve Mebi' Olma Durumları

Semen; bedel, fiyat, kıymet, değer, ivaz ve satış karşılığı anlamlara gelmektedir. Terim olarak alışverişte satılan şeyin bedelini ve değerini ifade etmektedir.[193]Semen, Mecelle'de satımı yapılan malın değeri ve bedeli olup satın alanın zimmetine geçen şeydir.[194] İbn Abidin, semeni bir malın fazlası ya da noksanı olmaksızın o malın bedeli ve

[189] Betül Üzer, a.g.e., s.40.
[190] Mahfi Eğilmez, *Dünya Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2018.
[191] Abdurrahman Çarkacıoğlu, a.g.e., s.48.
[192] Betül Üzer, a.g.e., s. 41.
[193] İbn Manzûr, a.g.e, XIII, s. 81-82; es-Serahsî, a.g.e., XIV, s. 2.
[194] Berkî, *Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye*, s. 34

ederi olan tam değeri olarak tanımlamıştır.[195] Semen, satıcı tarafından belirlenen bedeli kapsamakla beraber satışın gerçekleşmesi halinde malın karşılığı olarak satan ve alanın üzerinde anlaştığı miktar ile sınırlıdır.[196] Parayı temsil eden bedel, semendir.[197] İslâm hukukunda alışverişle ve sarf gibi malların mülkiyetinin başkasına geçtiği akitlerde satılan şeyin karşılığında ödenen bedel semen olarak adlandırılmıştır. Günümüze değin mal türünden eşyalar, altın, gümüş, fels ve kağıt paralar için semen kavramı kullanılagelmiştir.[198] Satış akdinde altın ve gümüş, mal için bedel olarak kabul edildiğinden altın ve gümüşün dışında kalan şeylerin semen kavramı içine alınması insanların o şeyi şer'i açıdan alış veriş konusu yapmalarına bağlıdır.[199] Buna göre altın ve gümüş dışındaki şeylerin birer emtia-mal olarak kabul edilmesi insanlar arasında yaygın bir şekilde o şeyin kullanılmasıyla olmaktadır. Malların raic olduklarında hükmen altın ve gümüş ahkâmına tabi olmayacağı konusunda ittifak vardır.[200] Hz. Ömer, deve derisinden para imal etmeyi düşünmüş ancak deve kıtlığı yaşanacağı hesap edildiğinden bu fikirden vazgeçmiştir.[201]

Hanefiler, ekonomik değeri olan malları para, misli-kıyemi mallar ve para itibarı verilenler şeklinde tasnif etmişlerdir. Altın ve gümüş her zaman semen olmakla beraber para, misli mallar ve para olarak kabul edilenler de semen durumundadırlar.[202] Misli mallar ise kıyemî mal ile mübadele edildiğinde semen olabilmektedirler.[203] Ebu Hanife, altın ve gümüşü hılkî semen, bunların dışında kalan ve genel olarak çeşitli madenlerin karışımından yapılan felsleri para olarak kabul etmiştir. Ahmed b. Hanbel, altın ve gümüş dışında farklı şeylerden imal edilen ve para olarak kabul edilen şeylerin caiz olduğunu söylemiştir.[204] Malikilere göre para ile mal mübadelesinde para her daim semendir. Bunun dışındaki şeylerde ise isimlendirme esastır.[205] İmam Malik, altın ve gümüş dışında farklı maddelerden yapılan ve para olarak kabul edilen şeylerde ribâ hükümlerinin uygulanması gerektiğini

---

[195] Muhammed Emir b. Ömer İbn Abidîn, *Reddu'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1962, IV, s. 51.
[196] Beşir Gözübenli, "Semen", *DİA*, XXXVI, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, s. 465-467.
[197] Servet Armağan, *İslâm Ekonomisi*, İstanbul: Gündönümü Yayınları, 2005, s. 284.
[198] İbn Abidîn, a.g.e., s. 63; Beşir Gözübenli, a.g.e., ss. 465-467.
[199] Kuveyt İslâmi işler ve Evkaf Bakanlığı, *el-Mevsuatü-l'Fıkhıyye*, IC, Vizaretü'l-Evkaf ve'ş-Şuuni'l-İslâmiyye 2002, s. 176.
[200] Belâzürî, a.g.e., s.456
[201] A.g.e., s.456
[202] Kâsânî, a.g.e., V, s.185
[203] Beşir Gözübenli, a.g.e., s. 466.
[204] Makdisî, a.g.e., IV, s. 176.
[205] Beşir Gözübenli, a.g.e., s. 466.

söylemiştir.[206] Şafiîler, para ile mal mübadelesinde paranın her daim semen, malın ise mebi olduğunu, bunun dışındakilerde mal kavramının kullanımında başına "bi" harf-i ceri gelmesi ile şeylerin semen olduğunu kabul etmişleridir.[207]

Satılan mal anlamına gelen mebî', satış akdinde semenin karşılığı olarak verilen bedeldir.[208] Mecellede, satılan şey, satış akdinde belirlenen ayn mebi' olarak geçmektedir. Satış akdi mutlak olarak gerçekleştiğinde satılan mal mebî' olmaktadır.[209]Alışveriş akdinin kuruluşu ve geçerliliğinin sağlanabilmesi için satışa konu olan malın (mebî'nin) hukuken korunmaya değer, mevcut, teslimi mümkün, satanın tasarrufunda bulunması, anlaşmazlığa sebep oluşturmayacak derecede belirlenmiş olması gibi şartlar aranmıştır. Bu şartların olmaması alış veriş akdinin kuruluşu veya sıhhati engellemektedir.[210]

Mebî' kavramı ile benzer manaya gelen semen kavramı arasında ta'yin ile belirlenip belirlenmeleri bakımından farklılık bulunmaktadır. Hanefîler bey' akdinde daha çok satılan malı (mebî') kastetmişlerdir. Meb'inin bedeli akdin gereği veya hükmü olarak görülmüştür. Buna göre satıma konu olan karşılıklı bedellerden hangisinin mebî', hangisinin semen olduğu akde bağlanacak hükümler bakımından önemli görülmüştür.[211] Para, Hanefîler'e göre semen, kıyemî mallar mebî'dir. Mislî mallar, paraya göre mebî', kıyemî mallara göre semendir.[212]Hanefiler'e göre semene konu olan malın cinsi, türü, nev'i, miktarı ve vasfı başta belirlenir. Taraflar aralarında alış verişe konu olan malın cinsi, nev'i, türü, miktarı, kalitesi ve vasfı açısından paradan pazarlık yapmışlarsa, o cins ve miktardan aynı vasıflara malik, aynı miktar paradan veya kıymetten aynı değerde olan başka paradan ödeme yapmak gerekmektedir.[213]Satış akdinde semen olarak kullanılan altın ve gümüş paraların ta'yin ile belirlenmediğini[214] satış akdinin başında tayin edilerek ortaya konulduğundan onun yerine artık başkasının verilemeyeceğini kabul etmişlerdir.[215]Şafiiler, altın ve gümüşü külçe halinde olduklarında semen cinsi olarak kabul etmekteyken altın ve gümüşten yapılmış

---

[206] Kuveyt İslâmi işler ve Evkaf Bakanlığı, IC, a.g.e., s. 177.
[207] Beşir Gözübenli, a.g.e., s. 466.
[208] Ali Bardakoğlu, "Mebî"", *DİA,* VI, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 13-19.
[209] Ahmet Cevdet Paşa, *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye,* Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet 1308, md.150; 151.
[210] Bilal Aybakan, a.g.e., ss. 212-214.
[211] A.g.e., ss. 212-214.
[212] Ali Bardakoğlu, a.g.e., VI, s. 13-19.
[213]Kâsânî, a.g.e., VII, s. 168
[214]es-Serahsî, a.g.e., XIV, s. 15.
[215]Kâsânî, a.g.e., VII, s. 168

kapları, ziynet eşyalarını semen olarak kullanılmadıklarından dolayı semen olarak görmemişlerdir.[216]

Kripto paraların alışverişlerde mal hükmünde değerlendirip değerlendirilebileceği hususunda özellikle (mebi' olarak değerlendirilebilmesi için) mal olma vasfına ilişkin değerlendirmenin yapılması gerektiğinden mütekavvim, mevcut, malum ve teslim imkânının tahlil edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, mütekavvim mal için bütün mezheplerin üzerinde görüş birliği sağladıkları husus, kendisinden yararlanmaya müsait olmaları ve kullanılması dinen yasaklanmamış olmasıdır.[217]

Filistin Yüksek Fetva Kurulu, kripto paraların fıkhi durumunu ele aldıkları kurulda, kripto paraların şer'i olarak bilinen ve genel kabul gören semenlerden farklılık azrettiğini ve kripto paraların şer'i açıdan paraya ait özelliklerin bir kısmını taşımadığından para olarak sayılamadığını ifade etmişlerdir. Şeriatın meşru saydığı para, semen olma illeti bakımından genel olarak mal ve hizmetlerin ölçü birimi olduğundan para olarak adlandırılmakta bu bakımdan Bitcoin ve türevlerinin sadece belirli mal ve hizmetlerin alışverişinde kullanılabilen araç olduklarından piyasada bulunan mal ve hizmetlerin ölçüsü olarak kabul edilemeyeceği, dolayısı ile para olarak değerlendirilemeyeceği yönünde karar vermişlerdir. Birçok kurumun sanal paraları para birimi olarak tanımayıp alışverişte kullanmadığını da ifade ederek kripto para kullanımı ve alım-satımını haram olarak görmüşlerdir.[218]Müftî Faraz Adam, kripto para birimlerinin mahiyeti ve fıkhi boyutu hakkında yaptığı çalışmasında, para, mal ve semen konularını inceledikten sonra Bitcoin'in ortaya çıkışına değinerek Bitcoin ve türevlerinin Şeriat tarafından tarif edilen paranın rolünü tam olarak yerine getirmediği için semeniyyet vasfına sahip olmadığını söylemiştir.[219]

Abdullah b. Muhammed b. Abdülvehhab el-AkîlBitcoin gibi elektronik paraların avantajları ve risklerinin olduğunu kripto paraların kullanılırken dikkatli olunması gerektiğini ifade ederek çalışmasının sonunda kripto para birimlerinin meşruiyetine ilişkin değerlendirmesini şu şekilde sıralamıştır:[220]

---

[216] en-Nevevî, a.g.e., IX, s. 445.

[217] Abdülkerim Zeydan, *el-Medhal li-Dirâseti'ş-Şerîati'l-İslâmiyye,* s. 185-186.

[218] Daru Al-Ifta' Al-Falasteeniyya, "بالبيتكوين التعامل يحرم االعلى اإلفتاء مجلس" 04.01.2018, http://darifta.org/news/shownew.php (Erişim Tarihi: 12.Mart 2020).

[219] Faraz Adam, "Bitcoin: Shariah Compliant?", Amanah Finance Consultancy, 2018, s. 32-38 www.afinance.org (Erişm Tarihi: 21.09.2018)

[220] Abdullah b. Muhammed b. Abdülvehhab Akîl, "el-Ahkâmu'l- Fıkhiyyetü'l-Muteallika bi'l-Amelâti'l-Elektruniyye", el-Memleketu'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye Vezâretü't-Ta'lîm el-Câmiatü'lİslâmiyye bi'l-

- Bitcoin gibi elektronik paralar, para fonksiyonu gören müstakil mallardır. Bu sebeple mal ve hizmet değişiminde bir araç ve değer ölçüsüdür.

- Semenlik illeti sebebiyle Bitcoin gibi elektronik paralarda riba cereyan eder.

Kripto paralara sahip olanlar üzerinden bir yıl geçmesi halinde altın ve gümüşten az olanın nisabına ulaştığı takdirde zekâtının verilmesigerekir.

3.2.2. İslâm Hukuku Açısından Kripto Para Birimlerinin Mal Olma Durumları

Mal kavramı, "M-y-l" kökünden türeyen, mastar hali "mal" olan kavramın çoğulu "emvâl" olup, meyledilebilen bir şey anlamına gelmektedir.[221]Genel olarak mal; herhangi bir şeyden malik olunan şey[222]veya ihtiyaç için saklanabilen maddi varlığı olan şey[223] şeklinde tarif edilmektedirler. Mal, Kur'an ve Sünnet'te daha çok şahsa ait mülk, servet veya zenginlik anlamında kullanılmıştır. İslâm hukukunda mal, başta mülkiyet olmak üzere aynî hakların tespitinde önemli bir kavram olduğundan hukukî işlemlere konu olmaktadır. Aynî hakların mallar üzerinde gerçekleşmesi ve hukukî işleme konu olması için malların vasfı ve nitelikleri üzerinde İslâm hukukçuları arasında tartışmaların olduğu, bunun da mal kavramının tanımlanmasını zorlaştırdığı görülmektedir.[224]

Mecelle'de, "Tab-ı insanî mâil olup vakt-i hacet için iddihar olunabilen şeydir ki, menkûle ve gayri menkûle şamil olur." denilmiştir.[225]Önceleri altın ve gümüş gibi mücevherlerin mal olarak nitelendiği sonraları ise birinin elde ettiği ve sahip olduğu fiziki varlıkların tümü için kullanıldığı ifade edilmiştir.[226]

İslâm fıkhında mal farklı tasnifler altında ele alınmıştır. Bir şeyin mal sayılıp sayılamayacağı açısından mütekavvim-gayri mütekavvim, bir şeyin benzeri bulunup bulunmaması açısından misli-kıyemi, bir şeyin naklinin mümkün olup olmaması açısından menkul-gayrimenkul, bir şeyden doğrudan faydalanılan (meta), dolaylı yoldan faydalanılan (nakit) şey gibi ayrıma gidilmiştir.

Medîneti'l-Münevvere, 2018, http://iefpedia.com/arab/wpcontent/uploads/2018/01/Bitcoin4.pdf. (Erişim Tarihi: 12.04.2020).

[221] İbn Manzûr, a.g.e., XI, 2000 s. 441

[222] Fîrûzâbâdi, a.g.e., IV, s. 70-71.

[223] İbn Abidîn, a.g.e., s. 3.

[224] Hasan Hacak, "Mal", *DİA,* XXVII, TDVY, İstanbul 2003, ss. 461-465.

[225] Ahmet Cevdet Paşa, a.g.e., Madde, 126.

[226] İzzeddin Ali b. Muhammed İbnü'l Esîr. *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis ve'l-Ese*r, IV, Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire 1963, s.114.

Mütekavvim mal, şer'an istifade edilmesi ve yararlanılması mubah olan şey anlamına gelip[227] Mecelle'de iki anlamda kullanılmıştır. Birincisi, intifaı mübah olan, diğeri mâl-i mührez şey demektir.[228] Hukukî açıdan bir şeyin mütekavvim mal olması için o maldan yararlanılmanın yasak kılınmamış olması gerekmektedir. Dolayısı ile bir malın mütevkavvim vasfı kazanması onun hukuk nazarında değer taşıması anlamına gelmektedir.[229] Sözgelimi, denizde iken balık gayri mütekavvimdir. Domuz eti şer'an gayri mütekavvimdir.[230]

Gayri mütekavvim mal, Müslümanlara nispetle mütekavvim olmayan şarap ve domuz eti gibi mallar ve tüm insanlara nispetle mütekavvim olmayan tümüyle necaset olan mallar olarak ikiye ayrılmaktadır.[231]Gayri mütekavvim bir malın alım satımı için oluşturulan akit batıl sayılmış, butlanına hükmedilmiştir. Gayri mütekavvim mal bedel yahut semen olması halinde ise akit üzerine şerî hüküm gerekmediği için fesada uğramış ve fasit akdin hükümleri uygulanmıştır.[232]

Mal, arz (meta) ve ayn (nakit) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Şöyleki;

Arz (meta'); konut, arazi, tarla, binek vasıtaları gibi bizatihi kendilerinden faydalanılan şeylerdir.

Ayn (nakit); para veya altın ve gümüş gibi mücevherler olup kullanım amacı açısından diğer mal türlerinden farklı olmayan mallardır. Buna göre doğrudan para, altın ve gümüşün kendisinden faydalanma ve menfaat elde etmek için değil de başka mal ya da hizmetin edinilmesinde kullanılması söz konusudur. Bu tür mal da kendisinden faydalanılmak ve ihtiyaçların karşılanılması mevzu bahis olduğundan arz (meta') olarak telakki edilir.[233]Çağdaş İslâm hukukçularına göre mal; insanlar arasında maddi değeri olan ayndır.[234] Karaman'a göre ayn; fiziksel varlığı olmadığından menfaatler ve haklar mal kapsamı dışında değerlendirilmelidir.[235]

---

[227] Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, s. 342
[228] Ahmet Cevdet Paşa, a.g.e., Madde, 127
[229] Hasan Hacak, a.g.e., ss. 461-465.
[230] Mehmet Erdoğan, a.g.e., s. 342.
[231] A.g.e., s. 341
[232] Hasan Hacak, a.g.e., s. 462.
[233]Ahmet el-Hasenî, *İslâmda Para*. (Çev. Adem Esen), İz Yay. İstanbul 1996, s. 21.
[234] Mustafa Ahmed Zerkâ, *el-Fıkhu'l-İslâmî fî Sevbihi'l-Cedîd*, III, Dımeşk 1956, s. 113
[235] Hayrettin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku* (1.2.3 ciltler bir arada), Ensar Neşriyat, İstanbul 2007, s. 432

Ayn ve deyn (malın zimmette sabit olması)[236]oluşu bakımından mübadele, İslâm hukukuna göre dörde ayrılmaktadır.

- Trampa; malın mal ile mübadelesi,
- Satış akdi; malın para ile mübadelesi,
- Selem; paranın mal ile mübadelesi,
- Sarf; paranın para ile mübadelesidir.[237]

İslâm hukuku açısından mal, kendisinde insanlar için zaruret hali (haram ve mübah olmayan şeyler) dışında fayda bulunan şey[238] olarak tarif edilmiştir. İnsanların nemalandıkları, kazandıkları, edindikleri, kazandıkları ve malik oldukları bütün şeyler, haklara ve menfaatler mal kapsamında değerlendirilmiştir.[239]

Hanefîler malı tanımlarken örfî ve tabii unsurları ön plana çıkarmışlardır.[240]Hanefîler'e göre bir şeyin mal olma şartı ve hukuki boyutufiziki (maddi)varlığının bulunmasına ve hak veya menfaat sağlamasına bağlıdır.[241]Şâfiîlere göre mal, satıldığında karşılığı olan ve herhangi bir zarar görme durumunda tazmin edilebilen ve zararı giderilebilen şeydir. Buna göre malın maddi ve fiziki yönünden ziyade menfaat sağlayan maddi olmayan şeylerin de malkapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Dolayısı ile menfaat elde etme, bir şeyin mal olması için ayırıcı bir husus olup teaddi bir fiil ile menfaat kaybına neden olan durum karşısından tazminyükümlülüğü de hukuki açıdan mal vasfının belirteçleri olarak görülmüştür.[242]Şâfiî, Hanbelî ve Mâlikî mezhepleri mal kavramını tanımlarken Hanefîler'in mütekavvim mal tanımına benzer kullanmışlardır.[243]Mâlikîler, Hambelîler ve Şâfiîler menfaatlerin mal gibi insanların fayda elde ettikleri şeyler olmasını ve mallardan ayrı düşünülemeyeceğini gerekçe göstererek

---

[236] Ahmet Cevdet Paşa, a.g.e., Madde, 158.
[237] İbn Abidîn, a.g.e., s. 3.
[238] Mehmet Erkal, *el-Mesâdiru'l-Kadîme,* İrbid 1991, s. 13-14.
[239] Fahri Demir, *İslâm Hukukunda Mülkiyet ve Servet Dağılımı*, İlmi Yayınlar, İstanbul 1981 s. 20.
[240] Hasan Hacak, a.g.e., s 461-465.
[241] Abdülkerim Zeydan, a.g.e., s. 185.
[242] İbn Âbidîn, a.g.e., IV, 125
[243] Hasan Hacak, a.g.e., ss. 461-465.

menfaatleri mal kapsamında değerlendirmişlerdir.[244]Sözgelimi, Şafiî'lere göre mal, kendisinden faydalanılan veya faydalanılması mümkün olan şeydir.[245]

Görüldüğü üzere birtakım tartışmalar olmakla birlikte nelerin İslâm hukuku açısından mal kapsamı içerisinde değerlendirileceği, hak ve menfaatlerin mal sayılıp sayılmayacağıher dönemin kendine has doğası içinde gelişen ve değişen şartları dikkate alınarak intifa' ve temevvüle konu olabilecek boyutu ile ictihad yoluyla hukukî boyutu ortaya konulabilmektedir.[246]

Kripto paraların alışverişlerde mal hükmünde değerlendirip değerlendirilemeyeceği hususunda özellikle (mebi' olarak değerlendirilebilmesi için) mal olma vasfına ilişkin değerlendirmenin yapılması gerektiğinden mütekavvim, mevcut, malum ve teslim imkânının tahlil edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, mütekavvim mal için bütün mezheplerin üzerinde görüşbirliği sağladıkları husus, kendisinden yararlanmaya müsait olmaları ve kullanılması dinen yasaklanmamış olmasıdır.[247]

Kripto paraların mal olarak değerlendirilmesi;

- Kripto paraların kendi başına bir mevcudiyeti olmadığından mütekavvim mal sınıfına dâhil edilmesi mümkün görünmemektedir.

- Kripto paralar, şeri' olarak yasaklanmadığından gayri mütekavvim mal da sayılmazlar.

- Kripto paralar, mahiyeti itibari ile belirli bir elektrik harcanmasına dayanan hesaplamalar sonucu bilgisayar ortamında üretilmiş rastgele şifreli harf ve sayılar kümesidir.

- Kripto paralar, bir yazılım olması itibariyle onu oluşturan veriler gözle görülüp elle tutulabilen bir şey olmadığından insanın meyletmesi başka değişkenlere bağlı olarak mümkün olabilecektir.

- Kendisine özgü araç ve cihazlarda veriler muhafaza edilebilir olduğundan maldan elde edilen menfaate benzemektedir.

---

[244] Abdülkerim Zeydan, a.g.e., s. 185-186.
[245] Ebu Abdullah Bedreddin Muhammed b. Abdullah b. Bahâdır ez-Zerkeşî, *el-Mensûr fi'l-Kavâid*, III, (Nşr.: Teysîr Fâik Ahmed Mahmûd), Vizâretü'l-Evkâf el-Kuveytiyye, Kuveyt 1982, s. 222.
[246] Fahri Demir, a.g.e., ss. 19-20.
[247] Abdülkerim Zeydan, a.g.e., s. 185-186.

- Kiralanan malın menfaati o şeyin kendisinden ayrı nasıl düşünülemiyorsa blockchain teknolojisi içindeki Kripto paralar dablockchain teknolojisiniden ayrı düşünülemez.

Dolayısı ile kripto paralar mütekavvim mal olarak değerlendirilmeyeceğinden gayrı mütekavvim mal olarak da görülemeyeceğinden edinilen menfaat açısından değerlendirilmesi mümkün görülmektedir. Bilgisayar yazılımı tabanına sahip olan kripto paraların menfaat kabul edilmesi halinde mal olarak değerlendirilmesi söz konusu olabilecektir. Donanımlar ve yazılımlar insan hayatına sağladıkları kolaylıklardan dolayı menfaat olarak görülebilirler dolayısı ile hukuki zeminde değerlendirilebilirler. Yazılımlar temel olarak elektrik devrelerinde bulunan bit olarak işlenmiş verilerden oluşmaktadır. Veriler işlenmediği sürece herhangi bir anlam ifade etmediğinden fıkhi açıdan ancak bütün olmaları halinde menfaat boyutu ile mal olarak değerlendirilebilecektir. Kripto paraların sistem olarak içinde olduğu Blockchain ve hash fonksiyonları beraber bir bütün olarak kullanıldıklarında işlem gerçekleşerek menfaat sağlayabilecektir. Günümüzde elektronik imzalamada kullanılan Hash fonksiyonu elektronik imzalamaya zemin hazırladığından yalnız başına bir menfaat sağlayamayacaktır. Kripto paralar için hazırlanan Blockchaindonanımsal olarak kullanıcılara özel ve açık anahtar erişimi sağladığından bütüncül olarak kullanılması halinde menfaat sağlamaktadır. Kullanıcılar oluşturulan bu özel ve açık anahtar şifrelerini kullanarak verilere değer verebilmekte ve bu verinin değerini alıp sattığı için menfaat sağlamaktadır. Dolayısı ile menfaat sağlama ciheti ile bütüncül olarak blockchainin kripto paralar için sağladığı sistem bir bütün olarak kullanılması durumunda mal olarak değerlendirilebilecektir. Müftî Faraz Adam, kripto para birimlerinin mahiyeti ve fıkhi boyutu hakkında yaptığı çalışmasında, para, mal ve semen konularını inceledikten sonra Bitcoin'in ortaya çıkışına değinerek Bitcoin ve türevlerinin mütekavvim mal olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak, Bitcoin ve türevlerinin Şeriat tarafından tarif edilen paranın rolünü tam olarakyerine getirmediği için semeniyyet vasfına sahip olmadığını söylemiştir.[248]

[248] Faraz Adam, a.g.e., ss. 32-38.

3.2.3. İslâm Hukuku Açısından Kripto Para Birimlerinin Somut Varlıkları

Hz. Peygamber mevcut olmayan ya da henüz mülk olarak edinilmeyen malın alışverişini yasaklamıştır.[249]İslâm hukukuda akdin sıhhati açısından mal mevcut olmasını şart koşmuştur.[250]Eşya-mal kavramı; Ekonomik değeri bulunsun veya bulunmasın, üzerinde hâkimiyet kurulabilen, kişisel nitelik taşımayan, sınırları belirli somut (cismani) varlıklarşeklinde tanımlanmıştır. Eşya kavramı tahlil edilirken somut olması (fiziksel olarak varlığı), ekonomik fonksiyonu, toplumsal yaşamdaki rolü ve etik düşüncedeki yerinindikkate alındığı görümektedir.[251]Sanal para olarak adlandırılan kripto paraların nesnel gerçekliklerinin olmaması ma'dum oldukları şekilde yorumlanmasına neden olabilmektedir.

Bilgisayar yazılımları, programları ve internet aracılığı ile elde edilen veriler somut varlıklar olmadıklarından bu verilerin hukuki açıdan eşya-mal niteliğinde olmadıkları söylenebilir. Ancak bilgisayar yazılımları ve programları bir veri taşıyıcısına yüklenmeleri halinde eşya niteliği kazanabilecek ve fikri hak konusunu oluşturabileceklerdir.[252]Kripto paralardijital ortamda sanal olarak var olsalar da günümüzde bankada bulunan mevduatların internet bankacılığı üzerinden transfer veya alışveriş işlemi yapıldığı göz önüne alındığında, bilgisayar yazılımlarının, kripto paraların ve elektrik akımının benzer özellikleri dikkate alındığında ma'dum olmadığı görülecektir. Kripto paralar sanal olarak varlıklarını dijital ortamda devam ettirmekte ancak bilgisayar donanımın sağladığı altyapı ile ortaya çıkabilmektedir. Kripto paraların sanallığı bilgisayar donanımlarının ve yazılımlarının sağladığı imkânlar ile kullanıcılara sunduğu katkı, maldan edinilen menfaate benzemektedir.

İslâm hukukuna göre bir akde konu olan bir mal, anlaşmazlığa sebebiyet vermeyecek derecede malum olmalı ve varsa tartışılabilecek boyutları izale edilmelidir. Malın üzerinde vuku bulabilecek şüphelerin giderilmesi açısından malın vasfı, miktarı, ağırlığı ve niteliği gibi hususlarda tarafların ittifak halinde olmaları gerekmektedir.[253]Kripto paraların somut

---

[249] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail Buhârî, *el-Câmiu'l-Müsnedi'l-Sahih-Sahih-i Buhârî*, (Thk: Muhammed Züheyr en-Nâsır), Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, 2009, Buyu, 34/ 61, 82; Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *Sahîh-i Müslim*, (Thk: M. Fuad Abdu'l-bâkî), Dâr-u İhyâ-i Türâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y., Buyû', 21/5-6, 51; Buhârî, *el-Câmiu'l-Müsnedi'l-Sahih* , Zekât, 24/58.

[250] İsmail Bilgili, "İslâm Hukukunda Ma'dum'un Satışı" *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, 2006, s. 213.

[251] M. Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay-Özdemir, *Eşya Hukuku*, Filiz Kitapevi, İstanbul 2017, s.58.

[252] Rona Serozan, *Eşya Hukuku I*, Filiz Kitapevi, İstanbul 2014, s. 72-73.

[253] Abdülkerim Zeydan, a.g.e., s. 415.

bir varlığı olmadığından onu temsil eden rakamlardijital ekranda göründüğünden soyut olarak değerlendirilebilmektedir. Ekranda beliren rakamlar kripto paralara ait verileri yansıttığı için taraflar bu veriler üzerinde işlem yapmaktadırlar.Dolayısı ile sanal ortamda soyut olarak varlığını sürdüren kripto paralar ile ilgili tarafların yaptıkları alım satım ve diğer işlemler, maldan elde edilen menfaate benzemektedir.

3.2.4. İslâm Hukuku Açısından Kripto Para Birimlerinin Teslim İmkânı

Alışveriş akdinin kuruluşu ve sıhhati şartlarından birisi satılan malın tesliminin imkân dâhilinde olmasıdır.[254]Somut olan bir malın teslimi mümkün olabileceğinden bu tür mallar mütekavim mal olma vasfını taşımış olmaktadır. Denizdeki balık somut olarak mal olsa da elde edilmediği sürece mütekavvim mal olarak görülemez. Dolayısı ile mütekavvim mal olma şartı olarak teslimi mümkün olmamaları halinde özü açısından mal olsalar da mütekavvim mal sayılmamışlardır. Aslen mütekavvim olan şeylerin hukukî açıdan işleme konu olabilmesi için mütekavvim sayılabilmesi için fiilen ihraz edilmeleri ve teslimi mümkün olmaları gerekmektedir.Malın fiilen ihraz edilmemiş olması mütekavvim olmadığı anlamına gelmekle berabermüstakil bir varlığa erişmeyen şeyler için aynı şey söz konusudur. Sözgelimi, bir hayvanın göğsünde bulunan sütü sağılmadığı ve müstakil olarak somut bir varlığa erişmediği sürece mütekavvim mal olarak görülmemiş dolayısı ile satım akdinde hukukî işleme konu olmamaktadır.[255]

Kripto paralar şahıslar adına sanal olarak sistemde bloklar halinde dizili sabit duran veriler halinde bulunduğundan fiilen ihrazları mümkün değildir. Kripto paraların alınıp satılmasını sağlayan kişiye özel anahtar şifrelemesi ile bu paralara sahip olunmaktadır. Blockchain sistemi altyapısı ile kripto paralar için oluşturulan özel ve genel anahtar ile fiziksel boyutu bulunmayan ve somut olarak teslimi mümkün olmayan veriler, sanal ortamda transfer edilebilmekte ve teslimi yapılabilmektedir. Kripto paraların transferi sanal ortamda gerçekleştiğinden teslimi de somut olarak gerçekleşmemektedir. Kripto para kullanıcılarının Bitcoin türü paraları transferleri sistemde sahipoldukları değer bilgisinin taraflar arasında el değiştirmesi anlamına gelmektedir. Dolayısı ile sisteme dâhil olan herkes kripto para alışverişinde kendilerine sağlanan özel ve genel anahtar ile bu sanal ortamda verileri alabilmekte veya karşı tarafa devredebilmektedir. Somut bir varlığa erişemeyen

---

[254] Ahmet Cevdet Paşa, a.g.e., Madde, 198, 209
[255] Hasan Hacak, a.g.e., ss. 461-465.

kriptoparaların teslimi mümkün olmadığından mütekavvim mal olarak hukuki açıdan konu edilmesi mümkün görünmemektedir.

3.3.İslâm Hukuku Açısından Yatırımları Haram Kılan Hususlar

İslâm ekonomisi üretim, dolaşım, dağıtım ve tüketim ile ilgili deruhte ettiği prensiplerle toplumunun tüm kesimlerini ve bu kesimlerin beklentilerine cevap verebilecek bir iktisat sistemini ortaya çıkarmıştır. Ekonomik sistemlerde ticaret büyük oranda para vasıtasıyla yapıla gelmiştir. Altın ve gümüş ile yapılan ticaret zamanla madeni paralara, madeni paralar da yerlerini kâğıt paralara bırakmıştır. Teknolojik gelişmeye paralel olarak kâğıt paralarla beraber aynı işleve sahip farklı araçların zamanla kullanıldığı görülmektedir. İslâm hukuku açısından mal, alışveriş (buyu), emek, hizmet akdi ve kira sözleşmesi (icâre), para (sarf)kendi içerisinde müstakil olarak ele alınıp açıklanmıştır.[256] İslâm ekonomik sisteminde ticaret ve kâr helal, faiz ise yasaktır.[257]

Faiz, kelime olarak Arapça "feyezan" kökünden türeyen bir sıfat olup, 'taşan', 'taşkın', 'dolu', 'istenmeyen fazlalık' gibi anlamlara gelmektedir. Feyezandan türetilen "faiz" kavramının Kur'an'daki 'riba' yerine ve onunla eş anlamda, örtülü ve kaçamak bir söz olarak kullanıldığı görülmektedir.[258]

Kur'an ve hadislerde kelime olarak 'faiz' yerine 'riba' kavramı kullanılmış olup, kelime olarak 'fazlalık' demektir. Ayette; "Ona suyu indirdiğimizdesarsılır ve kabarır"[259] şeklinde geçmekte başka bir ayette; "Bir grup diğer bir gruptan daha fazladır (erbâ)."[260] şeklinde geçmektedir. Terim olarak riba kavramı ile anapara üzerinden alınan fazlalık kastedilmiştir. İki malın değişimi veya iki taraflı anlaşmalar kapsamında anapara üzerinde oluşan fazla para olan riba, Kur'an, sünnet ve icma ile haram kılınmıştır.[261]

Riba İslâm'dan önce de yasaklanmış bir uygulamadır. Ayette; "…kendilerine haram kılındığı halde ribâyı (faizi) almaları nedeniyle…".[262] Kur'an'da alışverişin helalliği, ribanın

---

[256] Osman Eskicioğlu, "İslâm'da Ekonomik Sistem", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 16, 2010, s. 40.
[257] Bakara, 2/ 275.
[258] Mehmet Yazıcı, *Faiz*, Yaylım Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 24.
[259] Hacc, 22/5
[260] Nahl, 16/93.
[261] Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, Çev., Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, H.Fehmi Ulus, Abdurrahim Ural, Yunus Vehbi Yavuz, Nureddin Yıldız, Risale Yayınları, İstanbul 2011, V, s. 494.
[262] Nisa, 4/161.

tahrimiyeti ve riba yiyenlerin durumu ile ilgiliile ilgili şöyle buyurulmuştur.[263]Âl-i İmran suresinde; "Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin; Allah'tan korkun ki kurtuluşa eresiniz" buyrulmuş, ayetin devamı dikkate alındığında şu hükümler çıkarılabilecektir.[264]

- Alışveriş helaldir.
- Faizli alışveriş her ne surette olursa olsun haram kılınmıştır.
- Faizli alışveriş yapanlar mahşer yerine bu günahı işlemiş olmanın verdiği sıkıntı ile gideceklerdir.
- Faizi alıp verme Allah'ın emirlerine karşı çıkma olarak değerlendirilmiş bu durum Allah'a ve Resulüne savaş açmak olarak nitelenmiştir.
- Fâizden vazgeçilmesi borç verenin, anaparanın verilmesi ise borç alanın sorumluluğundadır.
- Anaparanın dışında alınacak herhangi bir fazlalık faiz kapsamındadır.

Hadislerde, riba ile ilgili Hz. Peygamber helak edici yedi günahtan birinin faiz yemek olduğunu ifade etmiştir.[265]İbn. Mes'ud'un rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber, faiz alana, verene, faize şahitlik yapana ve bunun katipliğini yapana lanet etmiştir.

Hz. Peygamber, Vedâ Hutbesinde câhiliye adetlerinden biri olarak devam eden ribanın kaldırıldığını ve ilk kaldırdığı faizin de amcası Hz. Abbas'ın ribası olduğunu beyan etmiştir.[266] Hz. Peygamber, bir sahabenin kaliteli bir hurma yerine kalitesiz olan hurmadan fazla olarak mübadele etmesini 'riba yaptın (katladın)'[267] şeklinde tavsif etmesinin, peşin bir mübâdele esnasında olsa bile az veya çok olması fark etmeksizin riba kapsamına girdiği anlaşılmaktadır. Müslim'de rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber; "Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla, hurma hurmayla, tuz tuzla başa baş misliyle, peşin olarak satılır. Kim artırır veya artırılmasını talep ederse fâize girmiş olur. Bu işte, alan da

[263] Bakara, 2/275-279
[264] Âl-i İmrân 3/ 130
[265] el-Buhârî, *el-Câmiu'l-Müsnedi'l-Sahih,* el-Vesaya, 23, Müslim, *Sahîh-i Müslim*, İman, 144
[266] Müslim, *Sahîh-i Müslim*, Hacc 194
[267] A.g.e., "Hacc", 99

veren de aynıdır."[268]Dolayısı ile faizli alışverişi meslek edinenler, faiz işi ile uğraşanlar Allah'ın yasak kıldığı bu fiili işlediklerinden dolayı sorumluluk yüklenmişlerdir.[269]

Kur'an, Sünnet ve icmâ ile haram kılınan faiz, emek harcanılmadan kazanılan para, haksız yolla kazanç olarak elde edilen para meşru görülmediğinden yasaklanmıştır.[270]

İslâm iktisadı açısından faiz, vade-borç faizi (Riba en-nesie) ve alışveriş-fazlalık faizi (Riba el-fadl) olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.

Riba en-nesie (vade faizi), Cahiliye Dönemi Arapların uyguladıkları bir faiz çeşidi olup, ister satılan bir şeyin semeni dolayısıyla olsun ister bir karz olsun ödenmesi hak edilen bir borcun ödenmesinin yeni bir vadeye ertelenmesinden hareketle alınan faizdir. Cahiliye Dönemi'nde anapara üzerinden alınan fazlalıklar vade-borç faizi (Riba en-nesie) olarak ifade edilmiştir. Cahiliye Dönemi adetlerinden olan vade faizi Kur'an nassı ile haram kılınmıştır.[271]Günümüzde ifade edilen faiz, kredi ve mevduat faizi olarak tanımlanmakta ve bu faiz, İslâm'daki vade-borç faizine karşılık gelmektedir. Faizli işlemlerde, belirli bir vade sonunda anaparaya uygulanan fazla para söz konusu olmaktadır. Günümüzde sadece kredi ve mevduat faizleri değil aynı zamanda bono ve tahvil faizleri de bu sınıflamada yer almaktadır.[272]Bu kapsamda kripto para birimleri bir değişim aracı olarak kullanılmakla beraber varlık olarak da nitelendirilmiş ihtiva ettiği tartışmalarla beraber İslâmi finans açısından değerlendirilmesi zaruret kesbetmiştir.

Alışveriş faizi olarak bilinen (Riba el-fadl), altın, gümüş, buğday, arpa, tuz ve hurma olmak üzere altı sınıf şeyin satışlarında oluşan riba olmaktadır. Bu riba çeşidinde bir ivaz karşılığı olmadan fazlalık söz konusudur. Bir şaahsın belirli bir süre için altını satıp ardından faizli olacak şekilde altın yerine gümüş ödemesi buna örnek verilebilir.[273]

Altı eşya hadisi olarak bilinen ve Ubâde b. Sâmit ve Ebû Saîd el-Hûdrî'den rivayet edilen hadiste Hz. Peygamber; "Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla, hurma hurmayla, tuz tuzla başa baş misliyle, peşin olarak satılır. Kim artırır veya

---

[268] Müslim, a.g.e., Hacc 82.
[269] Seyyid Kutub, a.g.e., s. 99
[270] Muhammed Bakır Es-Sadr, *İslâm Ekonomi Doktrini*, Çev. Mehmet Keskin, İbrahim Yetiş ve Sadettin Ergün, İstanbul 1979, II, s. 626; Anwar Iqbal Qureşi, *Faiz Nazariyesi ve İslâm*, Çev. Salih Tuğ, 2. Baskı, İstanbul, 1972, s. 80.
[271] Zuhaylî, a.g.e., s. 498; Metin Canbulat, *Riba*, Dini Kavramlar Sözlüğü, 5. Baskı, Ankara, 2010, s. 556.
[272] İsmail Özsoy, *Türkiye'de Katılım Bankacılığı*, TKBB Eğitim Kitabı, 2010-2011, Kayseri, 2011, s. 31
[273] Zuhaylî, a.g.e., s. 498.

artırılmasını talep ederse fâize girmiş olur. Bu işte, alan da veren de aynıdır."[274] Demiştir. Hadiste geçen 6 cins eşya/mal cinsi cinsine olursa biri peşin, diğeri veresiye ve aynı şekilde biri noksan diğeri fazla olarak satılamaz.[275] Bir ölçek buğday değerine tekabül eden iki ölçek arpaya satılabilir. Gümüşe karşılık altın, buğdaya karşılık arpa, paraya karşılık başka şey, iki yüz ölçek fasulyeye karşılık 50 ölçek arpa takası malların teslimi şartı ile peşin olarak yapılabilir. Sözleşme yerinde peşin olarak yapılmayan teslim sözgelimi bugün teslim edilen yüz ölçek arpaya karşılık on gün sonra teslim edilecek yüz ölçek buğday faizli bir işlem olarak görülmüştür. Ebu Yusuf'a göre eşitlik her bir sınıfın kendine has örfi ölçeği ile belirlenmelidir. Şafiilere göre alışveriş faizi cinsleri bir olan iki bedelden birisinin daha fazla olması halinde gerçekleşmektedir. Bir ölçek buğdayın, bir buçuk ölçek buğday karşılığında satılması alışveriş faizidir.[276]

Fakihler, alışveriş faizinin aynı cinslerolduklarında altı eşya hadisi ile belirlenen altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuz olmak üzere bu altı cins şeyde meydana gelecek fazlalığı ittifaaken haram olarak görümüşlerdir. Altı eşya hadisinde zikredilen şeylerin o dönemin genel ekonomik şartları dikkate alınarak en fazla mübadele edilen mallar mı yoksa diğer eşyaları de kapsayıp kapsamadığı hususunda fukaha ihtilaf edilmiştir.[277]Fakihlerin illet konusundaki farklı yaklaşımları faizin hangi mallarda gerçekleşeceği hususunda farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Zahiriler, hukuki olarak kıyası delil kabul etmediklerinden fâizin sadece hadiste geçen altı şeyin peşin veya veresiye mübadelesinde meydana geldiğini iddia etmişlerdir.[278] Genel olarak fukaha, Müslim hadisinde zikredilen altı şey dışındaki malların fâiz kapsamında değerlendirilmesinin şâriin maksadına daha uygun olduğunu söylemişlerdir.[279]

Günümüz bankacılık sistemindeki faiz, veresiye faizi ile eşdeğer olarak görülmektedir. Bankadan alınan kredi için belli bir vade sonunda faiz ödenmektedir. Bankaların vade sonunda almış oldukları faizler İslâm anlayışına göre haksız kabul edildiği için yasaktır.[280] Benzer şekilde para cinsleri arasında yapılan takas işlemleri de aynı

---

[274] Müslim, "Müsâkât", 82.
[275] A.g.e., "Müsâkât", 81.
[276] Zuhaylî, a.g.e., s. 498; 500.
[277] A.g.e. s. 501.
[278] Serahsî, a.g.e., XII, s. 1l2.
[279] Karaman, a.g.e., II, s. 215.
[280] Zuhaylî, a.g.e., s. 507.

hükümler kapsamında değerlendirilmektedir. Döviz işlemleri ve paranın takas edilmesi işlemleri faiz hükümleri çerçevesinde değerlendirilmekte olup bu sebeple yasaktır.[281]

Kripto paraların tedavül aracı, mal olması, ticarette kullanılması veya yatırım için kullanılması konusu İslâm iktisadı çerçevesinde değerlendirilmesi üzerinde birtakım tartışmaların olduğu aktif bir olgudur. İslâm hukuku, helal ve haram olan durum, olay, olgu ve şeylerin çerçevesini çizmiştir. Ticarete müteallik meselelerde başta yatırım araçları olmak üzere alışveriş, borç, kira akdi gibi pek çok alanda hem bireye hem de topluma rehberlik edecek prensipler ihdas etmiştir.

İslâmi finansta ticari faaliyetlerde özel öneme haiz bazı genel ilkeler vardır. Bunlar;[282]

1. Faiz yasaklanmıştır. Ticaretin tüm aşamalarında faizin her türü haram kılınmıştır.

2. Garar, aldatma veya dolandırıcılık içeren her türlü söz ve davranış yasaklanmıştır.

3. İslâm yenilmesini, içilmesini ve uygun koşullarda elde edilmemiş malın kendisini haram kıldığı için bu tür şeylerin üretimini, alımını, satımını ve ticaretini de haram kılmıştır. Bu kapsamda alkol, domuz eti, uyuşturucu, pornografi veya kumarhane gibi faaliyetlerin işletmesi, üretimi, ticareti ve aracılık hizmetleri haramdır veya yasaklanmıştır.

4. Finansal işlemler gerçek ve somut ekonomik faaliyete veya varlığa doğrudan veya dolaylı olarak bağlanmıştır.

5. Alıcı ve satıcının yaptıkları ticareti kendi aralarında sözleşme veya anlaşma ile kayıt altına alınması yoluyla olası aldatma ve anlaşmazlıkların önüne geçilmiştir.

---

[281] İsmail Özsoy, a.g.e., s. 34

[282] Ahmed Khan Ajaz vd., "Islamic Financing Principles and Their Application to Microfinance", Malcolm Harper and Ajaz Ahmed Khan (Ed.) *Islamic Microfinance: Shari'ah Compliant And Sustainable*?, 2017, s.4-5.

3.4. Kripto ParalaraCevaz Vermeyenlerin Öne Sürdükleri Deliller

Kripto paraların fıkhen caiz olmadığını iddia edenlerin yönelttikleri bazı eleştiriler bulunmaktadır. Bunlar;

3.4.1.Kripto Paraların Yasa Dışı Faaliyetlerin Kullanımına Açık Olması

Kripto paralar pek çok ülkede kanuna tabi olmadığından gözetimi ve denetimi mümkün görünmemektedir. Kripto paralar ile yapılan iş ve işlemlerde alıcı ve satıcı kimliklerinin bilinmemesinden kaynaklanan bir takım riskler ve yasal olmayan kullanımlar mevcut olabilmektedir.[283] Kripto paralar özellikle kara para aklama, terör örgütlerinin finansı, uyuşturucu ticareti ve silah kaçakçılığı vb. birçok yasadışı işlerin yapılmasını mümkün kılan yapısından dolayı caiz olmamalıdır.[284]

Hayrettin Karaman kendi ismine ait internet sitesinde ve Yeni Şafak isimli gazetenin internet sitesinde kendisine Bitcoin kullanımı ve yatırım yapılmasının durumu hakkında sorulan sorulara verdiği cevapta, kripto para aracılığıyla uyuşturucu ve silah ticareti yapılıyor olmasını göstermiştir.[285]

Dünya Müslüman Alimler Birliği genel sekreteri Muhyiddin el-Karadağı, kripto para birimlerini insanların kullanımını adet haline getirmiş olduğu ve ondan faydalandığı maddî veya manevî bir madde olmadığı ve çeşitli yasadışı faaliyetlerde kullanıma imkan sağladığı gerekçeleri ile caiz görmemiştir.[286]

Benzer olarak Avrupa İslâm Konseyihâkimlerinden İslâm hukukçusu Şeyh Haitam, kripto paraların yasadışı işlerde kullanıldığını, insanları kumar oynamaya yaklaştırdığını, kripto paralarda sahtekarlığın daha kolay olduğunu belirtmişve kripto paraların kaçakçılık operasyonları, kara para aklama gibi uluslararası suç unsuru olarak kullanım olasılığına da işaret etmiştir.[287]

---

[283] Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Bitcoin Hakkında Basın Açıklaması".

[284] Süleyman Kaya, "Fıkhı Açıdan Kripto Paralar", *Kripto Para Birimleri,* ed., Süleyman Kaya Mervan Selçuk, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2019, ss. 41-57., s. 42

[285] Hayrettin Karaman, "Sanal Para (Bitcoin, Bitpara)", 30 Kasım 2017, https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/sanal-para-bitcoin-bitpara-2041314 (Erişim Tarihi: 20.12.2018).

[286] Ali Al-Quradaghi, "حول فتوى :االلكترونية الرقمية للعمالت الشرعي الحكم", s. 6, (2018), http://iefpedia.com/arab/wp-content/uploads/2018/05/Bitcoin-ali.quradaghi.pdf. (Erişim Tarihi: 20.12.2018).

[287] Haitham bin Jawad al-Haddad, "حُكمُ التعامُل بالعُملة الإلكترونيَّة المُشفَّرة: (البتكُوين) وأخواتها", (2018). https://dorar.net/article/1982/%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%B9%D8%A7%D9%85%D9%84-%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%85%D9%84%D8%A9-

Helal Finans Açısından Dijital Kripto ParalarÇalıştay Raporunda;kripto paraların, kara para aklama, illegal yapılara finans sağlama, belirsizliğe bağlı yüksek risk, para sahiplerinin meçhuliyeti, yasal dayanaktan yoksunluk gibi olumsuzlukları barındırdığı belirtilmiştir.

3.4.2.Kripto Paraların Değerlerindeki Aşırı Dalgalanma

Kripto para birimleri değerindeki aşırı dalgalanmadan dolayı kripto paralar güvenilir bir ödeme aracından ziyade yatırım ya da spekülasyon aracı olarak kullanılmaktadır. Kripto para birimleri değerlerinde öngörülemez aşırı dalgalanma olabileceğinden alıcı veya satıcı aleyhine zarar söz konusu olabileceğinden kripto para birimleri güvenilir bir ödeme aracı olarak görülmemektedir. Kripto paraların yatırım ya da spekülasyon aracı olarak kullanılması, değerlerinde meydana gelebilecek aşırı değer kaybı veya değer kazanması öngörülebilir değildir.[288]Bu ise tarafların bilebilecekleri bir husus olmadığından bir tarafın aleyhine sonuçlanabilmektedir. İslâm iktisadı alışverişte alıcı ve satıcının korunmasını şart koştuğundan kripto para birimlerin caiz olmadığı sonucu doğmaktadır.[289]

Mısır Fetva Kurulu, iktisatçılara ve konuyla ilgili diğer uzmanlara danışarak kripto para birimleri hakkında verdikleri hükmün gerekçeleri arasında, kripto paraların neden olduğu ticari olumsuzlukları ve iktisadî kötü etkileri, piyasa hareketlerinin dalgalı oluşuna ve spekülasyona paralel olarak aşırı değer kazanmasını veya kayıplara neden olmasını saymışlardır. Bu doğrultuda Mısır Fetva Kurulu, Bitcoin gibi sanal paraların alım ve satımının haram olduğunu bildirmiştir."[290].

Karaman, Bitcoin kullanımının, sanal paraların alım-satımını caiz olarak görmeme nedenleri arasında kripto para birimleri değerlerindeyaşanan çok hızlı değişimleri ve kripto paraların aşırı değer kazanmalarını ya da değer kaybetmelerini sayarak sebep olduğu zarara

---

%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%84%D9%83%D8%AA%D8%B1%D9%88%D9%86%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B4%D9%81%D8%B1%D8%A9:%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%AA%D9%83%D9%88%D9%8A%D9%86-%D9%88%D8%A3%D8%AE%D9%88%D8%A7%D8%AA%D9%87%D8%A7 (Erişim Tarihi: 12.Mart 2020).

288 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), "Bitcoin Hakkında Basın Açıklaması", 2013, https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/12574bitcoin_hk_basin_aciklamasi.pdf. (Erişim Tarihi: 05.010.2019).

289 Süleyman Kaya, a.g.e., s. 43.

290 Shawky Ibrahim Allam, "تداولعملةالبيتكوينوالتعاملبها" No:4205, 2017. http://www.dar-alifta.org/ar/ViewFatwa.aspx?sec=fatwa&ID=14139 (Erişim Tarihi: 17.Mart 2020).

vurgu yapmıştır.[291] Benzer olarak, Avrupa İslâm Konseyi hâkimlerinden Şeyh Haitam da kripto para birimleri değerlerinde spekülatif dalgalanmanın alıcı ve satıcılar aleyhine durum oluşturduğunubelirtip, bunun insanları yasadışı kumar oynamaya teşvik ettiğini iddia ederek haram olduğuna hükmetmiştir.[292]

3.4.3.Kripto Paraların Devlet Otoritesinden Bağımsız Olması ve Yasal Düzenlemelerin Olmaması

Kripto paraların, sözgelimi bitcoinlerin mevcut yapıları ve işleyişleri kanuna tâbi olmadığından elektronik para olarak değerlendirilmemektedir. Bundan dolayı kanunla denetimi ve gözetimi yapılamadığından tarafların sanal para iş ve işlemlerinden doğabilecek kayıplarının telafisi mümkün gözükmemektedir.[293]İslâm finans sisteminde kaydi para, asıl paranın yerine geçen para olup günümüzde kâğıt paraların yerine kullanılan plastik kartlar veya sanal ortamda transferi yapılabilen dijital paralardır. Teknolojik gelişime paralel olarak paranın fiziksel yapısı somuttan soyuta evrilerek dijital hale gelmiş ve fiziki paranın tüm fonksiyonlarını icra edecek işleve sahip olmuştur.[294]

Kripto paraların asli paranın yerine kullanılabilmesi için paranın sahip olduğu birtakım işlevlere sahip olması gerekmektedir. Bunlar şu şekilde belirlenmiştir:

- Şeyin para yerine geçtiğinin herkes tarafından kabulü gerekmektedir.
- Para, değişim aracı olduğundan, tasarruf ve yatırım için kullanılabildiğinden kripto paraların da aynı işleve sahip olması gerekmektedir.
- Para, aktif kullanımı açısından nasıl kolay şekilde taşınabiliyorsa para yerine geçen şeyin de kolay taşınabilir özellikte olması gerekmektedir.
- Para, ederi açısından belirli değerlere bölünebildiği gibi para yerine geçen şeyin değerinin bölünebilir olması şart olarak görülmüştür.
- Para, taşınabilir, saklanabilir ve dayanıklı olması gerektiğinden para yerine kullanılacak şeyin de benzer nitelikte olması gerekmektedir.

---

[291] Hayrettin Karaman, 2017, a.g.y.
[292] Haitham bin Jawad al-Haddad, a.g.y.
[293] Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "a.g.y.
[294] Abdullah Durmuş, *Fıkhî Açıdan Günümüz Para Mübadelesi İşlemleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008 s.35.

- Paranın otorite tarafından değerinin korunması için belirli limitle darp edilmesi ve kontrol edilmesi gerekmektedir. Para yerine kullanacak şeyin de otoritenin gözetiminde ve denetiminde olması gerekmektedir.[295]

Kripto paralar yukarıda ifade edilen bazı şartları taşımadığı gerekçesi ile tedavül aracı olarak değerlendirilemeyeceğinden asli paranın yerine kullanılması caiz görülmemiştir.[296]

Karaman, kripto para birimlerinin arkasında kimlerin olduğu belli olmayan gölge bir yazılım olduğunu vurgulayarak devletlerin kontrolünde basılan karşılıksız paranın dahi haksız kazançlara ve kayıplara sebebiyet verdiğini, dolayısı ile bu türden sanal paraların menfi durumlara fazlasıyla yol açacağını ifade ederek kripto paraların alım satımını caiz görmemiştir. Bunu yerine altın, döviz ve benzerlerine para yatırıp değerlerinin yükselmesini bekleyerek hiçbir emek üretmeden ve adeta bir çeşit stokçuluk yaparak para kazanmanın muttakiler için uygun olmadığını da ifade etmiştir.[297]

Avrupa İslâm Konseyi hâkimlerinden İslâm hukukçusu Şeyh Haitam, Bitcoin ve diğer kripto para birimlerinin Şeriat ile uyumlu olmadığını ve haram olması gerektiğini ifade etmiştir. Kripto paraların yasaklanmasına gerekçe olarak; Kripto para birimlerininyasal bir teklif olmadığını, devletin ve merkezî izleme kontrol sisteminin gözetimi altında olmadığını dolayısı ile haram olduğunu ifade etmiştir.[298]

İsmailağa cemaati Fıkıh Kurulu, paranın mal veya hizmete ulaşımda bir araç olduğunu, devletlerin buna çıkan manileri ortadan kaldırmaları gerektiğini, piyasayı gözetleme, teftiş gibi önleyici ve koruyucu yaklaşımların mecburi olduğunu, bazı ülkelerde kısmen geliştirilmiş olsa da kripto paralarla ilgili henüz bu tür güvenlik önlemlerini geliştiren bir sistemin olmadığından kaynaklı ihtikarın buna açık bir misal teşkil ettiği gibi olumsuz yönlerine vurgu yaparak kripto para kullanımını ve alım satımını caiz görmemiştir.[299]

---

[295] Saifedean Ammous, "Can Cryptocurrencies Fulfil the Functions Of Money?" (01.08.2016), 21-26, www.capitalism.columbia.edu: https://goo.gl/Gkr1E2 (Erişim Tarihi: 12.Mart 2020).
[296] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 44.
[297] Hayrettin Karaman, 2017, a.g.y.
[298] Haitham bin Jawad al-Haddad, a.g.y.
[299] İsmailağa, "Fiziki (Maddî) Paraya Karşı Kripto Paranın (Sanal Mübâdele Aracının) Durumu)". 13 Şubat 2018, https://www.ismailaga.org.tr/fiziki-maddi-paraya-karsi-kripto-paranin-sanal-mubadele-aracinin-durumu (Erişim Tarihi: 20.12.2019).

3.4.4.Kripto Paraların Devlet Denetimi ve Güvencesinde Olmaması

Para, taşıdığı özellikler ve bağlı bulunduğu devletin denetim ve gözetimi altında olduğundan nispeten istikrarlı değerini koruyabilmektedir. Paranın değerinde yaşanan aşırı yükselme veya düşmeden dolayı oluşacak zararın önüne geçmek ve ticaretin canlanmasını sağlamak için otoriteler mevcut paranın başka paralarla değişiminde kâr sınırı belirlemiş, bu sınırın ihlal edilmesi halinde müeyyide uygulamış, gerekli önlemleri alarak insanların zarar etmelerinin önüne geçebilmiştir. Kripto para iş ve işlemlerinin gerçekleştirilmesine imkân tanıyan Blockchain sisteminin denetim ve gözetimden bağımsız olması kontrolsüz bir ortamda alıcı ve satıcıları bir araya getirmekte, sonuçta taraflardan biri aleyhine gerçekleşen zarar söz konusu olduğunda ticaret güvenliği sağlanamamaktadır. Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK)'na göre kripto paralar, resmi veya özel kuruluşlarca ihraç edilmeyen ve karşılığı olarak güvencesi olmayan sanal para birimleri olarak tanımlanmıştır. BDDK tarafından yapılan açıklamada; "Bitcoin'in 6493 sayılı, Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun kapsamında elektronik para olarak değerlendirilemeyeceği ve bu kanun kapsamında gözetim ve denetiminin mümkün olmadığı"ifade edilmiştir.[300]Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Araştırma Dairesi'nin 2016 Aralık ayında yaptığı kripto paralar ve Bitcoin araştırma raporunda Türkiye'nin diğer devletlerle beraber kripto paraları ve Bitcoin'i pozitif bir endişe ile takip etmesinin daha doğru olacağı şeklinde yorum yapılmıştır. Tüm riskleri ile beraber kripto paralara teşvik edici düzenlemelerin yapılmasının da yerinde olacağı ifade edilmiştir.[301]

Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı (DİYK)'na göre "Para, devletçe bastırılan ve ülke içinde mübadele aracı olarak kullanılan, üzerinde rakamsal değeri yazılı, kâğıt ya da metal nesnedir. Sanal para ise; arkasında herhangi merkezî finansal kurum bulunmaksızın kullanıcılar arasında doğrudan ticari alışverişe imkan tanıyan, her kullanıcı için özel kriptolanmış/şifrelenmiş para birimidir."[302]DİYK'e göre bir şeyin para birimi olabilmesi için;

---

[300] Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, a.g.y.
[301] Abdurrahman Çarkacıoğlu, a.g.e., s. 67.
[302] Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı (DİYK), "Bitcoin ve Ethereum gibi sanal paraları yatırım amaçlı almak caiz midir?" (24 Kasım 2017). http://www.dinibulten.com/diyanet/diyanettenbitcoin-ve-ethereum-aciklamasi/6477(Erişim Tarihi: 17.01.2020).

- Değerinin devlet otoritesi tarafından sağlanması gerekir.
- Altın veya gümüş gibi mücevherat cinsinden zati bir değere sahip olmalıdır.

DİYK'e göre sanal-kripto paraların asli para hüviyetinde olmamasının gerekçeleri:

- Mübadele aracı olarak kullanılıyor olsalarda devletin paraya sağladığı itibari değere ve güce sahip değildir.
- Merkezî bir finansal kurum tarafından desteklenmemektedir
- Devlet teminatı altında olmaması nedeni ile para olarak değerlendirilemezler.[303]

DİYK kendi web sitesinde kripto paralar ve bitcoin hakkında kurul uzmanlarınca iki ayrı fetva vermiştir.

- DİYK'in Bitcoin ve Ethereum gibi sanal paraların yatırım amaçlı almanın caiz olup olmadığına ilişkin birinci fetvası:

Bir şahsın kurula e-posta ile sorduğu Bitcoin ve Ethereum gibi sanal paraların yatırım amaçlı almanın caiz olup olmadığı sorusuna 24 Kasım 2017 tarihinde verilen şahsa özel fetva cevabı daha sonra medyaya da yansımıştır. Özetle;[304]

Sanal paralar her ne kadar bazı kesimler tarafından mübadele aracı olarak kullanılmakta ise de devletin sağladığı itibari değere ve güce sahip olmaması, arkasında merkezî bir finansal kurumun bulunmaması ve devlet güvencesi altında olmaması gibi özellikleri nedeniyle para olarak kabul edilemez. Ayrıca değer kazanıp kaybetme hususunda spekülasyona açık olmaları daha çok kara para aklama amacı gibi meşru olmayan iş ve işlemlerde kolaylıkla kullanılabilmesi ve devletin denetim ve gözetiminden uzak olması gibi sebeplerle sanal paraların alım satımını yapmak şu aşamada dinen uygun değildir. Denilmiştir.

- DİYK'in ikinci fetvasında kripto paralar genel olarak ele alınarak hüküm verilmiştir.

"Kripto paralar kendi özünde ciddi belirsizlikler taşıyan, aldanma ve aldatma riski ileri düzeyde olan, dolayısıyla herhangi bir güvencesi bulunmayan ve kamuoyunda saadet

[303] Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, a.g.y.
[304] A.g.y.

zinciri olarak bilinen uygulamalar gibi belirli kesimlerin haksız ve sebepsiz zenginleşmesine yol açan dijital kripto paraların kullanımı caiz değildir. Ayrıca değer kazanıp kaybetme hususunda spekülasyona açık olmaları daha çok kara para aklama amacı gibi meşru olmayan iş ve işlemlerde kolaylıkla kullanılabilmesi ve devletin denetim ve gözetiminden uzak olması gibi sebeplerle sanal paraların alım satımını yapmak şu aşamada dinen uygun değildir."[305]

DİYK kripto paralar ile ilgili verdiği iki fetvada da kripto paraların kullanımının, alım satımının yapılmasının caiz olmadığını açıklamıştır.

Filistin Yüksek Fetva Kurulu, kripto paraların fıkhi durumu ile ilgili yaptığı değerlendirmesinde, şeriatın meşru gördüğü para olma vasfını taşımanın şartlarından bir tanesi olarak bilinen bir devlet otoritesi tarafından tedavüle sürülmesi olduğunu ifade ederek geleneksel paraların bu şekilde merkez bankaları mahareti ile piyasaya sürüldüğünü, Bitcoin ve türevleri olarak bilinen kripto para birimlerinin belirli bir otorite tarafından çıkarılmadığı gibi üretiminde ortak çalışan insanlar için büyük riskler ve kumar benzeri durumlar barındırdığını ifade etmiştir.[306]

Mısır Fetva Kurulu'nun kripto para birimleri ile verdiği fetvasını Şevki İbrahim Allâm şu şekilde bildirmiştir:

"İktisatçılara ve konuyla ilgili diğer uzmanlara danışıldıktan sonra, iktisadî kötü etkilerinden, piyasa hareketlerinin dalgalı oluşu ve herhangi bir kanunla denetlenememesi gibi özellikleri olması"gibi hususları dikkate alarak Bitcoin gibi sanal paraların alım ve satımının haram olduğunu bildirmiştir.[307]

Helal Finans Açısından Dijital Kripto Paralar Çalıştay Raporu'nda, İslâmi finans bakımından bir şeyin para sayılma ölçütü arkasında bir garantörü bulunan, o şeyin kıymette istikrar ve itibarlı olmasıdır. Asıl olan paranın hammaddesi değil o şeyin örfen para olarak kabul edilmesidir. Belirtilen şartı taşıması halinde kripto para birimleri para hükmündedir denilmiştir.[308]

---

[305] Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı (DİYK), "Dijital Kripto Paraların Kullanımının Dini Hükmü Nedir?" (3 Ocak 2018). https://kurul.diyanet.gov.tr/: https://kurul.diyanet.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/38212/dijital-kripto-paralarin-kullaniminin-dini-hukmu-nedir- (Erişim Tarihi: 17.01.2020).

[306] Daru Al-Ifta' Al-Falasteeniyya, " 04.01.2018,"بالبيتكوين التعامل يحرم االعلى اإلفتاء مجلس

[307]Shawky Ibrahim Allam, "تداول عملة البيتكوين والتعامل بها".

[308]Necmettin Erbakan Üniversitesi, "Helal Finans Açısından Kripto Paralar Çalıştayı (07 Mart 2020)Sonuç ve Değerlendirme Raporu, 7 Mart 2020.https://www.erbakan.edu.tr/ilahiyat/haber/4483/fakultemizde-helal-finans-acisindan-dijital-kripto-paralar-calistayi-gerceklestirildi

Dünya Müslüman Alimler Birliği genel sekreteri Muhyiddin el-Karadağı, kripto paraların paradan beklenen işlevleri sağlamadığını, kripto para birimlerinin arkasında resmi bir kurum değil insanların çabalarıyla oluşmuş bir topluluk olduğunu, ayrıca Bitcoin'in insanların kullanımını adet haline getirmiş olduğu ve ondan faydalandığı maddî veya manevî bir madde olmadığını ifade etmiştir.Ayrıca kripto paraların kredi kartlarında kullanılan paralar gibi olmadığını, kredi kartlarının arkasında şirketler ve bankaların olduğunu belirterek kripto paraların kullanımını caiz görmemiştir.[309]

3.4.5.Kripto Paraların Yüksek Risk İçermesi, Garara ve Tağyire Açık Olması

Kripto paralar içerdiği yüksek riskten ve neticede elde edilecek kâr ve zarar öngörülemediğinden alıcı veya satıcı aleyhine gerçekleşebildiğinden garar olarak görülmüştür. Kripto paralardan olan Bitcoin borsalarına yapılan siber saldırılar ve bunun sonucunda piyasaların aşırı dalgalanmasından kaynaklı alıcı veya satıcı aleyhine gerçekleşebilecek zarar yüksek riske örnek verilebilir. Sözgelimi, 2009-2015 arasında Bitcoin borsalarının üçte birinin siber saldırıya maruz kaldığı ve veri ihlalleri ile siber hırsızlık yaşandığı tespit edilmiştir.[310]Alışveriş akdi şartlarının geçerli olabilme şartlarından biri de akdin alıcı ve satıcının aleyhine yüksek risk taşımamasıdır. Akdin yüksek risk taşıması veya taraflardan birini aldatmaya yönelik olması İslâm'da servetin korunması ve güvence altına alınmasını ihlal edeceğinden kripto paralar ile ilgili işlemler batıl olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, kripto paraların içerdiği yüksek riskler, sonucuna ilişkin belirsizlikler ve tarafların aldatılma ihtimallerinden dolayı kumara benzetilmiştir. Kripto paralara yapılan finansal yatırım kumarda olduğu gibi ölçüsüz kayıp ve kazançlara neden olabilmektedir. Bu ise İslâm iktisadının üretim temelli yatırım felsefesine aykırı görünmektedir. Kripto paralar ile ilgili tarafların muhatap olabileceği yüksek risk ve aldatma daha çok tarafların hakkını koruyabilecek hukuki düzenlemelerin eksikliğinden ve garantör devletin olmamasından kaynaklanmaktadır. Kripto paralar menfaatin alışverişi bağlamında finansal hizmet olarak değerlendirildiğinde tarafların haklarını koruyacak ve gerektiğinde garanti edecek bir şirket veya kurumun bulunması halinde hem yüksek risk hem de aldatmadan kaynaklı zararı önleyebilecektir. Günümüzde mevcut uygulanan hali ile kripto paralar ile ilgili tafraların haklarını koruyacak bir sitemin işlevsel olmadığı

---

[309] http://arabic.cnn.com
[310] Faraz Adam, a.g.e., s. 34.

görülmektedir.İslâm hukuku açısından bireyin haklarının korunması için garar, cehalet ve ğabn gibi durumların alışveriş akitlerinde önlenmesi ve giderilmesi kanuni bir hak olarak görülmektedir.[311]

Kripto paraların garar içermesi, elde bulunmayan, sonucu kestirilemeyen bir şeyin satışı ya da potansiyel olarak riskin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği açısından değerlendirilmiştir. Alışveriş akdinde tarafların üzerinde anlaştıkları hususlar arasında tarafların nizaya ve anlaşmazlığa düşmeksizin mebî' üzerinde gerekli ve yeterli bilgiye sahip olmaları sayılmıştır. Aksi halde garar söz konusu olmaktadır. Alışverişte gararı oluşturan durumlar şu şekilde ifade edilmiştir:[312]

- Malın türünün ve cinsinin net bir şekilde ortaya konulmaması
- Malın çeşidinin ve miktarını belli olmaması
- Malın vasfı, sıfatı ve niceliğinin belli olmaması
- Mala ait özel hususiyetlerin belli olmaması
- Malın ödeme zamanının tayin edilmemesi
- Malın somut olmaması ve var olmaması
- Malın teslim edilmemesi

Akdin gerçekleşmesi ve geçerliliği gararın önlenmesine ve bu belirsizliklerin giderilmesine bağlıdır. İslâm'ın alışverişte gararı yasak kılmasında amaç, alıcı ve satıcının akitte beklenmeyen sonuçlardan, risk ya da zararlardan kaynaklı yükümlülüklerden korumasıdır.[313]

Kripto paraların spekülasyona açık olmaları ve değerlerinde meydana gelebilecek ani aşırı yükselme ve düşmeler taraflardan birinin ciddi oranda zarar etmesine neden olabilmektedir. Dolayısı ile kripto paralar üzerinde geliştirilen spekülasyonlar ve yanlı manipülasyonlar insanların kandırılması ve bir tarafın daha çok haksız kazanç elde etmesine neden olabilmektedir. Sözgelimi, 2017 yılının son 3 ayında bitcoin değeri 4, 300 dolardan 19, 556 dolara çıkmış çok geçmeden 13 bin dolar seviyesine inmiştir. 2018 yılı Mayıs ayı

---

[311] Faraz Adam, a.g.e., s.34.
[312] Muhammad Ayub, *İslâmi Finansı Anlamak*, İktisat Yayınları, İstanbul 2017; Döndüren, Hamdi (2014). Ticaret Rehberi, Kampanya Kitapları, İstanbul 2014. S.164-167.
[313] Ahmet Yaman ve Halit Çalış, *İslâm Hukuku*, Bilay Yay., Ankara 2018, s.354-356.

itibarı ile 2 hafta içinde Bitcoin'in birim fiyatı değerinin %20 azaldığı görülmektedir. Kripto para değerlerinin bu denli sert yükseliş ve düşüşleri kısa dönemde zarar veya haksız kazanca neden olmaktadır.[314]

DİYK yaptığı değerlendirmesinde, para birimi sayılacak şeylerin değişim veya değer birimi olarak kabul görmesini ve kaynağı açısından kullananlara güven vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Kripto paraların para olarak kabul edilmesi için bilinen değişim aracı olarak üretim şeklinde, sürüm aşamalarında ve muhatap bulma özellikleri bakımından belirsizlik (garar) içerip içermemesi, aldatma (tağrir) aracı olarak kullanılmaması ve haksız kazanca veya zarara neden olmaması gerekmektedir. Kripto paraların birim fiyatlarındaki değişkenlik spekülasyonla manipüle edilebildiği için aldatmayı içeren bu durum ve saadet zinciri oluşturmaları kripto paraların caiz olmadığı sonucuna ulaştırmaktadır.[315]

Filistin Yüksek Fetva Kurulu, Kudüs ve Filistin Başmüftüsü Muhammed Hüseyin'in başkanlığında yapılan kurulda kripto paraların fıkhi durumunu ele almıştır. Sonuç olarak kripto para ve bitcoin kullanımının ve alın satımının haram olduğuna hükmedilmiştir. Verilen hükmün gerekçeli kararında, bir şeyin para sayılmasının şartlarından biri de paranın insanlar arasında genele yayılmış olmasıdır. Ancak kripto paralar internet kullanıcıları arasında onun itibarını kabul eden kimseler arasında tedavül etmektedir. Rusya ve Çingibi ülkeler tarafından yasaklanmıştır. Kripto para birimlerinin değeri aşırı yükselebilmekte veya sıfıra kadar düşebilmektedir. Bu ise kripto paraları asli para olarak değerlendirilemez kılmaktadır. Kripto paraların barındırdığı garar-ı fahiş ve kumara benzerlik durumları devam ettiği müddetçe Filistin Yüksek Fetva Kurulunun kararı Bitcoin ve türevlerinin kullanımın haram olması yönündedir.[316]

Sonuç olarak Filistin Fetva Kurulu, kripto para kullanımı ve alım-satımının haram olduğuna hükmetmiştir. Filistin Fetva Kurulu, hükme ilişkin verdiği kararın gerekçesinde; kripto para iş ve işlemlerinde gararın, belirsizliğin, aldatma ve tağririn bulunmasını, anonim kullanıcıların olmasını ve şifrelerin kırılabilmesi gibi noktaları öne sürmüştür.

Mısır Fetva Kurulu, kripto para birimlerininalım satımının haram olma gerekçesi ile ilgili olarak;

---

[314] Coin Market Cap, "Top 100 Cryptocurrencies", "Top 100 Cryptocurrencies by Market Capitalization", https://coinmarketcap.com, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2020).
[315] Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, a.g.y.
[316] Daru Al-Ifta' Al-Falasteeniyya, " بالبيتكوين التعامل يحرم االعلى اإلفتاء مجلس"04.01.2018,

"İktisatçılara ve konuyla ilgili diğer uzmanlara danışıldıktan sonra, iktisadî kötü etkilerinden, piyasa hareketlerinin dalgalı oluşu ve herhangi bir kanunla denetlenememesi gibi özellikleri olması ve bunların sebep olduğu cehalet, garar ve aldatma durumlarına yol açacağından dolayı Hz. Peygamberin "Bizi aldatan bizden değildir." sözünün gereği olarak Mısır Fetva Kurulu Bitcoin gibi sanal paraların alım ve satımının haram olduğunu bildirmiştir."[317]

İsmailağa Cemaati Fıkıh Kurulu, kripto paralarla ilgili henüz yeterli güvenlik önlemlerini geliştiren bir sistemin olmadığından kaynaklı ihtikarın ve aldatmanın olabileceğini, kripto paraların güçlerini itibarlarından aldığını, maddî olarak dayandığı hiçbir değerli varlığının olmadığını, değeri ve itibarının oyun ve hileye açık olduğunu iddia ederek caiz görmemiştir.[318]

3.4.6. Kripto Paralar Haksız Kazanca Neden Olmaktadır

Dünya Müslüman Alimler Birliği Genel Sekreteri Muhyiddin el-Karadağı, kripto paralarla ilgili yaptığı açıklamada, İslâm iktisadının temelinin üretime, harcamaya, değişime ve paylaşmaya dayandığını belirtmiştir. Bitcoin ve benzerlerinin bu ilkelere zarar verdiğini, kripto para birimlerinin kullanımını, insanların mallarının haram yoldan ele geçirilmesi süreci olarak ifade etmiştir. Bu tür paraları kullananların az bir kısmının kazandığını, çoğunun ise zarar ettiğini, [319]bu durumun toplumsal ve iktisadi açıdan sorunlara yol açtığını dolayısı ile kripto para kullanımının caiz olmadığını belirtmiştir.[320]

Değerlendirme;

Kripto para birimlerinin kullanımının caiz olmadığı yönünde verilen fetvalar genel olarak değerlendirilmiştir. Kripto paraların caiz olmadığını iddia edenler benzer gerekçeleri öne sürmüşlerdir.[321]Öne sürülen gerekçeler;

- Temel olarak kripto paraların para vasfına haiz olmadıklarıiçin meşru olmadıkları
- Kripto paraların yasadışı işlerde ve meşru olamayan yollarda kullanılabilmeleri

---

[317] Shawky Ibrahim Allam, "تداول عملة البيتكوين والتعامل بها"
[318] İsmailağa, Kripto Paranın (Sanal Mübâdele Aracının) Durumu
[319] http://www.rudaw.net
[320] http://arabic.cnn.com
[321] Abdurrahman Yazıcı, "Kripto Paralarla İlgili Fetvalar ve Fıkhi Hükmü, " Ed. Murat Şimşek ve Mahmut Samar, *İslâmi Finans ve Finansal Teknolojiler, (Fintecch), Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. Konya: NEÜ Yayınları, 2020, ss.247-265.

- Kripto paraların devlet denetimi ve gözetiminden uzak olmaları, kripto para birimini yayınlayanların üzerinde şüphelerin olması
- Kripto paraların kanuni altyapısının güven verecek şekilde tesis edilememesi
- Kripto paraların yasadışı faaliyetlerde kullanılabilme potansiyelleri
- Kripto paraların değerinin aşırı dalgalanmaya meyilli yapısı, spekülasyona açık olmalarından dolayı risk, garar ve aldatma içermesi
- Kripto paraların israfa neden olmaları
- Kripto paraların haksız kazanca neden olmaları sayılmıştır.

Kripto para birimlerinin caiz olmadığını iddia edenler, bazen bitcoin özelinde, bazen sanal para, bazen de kripto para şeklinde yapılan tanımlamadan hareketle hüküm vermişlerdir. Dünyada pek çok hükümet kripto para alışverişini onaylamamaktadır. Kripto para birimlerinin caiz olmadığı yönünde verilen hükümler daha çok tek bir başlık altında tutularak yorumlanmıştır. Kripto para birimleri işlemleri arasında olan alım/satım, para transferi ve madencilik ayrı ayrı ele alınmamıştır. Kripto para birimleri ile ilgili verilen bireysel fetvalarda kripto para birimlerine yatırım yapılması yerine emeğe dayalı çalışılarak elde edilen kazancın önemine vurgu yapılmıştır.Kripto para biriminin alımını yapanların bilinmeme durumları, kripto para birimi alışverişininbilinmeyenden bilinmeyene gidiyorolmasına neden olmuştur.

3.5. Kripto Paralara Cevaz Verenlerin Öne Sürdükleri Deliller

Kripto para birimlerinin fıkhi açıdan değerlendirilmesi ile ilgili Sakarya Üniversitesi İslâm Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezî (İSEFAM) Müdürü Süleyman Kaya, "Kripto Para Birimleri ve Fıkhi Açıdan Değerlendirilmesi" isimli makalesinde Kripto para birimlerini ele almıştır. Makalede, Kripto para birimlerinin caiz olmadığına dair fetva veren kurul ve şahıs fetvalarını ortaya koyduktan sonra kripto para birimleri ilgili yöneltilen eleştirilere cevap vermiş ve kripto para birimlerinin fıkhi açıdan meşruiyetini savunarak caiz oluşunu engelleyen ciddi bir problemin gözükmediğini belirtmiştir. Kripto para birimlerinin caiz olmadığını iddia edenlerin delil olarak öne sürdükleri kumara benzemesi, aldatma içermesi, para basma yetkisinin devlet otoritesinden alması gerekliliği, spekülasyon ve manipülasyona açık olması, değerindeki aşırı dalgalanmalar, devlet denetimi ve teminatı altında olmaması, saadet zinciri benzeri belirli kesimlerin haksız ve sebepsiz zenginleşmesi,

yasadışı işlerde kullanılması ve vergilendirme problemi gibi konular hakkında kripto para birimlerinin meşruiyetine yönelik deliller sunmuştur. Kripto para birimlerini, İslâmiyet'in getirmiş olduğu yükümlüklüler çerçevesinde inceleyerek karşılaşılan problemlerin bir kısmının diğer para türlerinde de mevcut olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca para, emtia, veya finansal varlık olması fark etmeksizin fıkhi yönden mütekavvim olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla kripto paraların fıkhen zenginlik ölçütü olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve zekâtının verilmesinin gerekli olduğunu ifade etmiştir.[322] Bununla beraber Endonezya Blossom Finance Şeriat Danışmanı Muhammed Ebû Bakar, Halid Abdülmünim er-Rıfaî, Müftî Faraz Adam ve Abdullah b. Muhammed b. Abdülvehhab el-Akîl gibi İslâm hukukçularının kripto para birimlerine ilişkin olumlu değerlendirmeleri mevcuttur.

3.5.1.Kripto Paraların Yasa Dışı Yollarda Kullanılabilmesi

Kripto paraları, kara para aklama, terör örgütlerinin finansı, uyuşturucu ticareti, silah kaçakçılığı vb. yasa dışı işlerin para transferinde sorunsuz kullanabildiğinden caiz görmeyenler vardır.

Kaya yapmış olduğu değerlendirmede kripto paraların şifrelerinin kırılabilmesi meselesi ile ilgili riskin diğer banka hesap işlemlerinde de olabileceğini, bununla birlikte cüzdanın internet bağlantısı olmayan bir ortamda tutularak tedbir almanın mümkün olduğunu ifade etmiştir. Kripto paraların illegal işler yapan kimselerin para transferlerini kolaylaştırdığı iddialarına sistemin herkese sunduğu imkanın illegal iş yapanlar tarafından da kullanılması söz konusu olabileceğini ifade etmiştir.[323]

Kripto para işlemleri ile kara para aklama veya uyuşturucu ticareti gibi yasadışı kullanım söz konusu olsa da devletler kripto para ile kara para aklama işlemlerini takip edebilecek siber altyapılara sahiptirler. Bireylerin hesaplarında meydana gelen şüpheli işlemlerin takibi, kripto para transferleri, kripto para borsalarında meydana gelen işlem hacimlerinin kontrol edilmesi MASAK türü devlet yapılarının genel görevleri arasındadır.Blockchain teknolojisi kripto paraların hangi adresten nereye ne kadar gönderildiğini kişisel bilgileri ve verileri gizleyerek rakam ve harfler üzerinden gösterebilmektedir. Transfer miktarı ve işlemler sayısal olarak görüldüğünden devlet gerek gördüğünde yasal süreci işleterek kripto para cüzdanı sağlayan kurumu cüzdan sahibinin

---

[322] Abdurrahman Yazıcı, a.g.e., ss. 247-265; Süleyman Kaya, a.g.e., s. 18
[323] A.g.e., s. 17-18.

kimliğini açıklamaya zorlayabilmektedir. ABD'de FBI 2013 yılında Silk Road pazarına gerçekleştirdiği baskın ile uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen Bitcoine el koyabilmiştir.[324]ABD'de 2015 yılında bir kripto para yatırımcısının Bitcoin ile kara para akladığı, 30.000'i bulan işlemle 900bin ABD doları kara parayı akladığı belirlenmiştir.[325] Bununla beraber Bitcoin işlemlerinden yüzde birinin kara para aklama için kullanıldığı tahmin edilmektedir.[326]

Kripto paraların yasal olmayan işlerde kullanılarak illegal para kazanmaya sebep olabilmesi muhtemeldir. Ancak bu sorun, kripto paraların mahiyetiyle doğrudan ilgili bir durum olarak gözükmemektedir. Sözgelimi, iletişim aracı veya internet temelli işler için kullanılan ve büyük kolaylık sağlayan akıllı telefonlar pek tabi ki yasa dışı örgütler, gayrı meşru iş yapanlar veya farklı amaçlar için kullanılabilmektedir. Bu husus akıllı telefonun meşruiyetini değil amacı dışında kullanılmasını sorgulatabilir. Kripto paraların meşru ticaret veya yatırım aracı gibi asli görevi dışında kullanılabilmesi kripto paraları değil yasa dışı kullanımından dolayı sorumluluk yükleyebilir. Yasal olmayan yollarda kullanıldığı gerekçesi ile kripto paraları caiz görmeyenler muhtemelen kripto paraların sistemsel altyapısını oluşturan Blockchain teknolojisini çok iyi bilmedikleri için ilk etapta meşru görmemişlerdir.[327]

Endonezya Blossom Finance Şeriat Danışmanı Muhammed Ebû Bakar, Bitcoin ve diğer kripto para birimlerinin kara para aklama ve diğer yasadışı amaçlar için yaygın olarak kullanıldığı iddialarına, kripto para birimlerinin hukuki ölçütünü doğrudan etkilemeyen dış bir faktör olduğunu, genel anlamda yasalara aykırı bir amaç için yasal olan bir şeyin kullanılması, şeyin kendisini yasadışı yapmaz diyerek cevap vermiştir. Ayrıca, Sünni mezheplerin üzüm satışını yasal olarak görüp satışını caiz gördüklerine değinerek Mâlikî ve Hanbelî mezheplerinin şarap tüccarına üzüm satışına cevaz vermedikleri ancak Hanefîler ve Şafîlerin bu tür satışları caiz gördüklerini ifade etmiştir. Tüm itibari para birimlerinin kara para aklama, dolandırıcılık ve yasadışı ticaret gibi yasadışı amaçlar için kullanılması

---

[324] Paul Vigna ve Michael Casey, *Kripto Para Çağı*, (Çev., Ali Atav), Buzdağı Yayınevi, Ankara, Aralık 2017, s.181.

[325] Webtekno, "Kara para aklayan 21 yaşındaki genc", https://www.webtekno.com/abd-ile-dalga-gecip-bitcoin-ile-kara-para-aklayan-21-yasindaki-gench51881.html

[326] Fintechtime, "Bitcoin İşlemlerinin Ne Kadarı Kara Para Aklamada Kullanılıyor". http://fintechtime.com/tr/2018/01/bitcoin-islemlerinin-yuzde-kaci-kara-para-aklamada-kullaniliyor/?doing_wp_cron=1537184988.8194971084594726562500 (Erişim Tarihi: 13.Şubat 2020).

[327] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 42.

özellikle dikkat çekicidir. Ayrıca kara para aklama ve diğer yasadışı amaçlar için ABD Doları'nın en yaygın kullanılan para birimi olduğunu dolayısı ile kripto paraların bu amaçla kullanılabilme ihtimalinin caiz olmamasına gerekçe olamayacağına işaret etmiştir. Ayrıca, kripto para ile sahtecilik işlemelerinin yapılmasının kolay olmadığını, Bitcoin'in sadece bir yerde muhafaza edildiğini, başkasın hesabına kendi şifresi ile aktarma yapılmadığı sürece paranın hesapta kalmaya devam edeceğini, kripto para iş ve işlemlerinin yürütüldüğü sisteminin altyapısında kontrol mekanizmasının bu şekilde oluştuğunu dolayısı ile kontrol edilebilir ve doğrulanabilir olduğuna vurgu yapmıştır. Bolock chainlerin sağladığı sistemsel altyapılar kripto paraları mümkün kılan buluşlardır. Kaldı ki bankalar kripto para birimleri değerlerinden yüzlerce kat kâğıt para ihracını dijital ortam üzerinden gerçekleştirmektedirler.[328]

3.5.2.Kripto Para Birimleri Değerlerinin Aşırı Dalgalanması

Kripto paraları fırsat olarak gören spekülatörler özellikle bu tür bir faaliyete girişerek kripto para birimi değerlerinde dalgalanmaya ve değerin aşırı yükselmesine veya düşmesine neden olmaktadırlar. Kripto para birimlerindeki dalgalanmadan yararlanmak üzere belli bir parayı kripto veya sair itibari paralar arasında sürekli değiştirerek kazanç elde etmeye çalışmak veya manipülasyon yapmak meşru değildir.[329]Ancak kripto paraların zamanla ödeme aracı olarak yaygın kullanılması kripto para birimi değerlerindeki dalgalanmayı azaltabilecektir. Büyük sermaye sahipleri, kripto para piyasasını manipüle edebilmektedirler. Ancak zamanla kripto paraların işlem hacminin büyük ölçeklere ulaşması halinde manipülasyon riskinin azalacağı belirtilmektedir.

Kripto para birimleri değerlerinde meydana gelen dalgalanmaya neden olan spekülasyon aslında mevcut ekonomik sistemden kaynaklanmaktadır. Benzer olarak altın üzerinde yapılan manipülasyonun altın değerlerinde dalgalanmaya neden olmuş ancak bu durum karşısında altın alıp satmanın meşruiyeti sorgulanmamıştır. İnsanları yanılan, haksız kazanca sağlayan ve ya bir tarafın zararına neden olan tüm manipülasyonlar ya da spekülasyonlar ister altın alıp satarak, ister döviz alıp satarak para kazanmanın meşru olmadığıdır. Döviz alıp satmak sarf akdinin kurallarına riayet edildiği sürece fıkhen meşru

---

[328] Muhammad Ebû Bakar, "Shariah Analysis of Bitcoin, Cryptocurrency, and Blockchain", Last Revised: April 4, 2017, https://İslâmicbankers.files.wordpress.com/2019/02/2017-shariah-analysis-of-bitcoin-cryptocurrency-blockchain.pdf (Erişim Tarihi: 23.Şubat 2020).

[329] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 49.

olmakla beraber sözgelimi, 2001 krizi yaşanmadan kısa süre önce spekülatörler veya krizi tetikleyen manipülatörlerTL'den dövize dönmüşler birçok insan TL'nin değer kaybından dolayı fakirleşmiş, birçok kurum zarar etmiştir.[330] Dolayısı ile benzer riske sahip kripto paraları spekülasyona açık oldukları gerekçesi ile caiz olarak görmemek yerine kullanımlarının yaygınlaşması ile riskleri en aza indirilebilecektir.

Halid Abdülmünim er-Rıfaî, bitcoin ve kripto para biriminin spekülasyon oluşturduğu gerçeğine dayanarak haram oldukları iddiasını doğru bulmayarak altın, gümüş, ABD Doları ve Euro ticaretinin yapılmasına da izin verilmemesi gerektiğini, bu varlıklarda da aşırı düzeyde spekülasyonların yaşandığını ifade etmiştir. Altın piyasalarındaki spekülasyonların kanıtı olarak, insan uygarlığı tarihinde çıkarılan altın miktarının iki katının tek bir mali çeyrekte dijital altın piyasalarında işlem gördüğüne işaret etmiştir.[331]

Kripto para birimlerindeki dalgalanmadan yararlanmak üzere belli bir parayı kripto veya sair itibari paralar arasında sürekli değiştirerek kazanç elde etmeye çalışmak veya manipülasyon yapmak meşru değildir. Yine kara para aklamak, kaçakçılık yapmak gibi gayrimeşru işlerde kullanmak da caiz değildir. Kripto para için meşru olmadığını söylediğimiz bu hususlar tedavüldeki her türlü para için de geçerlidir.[332]

Helal Finans Açısından Dijital Kripto ParalarÇalıştay Raporunda, tedavülde olan paraların büyük kısmı itibari ya da kaydi paradır. Bu paralar hakiki değer içermediklerinden spekülasyona ve manipüleyle açık olup değerlerinde aşırı dalgalanma olabilmektedir. Bu açıdan benzer durum kripto paralar için de söz konusu olabildiğinden mağduriyet yaşanmaması açısından tafralar uyarılmalıdır.[333]

3.5.3.Kripto Paraların Devlet Otoritesinden Bağımsız Olması

Para basımı bir devletin bağımsızlığının sembolü olarak görülmüştür. Bununla beraber devletlerin ekonomik ve ticari işbirlikleri farklı ülke para birimlerinin de kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Kaldı ki merkez bankaları ilgili devletlere de ait olamayabilmektedir. Kripto para birimlerinin belirli bir sahibi olmadığından paralar sanal

---

[330] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 43.
[331] Muhammad Ebû Bakar, a.g.y.
[332] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 49.
[333] Necmettin Erbakan Üniversitesi, "Helal Finans Açısından Kripto Paralar Çalıştayı (07 Mart 2020)Sonuç ve Değerlendirme Raporu, 7 Mart 2020.https://www.erbakan.edu.tr/ilahiyat/haber/4483/fakultemizde-helal-finans-acisindan-dijital-kripto-paralar-calistayi-gerceklestirildi

ortamda dijital ekranlar üzerinden sadece rakam olarak görülebilmekte, arz ve talep doğrultusunda dijital olarak üretilmektedir. Merkezî bir otoritenin planlaması doğrultusunda piyasa sürülmediği gibi, merkz bankası mahareti ile basımı da söz konusu değildir. Herkesin sisteme dâhil olarak istediği miktarda sahip olabileceği sanal para hissesi mevzu bahistir. Bitcoin dışında Ripple, Ethereum, IoTA gibi kripto paralar, merkezî bir kurum tarafından planlanıp dolaşıma sürülmektedir.[334]

Muhtemelen ilerleyen süreçte devletler ve özel sektör kripto para türleri çıkaracaklardır. Türkiye açısından kripto paraların asli para gibi kabul edilmesi durumunda 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 289. Maddesinde ifade edilen, "Yazılı olmayan veyahut yazılı olup da kendi ölçüleriyle değerlenmesine imkân bulunmayan iktisadi kıymetler varsa borsa rayici, yoksa mukayyet değerleri, o da yoksa emsal bedeliyle değerlenir." hükmü açısından değerlendirilecektir.[335]İlgili madde kapsamında kripto paralar "mukayyet değer" olarak iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeri ile değerlendirilecektir.[336]

Kripto paraların değişim aracı olarak kullanılabilmesi, tasarruf ve yatırım için değerlendirilebilmesi, toplum tarafından kabul görmesi, sanal ortamda taşınabilmesi ve yok olmaması, değerinin bölünebilmesi gibi hususlar dikkate alındığında iktisadi açıdan paraların özelliklerine sahip olduğu söylenebilirse de, Türk Ceza Kanunu 198. Maddesine göre kripto paraların para hükmünde olması için, "Devlet tarafından ihraç edilip de hamiline yazılı bonolar, hisse senetleri, tahviller ve kuponlar, yetkili kurumlar tarafından çıkarılmış olup da kanunen tedavül eden senetler, tahviller ve evrak ile millî ziynet altınları, para hükmündedir."[337] denildiğinden sadece devlet kurumlarınca çıkarılan menkul kıymetler para olarak kabul edilebileceğinden kripto paralar para olarak görülemeyecektir.

Kripto paralar hukuki durumları açısından dünya ölçeğinde değerlendirildiğinde;

AB ülkelerinden Almanya, Estonya, İsveç ve Birleşik Krallık kripto paraları yasal olarak kabul etmişlerdir. Almanya Maliye Bakanlığı, Bitcoin'in yasal olduğunu, finansal ve muhasebe işlemlerinde kullanılabileceğini, özel işlemler için onay alması koşulu ile

---

[334] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 45.

[335] Resmi Gazete, 213. Sayılı Vergi Usul Kanunu, Sayı: 10703, Tarih : 10/1/1961, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf

[336] Yiğit Yıldız, "Kripto Paraların (bitcoin) Vergilendirilmesi". *Vergi Raporu Dergisi*, N: 221, 2018, ss. 47-48.

[337] Resmi Gazete, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, Sayısı: 25611, Tarih: 12/10/2004. http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm

şirketlerin Bitcoin'i kullanılabileceğini kabul etmiştir. Estonya, kripto para birimlerini para birimi olarak değil de alternatif ödeme aracı olarak yasal statüye kavuşturmuştur. İsveç, Bitcoin'in bağımsız olmasından dolayı para birimi olarak kabul etmemiş ancak başka bir varlıkolarak sınıflandırmıştır. İngiltere, kripto para birimlerinin para olarak kabul etmiştir.[338]Bulgaristan, İrlanda, Yunanistan, Fransa, Güney Kıbrıs, Litvanya, Letonya, Macaristan, Hollanda, Avusturya, Portekiz, Romanya, Slovakya Bitcoin ile ilgili hiçbir pozisyon almamışlardır. Belçika, Hırvatistan, Finlandiya, İtalya, Lüksemburg, Malta ve Polonya kripto paralarına yasal para ne de elektronik para birimi olarak görmüşlerdir. Çek Cumhuriyeti, Bitcoin'in ne kâğıt para, ne madeni para, ne de yazılı veya elektronik para olduğunu iddia etmiştir. Danimarka, Bitcoin'i altın ve gümüş ile karşılaştırarak gerçek bir ticari değere sahip olmadığını belirtmiştir. İspanya, kripto paraları herhangi bir ülkenin para otoritesi tarafından tedavüle sokulmadığı sürece yasal para birimi olarak kabul etmemiştir. Slovenya, kripto para birimlerini kabul etmemiş, kripto paraların kara para aklanması veya terör finansmanında kolaylıkla kullanılabileceğini ileri sürmüştür.[339]

Dünya genelinde 110 ülkede Bitcoin ve türevlerinin alım ve satımı serbesttir. Müslüman ülkeler arasında kripto paraları Türkiye, İran, Endonezya, Lübnan ve Malezya yasal olarak görürken Ürdün, Bangladeş ve Kazakistan isekripto paraların yasallığını tartışmaktadır.

Tablo 3.1. Kripto Paraların Yasallık Durumu

Ülke	**Kripto Paraların Yasallık Durumu**
Türkiye	Yasaklı Değil
İran	Yasaklı Değil
Endonezya	Yasaklı Değil
Ürdün	Tartışmalı
Bangladeş	Tartışmalı
Bahreyn	Yasaklı Değil
Lübnan	Yasaklı Değil
Malezya	Yasaklı Değil
Kazakistan	Tartışmalı
Jamaika	Yasaklı Değil

[338] Patryk Kowalski, , "Taxing Bitcoin Transactions Under Polish Tax Law", Comparative Economic Research, Cilt: 18, N: 3, 2015, s. 149.
[339] A.g.m., s. 149.

Hong Kong	Yasaklı Değil
İsrail	Yasaklı Değil
Güney Kore	Yasaklı Değil
Meksika	Yasaklı Değil
Yeni Zelanda	Yasaklı Değil
Filipinler	Yasaklı Değil
Singapur	Yasaklı Değil
Tayvan	Yasaklı Değil
Ukrayna	Yasaklı Değil
Amerika Birleşik Devletleri	Yasaklı Değil
Güney Afrika	Yasaklı Değil
İzlanda	Yasak
Dominik Cumhuriyeti	Yasak
Ekvador	Yasak
Hindistan	Tartışmalı
Rusya	Tartışmalı
Tayland	Tartışmalı

Kaynak: http://bitlegal.io/list.php. 05.03.2018

Türkiye'de, kripto paralar Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'daki döviz tanımı içinde yer almayıp, 32 Sayılı Karar'ın 4. Maddesinde, "Türkiye'de yerleşik kişilerin, dışarıda yerleşik kişilerden, Türkiye'de yapacakları işlemler nedeniyle döviz kabul etmeleri serbesttir." kuralına da tabi değildir. Doğal olarak Türkiye'de ikamet eden kişiler arasında Türkiye içinde kripto para ile ilgili işlemlerde 32 sayılı karar doğrultusunda bir engel bulunmamaktadır.[340]Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK)'ın Şüpheli İşlem Bildirim Rehberi (Bankalar) Rehber'in 1.04 sürümünde, Bankacılık İşlemlerine İlişkin Tipler başlıklı bölümde, şüpheli işlemler arasında "Müşteri hesaplarından kripto para alımı amacıyla yurtiçi ve yurtdışı kripto para borsalarına ya da gerçek veya tüzel kişi hesaplarına."ve "kaynağı bilinmeyen veya şahsın mali profili ile uygun olmayan şekilde yapıldığından şüphelenilen kripto para satımı sonucunda müşteri hesaplarına transfer gelmesi"dolayısı ile kripto para transferi işlemlerinde şüpheye mahal vermeyen, kaynağı belli, müşteri profiline uygun olan işlemlerin sorun teşkil etmediği anlaşılmaktadır. Türkiye

[340] Resmi Gazete, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar, Sayı 20249, 11.8.1989, https://www.fkb.org.tr/Sites/1/upload/files/32_sayili_karar-407.pdf. (Erişim Tarihi: 11 Mart 2020).

açısından kripto para transferi, borsaları ve kripto para işlemleri yasal olarak görülmüş olmaktadır. [341]

TC Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ekonomi Programı Orta Vadeli Program'da "Dijital dönüşüm teşvik edilerek yenilikçi projelerin finansmanı için Kitlesel Fonlama (Crowdfunding) ve IPO alternatifi olarak ICO (Initial Coin Offering) gibi modern ve yeni nesil finansman yöntemleri yaygınlaştırılacaktır" denilmektedir. ICO yani Initial Coin Offering kripto paralarla gündeme gelen bir kavramdır.Piyasaya girecek olan kripto paralar, ICO yaptıkları dönemde potansiyel yatırımcılara çağrı yaparak finansman toplamaya başlar.[342]

3.5.4.Kripto Paraların Devlet Denetimi ve Güvencesinde Olmaması

Devlet teminatının olmaması bir şeyin fıkhen meşru görülmemesi için yeter sebep değildir. Denetim olmadığından alıcı veya satıcıyı aldatma, hile, ihtikâr, sahtekarlık gibi sebeplerle insanların haksızlığa uğrama riskinin bulunması o şeyin meşruiyetini etkileyebilmektedir. Ancak, kripto para birimleri sistemini işlevsel kılan Blockchain altyapısı içerisinde bulunan denetim mekanizması haksızlıklara engel olacak bir denetim imkanı sunabilmektedir. Blockchain protokolleri, verimlilik ve güvenlik amacıyla, mutabakat protokolleri, rakiplerin çatışmalardan ve saldırılardan kaynaklanan saldırılardan kaçınarak ortak bir Blockchain sürümüne sahip her kullanıcı ile ağın sorunsuz çalışmasını sağlamak için kullanılmaktadır.[343]Kaldı ki, denetimin mutlaka devlet tarafından yapılması da fıkhi bir zorunluluk değildir. Ripple gibi merkezî bir kurumun denetim ve kontrolünde olan kripto paralar olmakla birlikte Bitcoin gibi kripto paralarda böyle bir yapı söz konusu değildir. Ancak Bitcoin sisteminde uç olarak bulunan tüm madencilerin aynı zamanda sistemi denetlediklerini unutmamak gerekir ki konunun uzmanları bu noktada güvenlik zafiyeti olmadığı kanaatindedirler.[344]

İran, finansal transfer ile ilgili yaptırımların etkilerini azaltmak için gerek kendi kripto paralarını çıkarmaya ve gerekse de uluslararası alanda var olan kripto paraları

---

[341] Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK), Şüpheli İşlem Bildirim Rehberi (Bankalar), sürüm 1.4. (11 Eylül 2019). https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/MSK-RHB-%C5%9E%C4%B0B-001-1.4.pdf (Erişim Tarihi: 11 Mart 2020) ; Süleyman Kaya, a.g.e., s. 45.

[342] Tentify Tüketici Araştırmaları, "Kripto Para Birimleri Algı & Güven Araştırması, s.18.

[343] Egill Már Hreinsson, a.g.e., s. 5

[344] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 45; Seracettin Yıldız, "İslâm Hukuku Açısından Kripto Paraların Fıkhi Hükmü ile İlgili Tartışmalar, " Ed. Murat Şimşek ve Mahmut Samar, *İslâmi Finans ve Finansal Teknolojiler, (Fintecch), Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. Konya: NEÜ Yayınları, 2020, ss.223-244.

kullanmaya yönelik adımlar atmıştır. ABD yaptırımlarının etkisi ile İran bu bağlamda önemli bir cazibe merkezî konumuna gelmiştir.2019 yılından itibaren İran'da kripto para madenciliği resmiyet kazanmıştır. Hükümet tarafından konu ile ilgili yasa tasarısı İran Meclisine gönderilmiştir. Bazı konularda ortaya çıkan boşlukları doldurmak için kripto para madenciliğinin genel esaslarına yönelik bir tüzük yürürlüğe girmiş ve tüzükte ağırlıklı olarak kripto para madenciliğinin nerede ve hangi şartlarda yapılacağı açıklanmıştır. Buna göre;

- Kripto paraların kullanımı yalnızca risk alan taraflarca üstlenilir ve hükûmetin ve bankacılık sisteminin korunmasına ve garantisine tabi değildir ve iç işlemlerde izin verilmez.

- Şifrelenmiş para madenciliğine Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığından alınan bir lisansla izin verilir.

- İran Ulusal Standartlar Kurumu, Enerji ve Haberleşme ve Bilgi Teknolojisi Bakanlıkları ile iş birliği içinde, şifrelenmiş para işlenmesi, ekipman üretimi ve ithalatı için enerji etiketleme, elektronik güç kalitesi ve ilgili teknoloji standartları geliştirmek ve iletmekle yükümlüdür.[345]

3.5.5.Kripto Paraların Risk Barındırması, Garara, Aldatmaya Açık Olması

Özellikle spekülasyona açık yapıları nedeni ile kripto para birimlerinin değerlerinde meydana gelen aşırı yükselme veya düşüşler ile meydana gelen dalgalanmalar alıcı veya satıcı aleyhinde bir durum oluşturabilmektedir. Kripto paraların risk barındırdığı, garar veya aldatma içermesi, gelecekte değerine ilişkin belirsizlik olduğu iddiası gelecekteki değerinin kestirilememesi meşruiyetine halel getirecek bir durum olarak görülmemelidir. Kripto para birimleri değerlerinde meydana gelen dalgalanmalar garar ve aldatma gibi olumsuz durumlardan daha önemli gözükmektedir. Sözgelimi, bitcoini kimin arz ettiği, arzdan ortaya çıkan değere kimin sahip olduğu, bitcoinlerin nerede tutulduğu ve sonraki yıllarda bitcoin arzının durması gibi belirsizliklerin olmadığı görülmektedir.[346] Yaygın olarak kullanılan Bitcoin, Ethereum, Ripple gibi kripto paraların sistemde bulunan güvenlik altyapısından dolayı saadet zinciri benzetmesinin isabetli olmadığı açıktır.[347]

---

[345]Murat Aslan, H. Kürşad Aslan ve Mehdi Neimi, *İran'da Kripto Para*, İran Araştırmaları Merkezî, Ankara 2019, s.12-17.
[346] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 45.
[347] A.g.e. s. 47.

Müftî Faraz Adam, yaptığı çalışmasında kripto para birimleri iş ve işlemleri ile ilgili doğabilecek riskleri güvenlik riski, teknolojik risk, kara para aklama riski, aşırı dalgalanma riski, veri riski, işlem riski, aracılık riski, yasal düzenleme, yapısal deflasyon riski, rekabet, ölçeklenebilirlik riski, tekel riski ve likidite riski gibi olumsuz özellikler tespit etmiştir. Barındırdığı risklerden dolayı Bitcoin'in İslâm ekonomisinin ilkeleriyle bağdaşmadığını ancak ondan elde edilecek kârın yasal ve şeriata uygun hale getirilebileceğini söylemiştir.[348]

3.5.6.Kripto Paralar ile İlgili Yasal Düzenlemelerin Olmaması

Teknolojinin ilerlemesine paralel bir takım yeni uygulamalar ortaya çıktığında uygulamanın yaygınlaşmasına paralel olarak zaman içerisinde kanun koyucular gerekli yasal düzenlemeleri hazırlamaktadırlar. Kripto para birimleri sisteminin doğası gereği devlet otoritelerinden ve devletin yasal düzenlemelerinden bağımsız olması gerektiğini iddia edenler bulunmaktadır. Kripto para birimleri iş ve işlemlerinden elde edilen gelirlerden devletin vergilendirme hakkını kullanabilmesine yönelik bir takım yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Henüz birçok ülkede yasal düzenlemelerin yapılmamış olması bir eksiklik olarak görülse de bu eksiklik kripto paraları hukuken gayrimeşru yapmayacağı gibi fıkhen de gayrimeşru kılmaz.[349]

Kripto paralar ile ilgili vergilendirmenin nasıl yapılacağın ilişkin yasal düzenleme yapılması önemli bir husus olarak görülmektedir. Mevzuat hazırlığı içerisinde olan devletlerin de bu konuda ortaya koydukları net bir uygulama olmamakla beraber bazı ülkeler hali hazırda vergi almaktadırlar. Bir mal veya hizmetin alım satımında gerçekleşen vergilendirmeler yerleşik içtihatlar ile gerçekleştirilmektedir. Ancak kişiden kişiye kripto para mübadelelerinde vergilendirmenin nasıl gerçekleşeceğinin veya bunun tespitinin nasıl yapılacağı hususu zor görülmektedir. Çözüm olarak uluslararası para transferlerinin çok büyük oranda reel bir mal ticareti karşılığında olmadığı ve bu sistemden haksız bir takım kazançların elde edildiği düşünüldüğünde, kripto paraların yaygın kullanılması durumunda bazı ülkelerin vergi alabilmek için uluslararası transferlerin mal karşılığında olması noktasında gayret göstermesi olumlu sonuçlar doğurabilecektir.[350]

---

[348] Faraz Adam, a.g.e., s.33.
[349] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 46; Seracettin Yıldız, a.g.e., ss.223-244.
[350] A.g.e., s. 46.

Bitcoin, Blossom Finance Şeriat Danışmanı Muhammed Ebû Bakar tarafından hazırlanan raporda şeriat yasası kapsamında caiz görülmüştür.[351]

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) finans şirketlerinden ADAB Solutions, dünyada Şeriat yasaları ile uyumluilk kripto para borsası olan İslâmi Kripto Borsası (FICE)2017 yılında kurulmuş, 2019 Ekim ayında faaliyetlerine başlamıştır. FICE, dünya ölçeğinde faaliyet yürüteceğini ve Müslüman toplumlarda günden güne gelişen kripto-para piyasasında yer alacağını ifade etmiştir. İslâmi Kripto Borsası (FICE) platformunda kripto para işleminin günlük 146 milyon dolar, aylık 4.4 Milyar Dolarlık Ciro beklenmektedir. ADAB Solutions, helal kripto para birimi işlemleri sorununa çözüm üreterek dünya nüfusunun % 22'sini oluşturan Müslümanlar için 3, 8 trilyon USD'lik ticaret hacmine ulaşan İslâmi finansal varlıkları yöneten kripto para piyasasına erişim sağlamayı hedeflemektedir. ADAB sunduğu hizmetleri kendi bünyesinde oluşturacağı *Şeriat Danışma Kurulu* aracılığı ile sağlamaktadır.[352]

Farklı blockcahain teknolojilerinden olan Ripple ve Stellar, İslâmi Bankacılık sektöründe altcoin olarak yerlerini almıştır. Bahreyn uluslararası lisanslı şeriat danışma bürosu olan Şeriat İnceleme Bürosu, Stellar'ın hizmete sunduğu faaliyetleri ve uygulamalarını inceleyerek İslâmi finans kurumlarında Stellar teknolojisinin kullanılmasına izin veren rehberi yayımlamıştır. Stellar blok zincirinde kripto para birimi "Noorcoin" 2018 yılında Dünya Şeriat Danışma Kurulu'ndan bir şeriat sertifikasına sahip olmuştur. Noorcoin, kendisini tanımlarken "ilk şeriat uyumlu kredi kartı bilgisi saklama aracı" olarak nitelendirmiştir.[353]

Malezyalı hükümet danışma komitesi, Güney Koreli Blockchain lab IncuBlock firması ile şeriat yasaları uyarınca izin verilen Blockchain teknolojisinin geliştirilmesi için anlaşma yapmışlardır. Anlaşma doğrultusunda şeriat komisyonunun kripto para birimlerini helal kabul edebileceği ve toplumsal beklentilere cevap verebilecek bir Blockchain platformu ile merkezî olmayan bir uygulamanın (DApp) geliştirilmesi öngörülmüştür.[354]

---

[351]Serhan Singil, "Stellar İlk Şeriat Sertifikalı Blockchain Oldu". (18 Temmuz 2018). https://kriptoparahaber.com/stellar-ilk-seriat-sertifikali-blockchain-oldu.html. (Erişim Tarihi: 21.02.2020).

[352] FICE, About ADAB, 2019, https://icoholder.com/tr/adab-solutions-23736; https://twitter.com/AdabSolutions (Erişim Tarihi: 12.Mart 2020).

[353]Serhan Singil, a.g.y.

[354] A.g.y.

3.5.7.Kripto Paraların Elektrik İsrafına Neden Olması

Bitcoin ve türevleri söz konusu olduğunda sistemi işlevsel hale getiren işlemci gücü ve elektrik maliyeti yüksek olduğundan senyoraj (beylik hakkı) daha düşük olacağı söylenebilir. Nispeten düşük olan elektrik sarfiyatına ilişkin beylik hakkı madencilere ait olduğundan bunu karşılıksız ve haksız bir gelir olarak görmek doğru olmayacaktır. Madenciler kripto para iş ve işlemleri için sistemi devamlı hazır tutmak zorunda olduklarından, her türlü işlemin onaylanması, denetlenmesi, bloklara yazılması, önceki bloğun hashini sonraki bloğa eklemek suretiyle zincirin oluşması, blockchainin güvende tutulması, siber saldırılara karşı güvenlik duvarının devamlı güncel tutulması gibi sorumlulukları da üstlenmiş olmaktadırlar. Bitcoin veya benzeri bir paranın rezerv para olması halinde bunun karşılıksız basılan bir rezerv paraya oranla daha adil, hakkaniyete daha uygun olacağı söylenebilir.[355]

Proof of stake alt yapısıyla para arzı gerçekleşen kripto paralarda enerji tüketimine bağlı bir israf söz konusu olduğunu söylemek zordur. Buna karşın prof of work alt yapısıyla para arzı gerçekleşen Bitcoin veya Ethereum gibi kripto paralar enerji israfına yol açtığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Dünyada kripto madenciliğinin yaklaşık 2/3'ü, Çin ve ABD'li (%58'i Çin ve %16'sı ABD) madenci girişimcilerce yapılmaktadır. Dünyada bu alanda Avusturya, Kanada, İsveç[356] gibi batılı ülkelerin yanında Rusya, Gürcistan, Moldova ve Ermenistan gibi ülkelerde de çok sayıda kripto para işiyle uğraşan mdenciler bulunmaktadır.[357]1 birim Bitcoin madenciliği için yaklaşık 72.000 kw elektrik tüketilmektedir. Dünya genelinde Eylül 2019'da Bitcoin madeni işinde çalışanların sarf ettiği elektrik miktarının 7.200 mw civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu veri, ABD'nin günlük elektrik üretiminin %1'ine yakın bir değerdir.[358]

Kripto para kullanımında israftan ziyade elektrik enerjisiyle farklı bir değer elde edildiğini söylemek daha doğru olabilecektir. Altın üretmek için ciddi bir enerji sarfı gerçekleştiği düşünüldüğünde benzer bir eleştiriyi bunun için de yapmak yerinde olacaktır. Belli bir enerjinin tüketimi neticesinde daha büyük bir değer üretilip üretilmediğini dikkate

---

[355] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 47.
[356] The Economist. The magic of mining. Erişim adresi: https://www.economist.com/business/2015/01/08/the-magic-of-mining
[357] Dovbnya, 2019, akt., Murat Aslan, H. Kürşad Aslan ve Mehdi Neimi, "İran'da Kripto Para", Ankara: İran Araştırmaları Merkezî, 2019, s.12
[358] Digiconomist, a.g.y.

almak daha doğru bir yaklaşımdır. Buna göre kripto para üretiminde yaklaşık üç katı bir değer üretildiği göz önüne alındığında elektrik israfını öne sürmenin doğru olmadığını söylemek mümkündür.[359]

3.5.8.Kripto Paraların Para Vasfına Sahip Olmaması

Abdullah b. Muhammed b. Abdülvehhab el-Akîl, kripto paralar üzerinde yapmış olduğu çalışmada elektronik paraların ortaya çıkışını ve günümüze kadar gelişini inceledikten sonra Bitcoin hakkında genel bilgiler vermiştir. Bitcoin ve türevlerini para fonksiyonu yerine getiren müstakil mal olarak değerlendirip elektronik para olarak tanımlamıştır. Blockchain madenciliğini cualeye[360] benzeterek mubah olduğunu belirtmiş ve alınan paranın da caiz olduğunu söylemiştir. Bitcoin gibi elektronik paraların avantajları ve risklerinin olduğunu, kripto paraların kullanılırken dikkatli olunması gerektiğini ifade ederek çalışmasının sonunda kripto para birimlerinin meşruiyetine ilişkin değerlendirmesini şu şekilde sıralamıştır:[361]

- Bitcoin gibi elektronik paralar, para fonksiyonu gören müstakil mallardır. Bu sebeple mal ve hizmet değişiminde bir araç ve değer ölçüsüdür.
- Semenlik illeti sebebiyle Bitcoin gibi elektronik paralarda riba cereyan eder.
- Kripto paralara sahip olanların, üzerinden bir yıl geçmesi halinde altın ve gümüşten az olanın nisabına ulaştığı takdirde zekât vermesi gerekir.
- Eşitlik olmaksızın ve kabz geçekleşmeden aynı cins elektronik paraların sarfı caiz olmaz. Ancak bunun dışında altın, gümüş, kâğıt para gibi farklı cinslerden paralarla aynı mecliste kabz edilmesi şartıyla değiştirilmesi caizdir.
- Madencilik mubah bir eylemdir. Bir cuale akdi olarak değerlendirilmelidir.
- Madencilik işlemlerinden elde edilen ödüllerin ticareti mubahtır. Burada oluşan akit bey' veya icare akdi olarak değerlendirilmelidir.

---

[359] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 47.
[360] Mehmet Âkif Aydın, "Cuâle" *DİA,* VIII, TDV Yayınları, İstanbul 1993, ss. 77-78.
[361] Muhammet Yurtseven, "Para Olabilme Yönüyle İslâm Hukuku Açısından Kripto Para, " Ed. Murat Şimşek ve Mahmut Samar, *İslâmi Finans ve Finansal Teknolojiler, (Fintecch), Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. Konya: NEÜ Yayınları, 2020, ss.145-174.

- Elektronik paraların muhafaza edildiği yerler, sanal cüzdanlardır. Bu, hırsızlık durumunda bir malı korunduğu yerden çalındığı için (el) kesme cezasını gerektirir.[362]

Kaya, kripto paralardan mütevellitgelir, gider, transfer işlemleri, alımı ve satımında vergilendirme yapılmasının devletin en tabi hakkı olduğunu, bunun paranın meşruiyetine zemin oluşturduğunu, kripto paraların ister emtia, ister finansal varlık kabul edilsin fıkhen mütekavvim mal hükmünde olduğunu iddia etmiştir. Dolayısıyla kripto para fıkhen zenginlik için ölçüt olarak kabul edilmeli ve zekâtı verilmelidir demiştir.[363]

Müftî Faraz Adam, kripto para birimlerini makâsıd-ı şerianın serveti muhafaza etme ilkesine uygunluğu açısından mütekavvim mal olabileceğini değerlendirse de Şeriat tarafından tarif edilen paranın rolünü yerine getirmediği için semeniyyet vasfına sahip olmadığını söylemiştir. Bitcoin ve türevlerini pazarlanabilirlik, dolaşım, şeffaflık, malın hıfzı ve adalet açısından başarısız bulmuştur. Bitcoin her ne kadar birçok risk barındırsa ve İslâm ekonomisinin ilkeleriyle bağdaşmasa da ondan elde edilecek kârın yasal ve şeriata uygun hale getirilebileceğini söylemiştir.[364]

Endonezya Blossom Finance Şeriat Danışmanı Muhammed Ebû Bakar, itibari para olarak nitelediği kripto para birimlerinin paranın ekonomik rollerini yerine getiren değişim aracı, hesap birimi ve değere sahip oluşu gibi hususları dikkate alarak para olarak görülebileceğini iddia etmiştir. Şeriatın alışılagelmiş parayı, toplumda geniş bir kabul veya hükümet yetkisi ile parasal statüye sahip bir şey olarak kabul ettiğini Bitcoine devlet garantisi veren Almanya, yasal bir para birimi olarak kabul etmekte bu nedenle Almanya'da İslâmi para olarak nitelendirilebileceğini bu nedenle caiz olduğunu kabul etmiştir. Ancak, Şeriat'ın temel amaçlarından birinin servetin korunması olduğundan kripto para piyasalarındameydana gelen dalgalanma ve değişkenliğin tüm yatırımcılar için çok dikkat edilmesi gereken bir durum olduğunu dile getirmiştir.[365]

Helal Finans Açısından Dijital Kripto ParalarÇalıştay Raporunda da ifade edildiği üzere, kripto paraların İslâmi finans ilkeleri açısından para vasfına ulaştıklarını söylemek

---

[362] Muhammed b. Abdülvehhab Akîl, a.g.y.
[363] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 47; Emre Hakan Akiz, Kripto Paranın Vergilendirilmesi, Muhasebeleştirilmesi ve Denetimi, (Yayımlanmamış Tartışma Metni), İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, 2019, s.14.
[364] Faraz Adam, a.g.e., s.35.
[365]Blossom, a.g.y.

uygun değilse de kripto paralar aslen mubahtır. Kripto paraların İslâm hukukuna uygunluğunun sağlanabilmesine yönelik blokzincir teknolojisi yanında diğer finansal teknolojilerden faydalanılması gerekmektedir, denilmiştir.

3.5.9.Kripto Para Birimlerinin Cevazına İlişkin Değerlendirme

Teknolojik gelişmelere paralel olarak dijital ortamın sağladığı pek çok avantaj günlük yaşamda alışveriş, ticaret, yatırım, transfer ve takas işlemleri olmak üzere oldukça hızlı ve kolay çözümler üretmiştir. Bu bağlamda kripto para birimlerine ait platformlar geleneksel veya eski finansal sistemlere alternatif olanaklar sunulmaktadır. Bu platformlar ile parasal işlemler bankacılık sektöründen ve para otoritesinden daha etkin ve bağımsız olarak yapabilme becerisi kripto para birimlerinin yaygınlaşmasına vesile olabilecek gelişmelerdir. Finansal hizmetler için banka dışı erişim imkânları, daha düşük maliyetler ile gerçekleştirilen para transferleri ve havale imkânları, bu eğilimin motive edici unsurları olarak görülmektedir.[366]

İslâmi finans açısından ticaret ve hayırseverlik birbirinden ayrı tutularak meşru olmayan yollardan meşru olmayan mallarla yapılan ticaret başta olmak üzere riba, garar, aldatma, haksız kazanç ve ihtikârı yasak kılmıştır.[367]Kripto para birimlerinin fıkhi durumlarına ilişkin İslâm hukukçularının öne sürdükleri deliller tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Kripto para birimlerinin mal, veya para sayılıp sayılmama durumu, kripto para alım satımı, transferi ve iş ve işlemleri İslâm finansı açısından değerlendirilmiştir. Kripto para birimlerini caiz görenler daha çok caiz görmeyenlerin öne sürdükleri delilleri dikkate alarak hüküm vermeye çalışmışlardır.

Kripto para birimleri ile ilgili iş ve işlemlerin İslâm hukukuna göre caiz olduğunu iddia edenlerin genel olarak öne sürdükleri delilleri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Şeriat ilkeleriyle açıkça çelişmediği sürece finansal ve ticari işlemlere izin verilebilir. Kripto para birimleri fıkhi açıdan meşruiyetlerine engel olacak Şeriatın koyduğu ilkelerle açıkça çelişmediğinden caizdir.

- Kripto paraların mübadele ve yatırım aracı olarak veya para transferinde kullanılmasında fıkhen bir beis yoktur.

---

[366] Hayes, a.g.e., s.2.
[367] Ismail ve Possumah, a.g.e., s. 4.

- Kripto paralar, para fonksiyonları yerine getirmeleri açısından meşrudurlar.
    - Kripto paralar para, emtia veya finansal varlık olması fark etmeksizin mütekavvim maldır.
    - Kripto paralar para olma fonksiyonunu yerine getiren müstakil mallar cinsinden olup elektronik paralar kategorisinde değerlendirilmelidir.
    - Kripto para birimleri paranın ekonomik rollerini yerine getiren değişim aracı, hesap birimi ve değere sahip oluşu gibi hususları dikkate alındığında itibari para olarak görülmelidir.
- Kripto paralar, fıkhen meşru görüldüğünden zenginlik ölçütü olarak değerlendirilebilecek olduğundan nisap miktarını aşması durumunda zekâtının verilmesi gerekmektedir.
- Bitcoin gibi elektronik paralarda semenlik illeti sebebiyle ribâ cereyan etmektedir.
- Kripto paraların yasal olmayan işlerde kullanılarak illegal para kazanmaya sebep olabildiği eleştirisine yönelik öne sürülen deliller:
    - Kripto paraların yasal olmayan işlerde kullanımıkripto paraların mahiyetiyle doğrudan ilgili bir durum olmayıp dış faktör olarak görülmüştür.
    - Kripto paraların Şer'an meşru olduğunda yasalara aykırı bir amaç için kullanılması onu yasadışı yapmaz.
    - Tüm itibari para birimleri kara para aklama, dolandırıcılık ve yasadışı ticaret gibi yasadışı amaçlar için kullanılabilmektedir. ABD Doları'nın kara para aklamada en yaygın kullanılan para birimi olduğu dikkate alındığında kripto paraların bu amaçla kullanılabilme ihtimalinin caiz olmamasına gerekçe gösterilemez.
- Kripto para birimleri değerlerinin aşırı dalgalı seyrini öne sürenlere karşı deliller:
    - Kripto para birimleri değerlerinin aşırı dalgalı seyrinin temelinde spekülasyona ve manipülatif söylemlere açık olmaları görülmekte ise de

kripto paraların zamanla ödeme aracı olarak yaygın kullanılması kripto para birimi değerlerindeki dalgalanmayı azaltabilecek bir durumdur.

- Kripto para birimleri değerlerinde meydana gelen dalgalanma mevcut ekonomik sistemden kaynaklanmaktadır. Benzer durum altın üzerinde yapılan manipülasyonlarda da görüldüğünden altının meşruiyeti sorgulanmamıştır.
- Kripto paraları spekülasyona açık oldukları gerekçesi ile caiz olarak görmemek yerine kullanımlarının yaygınlaşması bu riski en aza indirilebilecek durum olarak görülmektedir.

- Kripto para birimlerinin denetim ve kontrolünü yapacak bir mekanizmanın olmayışı eleştirisine verilen cevaplar:
  - Kripto para birimleri denetiminin mutlaka devlet tarafından yapılması da fıkhi bir zorunluluk değildir. Sözgelimi, kripto para birimlerinden biri olan Ripple merkezî bir kurumun denetim ve kontrolündedir.
  - Kripto paralar ile ilgili henüz birçok ülkede yasal düzenlemelerin yapılmamış olması bir eksiklik olarak görülse de bu eksiklik kripto paraları hukuken gayrimeşru yapmayacağı gibi fıkhen de gayrimeşru kılmaz.
  - Bazı ülkeler kripto para birimleri ile ilgili denetim ve kontrol mekanizmasını sağlayacak adım atmaya başlamışlardır. Sözgelimi İran kripto para madenciliğine resmiyet kazandırarak denetime tabi tutmuştur. Malezya ve Bahreyn de şeriat yasaları uyarınca izin verilen Blockchain teknolojisinin geliştirilmesi için anlaşma yapmıştır. Bu kapsamda, Rippe ve Stellar İslâmi bankacılıkta blockhain olarak yerini alarak noorcoin kripto para ilk sertifikalı kripto para olarak kabul edilmiştir.
  - Kripto paraların güvenlik, teknolojik, kara para aklama, aşırı dalgalanma, veri, işlem, aracılık, yapısal deflasyon, rekabet, ölçeklenebilirlik gibi risklerini önleyebilecek yasal düzenlemeler yapılarak şeriata uygun hale getirilebilecektir.
  - Kripto paraların taşıdığı risklerin çoğu diğer banka hesap işlemlerinde de olabilmektedir.

- Özellikle blockchain sistemi altyapısının madenciler tarafından kullanımına bağlı olarak meydana gelen elektrik sarfiyatı, israfolarak görülmemelidir. Altın üretmek için ciddi bir enerji sarfı gerçekleştiği düşünüldüğünde benzer bir eleştiriyi bunun için de yapmak yerinde olacaktır. Kripto para üretiminde yaklaşık üç katı bir değer üretildiği göz önüne alındığında elektrik israfını öne sürmenin doğru olmadığını söylemek mümkündür.

- Kripto paraların alt yapısını oluşturan blok chain zinciri teknolojisiŞeriat hedefiyle uyumludur. Bu kapsamda;

    - Kripto para iş ve işlemlerinin sağlıklı ve güvenli yürüyebilmesi blockchainsisteminin sürekli aktif olabilmesine bağlıdır. Bu bağlamda madencilerher türlü işlemin onaylanması, denetlenmesi, zincirin oluşması, siber saldırılara karşı güvenlik duvarının güncel tutulması gibi sorumlulukları da üstlenmiş olmaktadırlar. Dolayısıyla madencilik, caule akdine benzediğinden ya bey' ya da icare olarak değerlendirilmesi mubahtır.

3.6.İslâm Finans Sektörü Açısından Blockchain Teknolojisinin Uygulanabilirliği

Kripto para sisteminin özünde Blockchain teknolojisi, şeffaflık, hileden uzak bir yapı, güvenilirlik gibi ilkeler yatıyor olsa da genelde yatırımcıların ekseriyeti kâr oranlarıyla ilgilenmektedir. Ancak zamanla bu sektörde etik ilkeleri aşan, spekülatif, uyuşturucu, kumar, silah ticareti gibi illegal alanlara hizmet eden finansal hareketlilikler yaşanabilmektedir. Bu konu her ne kadar birçok kripto para kullanıcısı için önem arz etmese de İslâm Dünyası'nın ahlak anlayışı ve inançları itibariyle "helal" ve "haram" dengesi gözetilerek daha çekimser bir tutum sergilendiği görülmektedir.[368]

Günümüzde 250'yi aşkın kripto para borsası bulunmakta ve yatırımcılar tarafından kullanılmaktadır. Ancak 120 ülkeye yayılan 1, 8 milyarlık Müslüman nüfusu ve onlara ait 2 trilyon dolarlık finansal varlıklarını yönlendirebilecekleri, inançlarına ve hassasiyetlerine uygun bir kripto para borsası ya da yatırım aracı bulunmamaktadır. İslâm Dünyası helal-

[368]Alpaslan Alkış, "Bilgi Teknolojisine Dayalı Finansal Ürünlerin İslâmi Finans İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi: Kripto Para ve Blokzincir Örneği, " Ed. Murat Şimşek ve Mahmut Samar, *İslâmi Finans ve Finansal Teknolojiler, (Fintecch), Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. Konya: NEÜ Yayınları, 2020, ss.177-198.

haram dengesi noktasında bir bilinmezlik içerisinde kaldığından bu para birimlerini kullanmakta doğal olarak çekimser kalmıştır. İslâmi kurallara uygun kripto para borsasının kurulmasına gerekçe olan temel sorunlar şu şekilde sıralanmıştır.

- İslâmi kurallar çerçevesine uyumlu kripto para borsalarının bulunmaması,
- Müslümanların kripto para sektöründe yerleşik bir varlığının olmaması, bu nedenle de etik ve İslâmi hassasiyetlerin gözetilmemesi,
- Kripto paralarla işlem yapılmasının İslâmi kurallara uygun olup olmadığına dair yaşanan belirsizlik nedeniyle Müslüman dünyasında bu alana yönelik yaşanan tedirginlik,
- Mevcut kripto para borsalarının gelirinden zekât verilmemesi. İslâm'ın temel sacayaklarından biri zekât olmasına rağmen bunun hali hazırda gözetilmemesi,
- Yaklaşık 1, 8 milyar insandan oluşan İslâm dünyasının sektöre olan ilgisizliği,
- Güvenlik, şeffaflık, dürüstlük gibi ilkelere dikkat edilmemesi nedeniyle kripto para sektörüne olan güvensizlik,
- Yeni pazar ve yeni yatırımcıların sektöre gelmemesi nedeniyle finansal anlamda hareketlilik olmaması olarak sayılabilir.[369]

Blockchain (Blok zinciri) teknolojinin geçmişi 30 yılı bulmaktadır. Blockchain teknolojisi para ve finansta değil merkezî kaydı gerektiren pek çok alanda sağladığı avantajlardan dolayı kullanılmaya başlanmıştır.[370]Blok zinciri, değerlerin değiştirildiği işlemleri kaydeden dağıtılmış bir dijital defterdir. Dağıtılmış, defterin çoklu kopyalarının var olduğu anlamına gelmektedir. Defter, ağında düğüm adı verilen birden fazla katılımcı arasında dağılmaktadır. Düğümler sunucuların karşılığıdır. Düğümler üç ana işlev türü gerçekleştirir; bunlar, işlemleri gönderme ve aktarma, blok zincirini yeni işlem blokları ile güncelleme ve işlem bloğunu aktarmadır. Blockchain protokolleri, verimlilik ve güvenlik amacıyla, mutabakat protokolleri, rakiplerin çatışmalardan ve saldırılardan kaynaklanan saldırılardan kaçınarak ortak bir Blockchain sürümüne sahip her kullanıcı ile ağın sorunsuz çalışmasını sağlamak için kullanılmaktadır.[371]

---

[369] Demirel, a.g.y.
[370] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 2.
[371] Egill Már Hreinsson, a.g.e., s. 5

Blok zincire 2019 yılı itibarı ile eklenen blok sayısının 500.000 civarında olduğu, bunların kapladığı alanın 100 GB civarında olduğu tahmin edilmektedir. İsteyen herkesin Bitcoin ağına girmesi halinde bu verileri indirme inceleme imkanı bulunmaktadır. İsteyen sisteme dâhil olarak bilgisayarında tam uçlar (full node), doğruladıkları blokları saklayabilmektedirler. Blok zinciri içerisinde yapılan tüm işlemler ikişerli olarak özetlendiğinden (hash) ortaya çıkan özetler yine kendi aralarında ikişerli olarak özetlenmektedir. Her bir blok kendinden bir önceki bloğun özetini içerir. Özetlerin takip edilmesi ile ilk bloğa kadar gidilebilmektedir. Blokta irade dışında değişiklik yapılmaya kalkıldığı zaman sistem kendini güvene alarak reddeder.[372]Kripto para birimlerinin bağlı olduğu ve uç adı verilen bilgisayarlar için özel bir uç, sunucu, istemci yoktur, tüm uçlar gönüllülük esasına göre ağa katılmaktadır. Sözgelimi, Bitcoin ağındaki uçlar Bitcoin cüzdanları olarak da bilinmektedir. 2018 yılı itibarı ile toplam 11.623 tam uç bulunmaktadır. Bu uçların 3.185'i ABD'de, 1964'ü Almanya'da, 821'i Çin'de, 781'i Fransa'dadır ve Türkiye'de ise 18 tane tam uç bulunmaktadır.[373]

Kripto para birimlerinin merkezî olmayan yapısının sürdürülebilir, şeffaf ve güvenilir olmasının altında Blockchainteknolojisi 2 farklı sistem altyapısı ile kayıt işlemi yapmaktadır. Blok zincir üzerindeki bloklar kurallara uygun olarak bazı algoritmik hesaplamalarla oluşturulmaktadır.[374]

3.6.1. İşin Kanıtı (Proof of Work-PoW)

Blok zincirin son halkasında oluşturulan bloğa ulaşan ilk node (uç) ödül olarak bitcoin yerini almaktadır. Bitcoin için uygun blok oluşturma işlemine işin kanıtı anlamında "proof of work (PoW)" denilmiştir. PoW'un yapılabilmesi için gerekli olan sistemler aşırı derecede elektrik tüketimine sebep olduğundan dolayı eleştirilmektedir.[375]

İlk kripto para birimi olan Bitcoin, Proof of Work (PoW) protokolünü kullandığından bugün en popüler ve sık kullanılan protokol durumundadır. PoW'da her bir para, hesaplama gücü kullanılarak zorlu kriptografik bulmacaları çözerek üretilir. Bu şekilde, para bir varlık olarak elektronik sistem tarafından desteklenir. Bu aynı zamanda, kriptografik bulmacaları

---

[372] Abdurrahman Çarkacıoğlu, a.g.e., s. 42; Betül Üzer, a.g.e., s. 25.
[373] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 6.
[374] Burçin Yazıcı, Proof of Work Nedir?, 2017, https://www.burcinyazici.com/proof-of-work-nedir-3607.html/ (Erişim Tarihi: 02.11.2019).
[375] Burçin Yazıcı, a.g.y.

çözmedeki zorluk faktörü ağa yatırılan hesaplama gücü sayısıyla doğru orantılı olduğundan, para arzını düzenleyen bir mekanizma görevi görür. 2009 yılında Bitcoin, gerekli olan düşük hesaplama gücü nedeniyle kişisel bilgisayarlar kullanılarak çıkarılmıştır. Ancak 2018 yılında madenciler pazarına hitap etmek için özel donanımlar üretilmiştir. İslâm'da, bir şeyin yasal ihale olması için şartlardan biri, içsel bir değere sahip olmasıdır. Bitcoin, İslâm dünyasında içsel bir değere sahip olmamakla eleştirilmiş, ancak elektrik, söz konusu para birimini herhangi bir borç kullanılmadan destekleyen varlık olarak hizmet ettiğinden, PoW protokolü durumunda bu gerçeğin kolayca ortadan kaldırıldığı görülmüştür.[376] Ancak, Alzubaidi ve Abdullah (2017) tarafından ortaya konulan ve elektriğin gerçek dünyada değerini koruyan bir varlığın fiziksel varlığı olarak nitelendirilemediği iddia edilen bu argümanda bir sınırlamanın olduğu görülmektedir. [377]

3.6.2.Bahis Kanıtı (Proof of Stake-PoS)

Kripto para altyapı algoritması olan Proof of StakePoS, rastgele seçim yöntemiyle blok zincirlerden birisini sonraki bloğun doğrulanması için görevlendirilmesidir. Proof of Stake ile doğrulanan her bir blok zinciri için doğrulamayı yapanlara işlem komisyonu ödenmesini öngörmektedir. Proof of Stake sistemi alt yapısını kullanan kripto paralar ya daha önce oluşturulan paraları satarak işe başlamış ya da Proof of Work algoritmasıyla başlayıp sonra PoS'a geçmişlerdir. Proof of Stake, kullanıcıların sahip oldukları kripto para birimi adedince var olan algoritma yöntemidir. Proof of Stake sisteminde doğrulama işlemi kişilerin cüzdan hesabındaki coin miktarına bağlı olarak rastgele yapılmaktadır. Kripto para birimlerine yatırım yapılmak istenildiğinde kullanıcılar borsa veya ihraç eden kurumdan coin satın alarak cüzdanlarında depolarlar. Sözgelimi, Bitcoin'in altyapısı PoW algoritmasına göre tasarlanmıştır. Sistemde yüksek miktarda coin bulunduran hesapların doğrulayıcı olarak kullanılma olasılığı daha yüksektir ve dolayısıyla her bir doğrulama işleminden daha çok pay alırlar.[378] Erken dönemde Bitcoin'in normal bir bilgisayar makinesinin grafik işlem birimi (GPU) kullanılarak madeni paralar çıkarılabilirdi, ancak zamanın geçmesi ile ağların güvenliğinde açıklar ve zorluklar belirdi. Artık madencilerin, zorlu kriptografik şifreleri çözmek için Bitcoin ağındaki diğer katılımcılarla rekabet

---

[376] Arno Maierbrugger, Islamic Finance and Digital Currencies: The Halal Aspect, 2017. http://www.gulf-times.com/story/ 532032/Islamic-finance-and-digital-currencies-The-halal-a (Erişim Tarihi: 03.11.2019)

[377] Sudais Asif, "The Halal and Haram Aspects of Cryptocurrencies in Islam", *Journal of Islamic Banking and Finance*, 35 (2), 2018, s. 96.

[378] Süleyman Kaya, a.g.e., s.7.

edebilecek özel ekipmanlara sahip olması gerekiyor. Şifreyi en hızlı şekilde çözen madenci, işlem bloğunu doğrular ve zamanla azalan belirli bir miktar Bitcoinile ödüllendirilir.[379]

Kripto para birimlerinden biri olan Ripple 2012 yılında RippleNet adında bir ödeme ağı ve Ripple XRP olarak bilinen kripto para olarak başlamıştır. Buna göre taraflar arasında doğrudan ve anlık para transferini gerçekleştirmek mümkündür. Ripple XRPile geleneksel bankacılık iş ve işlemlerinin sürelerini kısaltma ve daha düşük masraf çıkarması için hayata geçirilmiştir. RippleNet sistemi ile USD, Euro, Renminbi, Yen, Rupi, altın ve havayolu milleri takas edilebilmekte, XRP ile finansal kuruluşlar cüzi masraflar ve işlem süreleriyle para transferi yapabilmektedir.[380] Ripple protokolünükabul eden bazı finansal kuruluşlar uluslararası havale hizmetlerinde işleri kolaylaştırmak için kripto para birimi kullanabilmektedir.[381] Akbank, Ripple ile anlaşarak blokchain teknolojisini yurtdışı para transferlerinde kullanmaya başlamıştır. Ripple ağına dâhil olan bankalar kendi aralarında çok düşük masraflarla para transferleri yapabilmektedirler. RippleNet ağında gerçekleştirilen bir işlemin ortalama 0.0011 dolar masrafı olmaktadır. Oysa Bitcoin işleminin Ripple işleminden 3000 kat daha masraflı olduğu bilinmektedir.[382]

İslâmi finansta temel kural olarak faiz ve gerçek değeri olmayan bir şeyin piyasaya sürülmesi kesinlikle yasaktır. Bahis Kanıtı (PoS) durumunda faiz ve gerçek değeri olmayan bir şeyin piyasaya sürülmesi gerçek olur ki bu nedenle Bahis Kanıtı protokolünü izleyen herhangi bir dijital para biriminin "Haram" olduğuna karar verilir. PoS'un diğer formu olan Temsilci Seçilmiş Bahis Kanıtı (DPoS)'deüyelerin para birimi kullanıcılarının farklı sayıda tanık içerebilecek bir panelde hizmet vermeleri için oy kullandıkları temsili bir demokratik süreç uygulanır. DPoS panel üyeleri işlemleri onaylamak, işlem ücretlerini ve işlem boyutlarını ayarlamaktan sorumludur. PoS, yüksek elektrik tüketiminden tasarruf etmek için PoW'dan PoS'a geçiş yapmayı, çeşitli kripto para birimi projelerini teşvik etmektedir. Bitcoin'den sonra piyasa değerinin en büyük ikinci ağı olan Ethereumağının geliştiricileri, işlenen 100 işlem bloğundan her birinin PoS protokolü ile güvence altına alınacağı, geri kalanıiçin PoW protokolünü kullanmaya devam edeceği kademeli bir değişiklik uygulamaya karar vermişlerdir.[383]

---

[379]Sudais Asif, a.g.m., s. 97.
[380] Betül Üzer, a.g.e., s. 48
[381] Süleyman Kaya, a.g.e., s. 8.
[382] Betül Üzer, a.g.e., s. 48.
[383]Sudais Asif, a.g.m., s. 97

3.6.3.Diğer Protokoller

Yaygın olarak kullanılan Proof of Work-PoW ve Proof of Stake-PoSprotokollerinin yanında"fon kanıtı", "faaliyet kanıtı" ve "kapasite kanıtı" gibi çeşitli protokoller vardır. Kripto paraların hukuki boyutunu ortaya koymak için bu protokollerin statüleri hakkında bilgi sahibi olunmalıdır. Bunun için her protokolün İslâmi finans açısından belirlenen gerekliliklerle uyumlu olup olmadığı kontrol edilmeldir.[384]

Kripto para birimleri alt yapısını oluşturan sistemlerin ve içerdiği olumsuzlukların göz önünde bulundurulması, olumlu yönlerinden istifade edilmesi gerekmektedir. Değişen ve gelişen sistemde ortaya çıkan Blockchain teknolojisi üzerine çalışma ve yatırımlar artmakta ve yeni uygulama alanları ile kullanımı yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Kripto paraların bilhassa küçük tasarruf sahiplerinin dolandırılmasına fırsat veren, çeşitli mağduriyetlere sebebiyet verme riski bulunan ve güvenilirlik açığı içeren bir yönü bulunmaktadır. Ancak kripto para sisteminin meşruiyet zemininde nasıl gerçekleştirileceğine dair yapılan çalışmalara hız verilmelidir.[385]

Malezya merkezli HelloGold teknoloji şirketi tarafından piyasaya sürülen GoldX bu alanda yapılan çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. GoldX şeffaf bir süreçte denetlendiği ve kuralına uygun el değiştirdiği gerekçesi ile Malezya'nın İslâmi finans danışmanlık şirketi Amanie Advisors tarafından şeriata uygundur sertifikası almıştır.[386]

Yapılan bir diğer çalışmaya örnek ise "stellar"dır. Bahreyn Merkez Bankası tarafından tanınan stellar, ödemeler ve token oluşturma (kredi kartı bilgilerini saklama) için ilk "şeriat sertifikalı Blockchain" olmuştur.[387] Stellar, üst düzey teknoloji ve finans uzmanlarından oluşan bir ekiple yoksullukla mücadele etmek ve bireysel potansiyeli en üst düzeye çıkarmak için düşük maliyetli finansal hizmetlere erişimi genişletmektedir. Köprü olarak Lumens (XLM) adında bir kripto varlığı kullanarak insanları, ödeme sistemlerini ve bankaları birbirine bağlayan bir teknolojidir.[388]

---

[384] Sudais Asif, a.g.m., s. 98
[385] Hasan Doğan, "İslâm Hukuku Açısından Kripto Paralar ve Blockchain Şifreleme Teknolojisi", ss. 233-235.
[386] Mikail Gökmen, "Malezyadan Helal Sertifikalı Kripto Para". (2018, Şubat 24). https://koinmedya.com/2018/02/24/malezyadan-helal-sertifikalikripto-para/ (Erişim Tarihi: 17.04.2019).
[387] Serhan Singil, a.g.y.
[388] Stellar, a.g.y.

3.7. İslâmi Kurallara Uygun İlk Kripto Para Borsası: ADAB

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) finans şirketlerinden ADAB Solutions kripto para borsası kurulması gerekçelerini şu şekilde sıralamıştır:

- Kripto para birimlerinin Şeriate uygunluğu ile ilgili sorunlar,
- Kripto para birimi sistemlerinin aşırı riskleri barındırması,
- İslâmi kripto para birimi altyapısının olmayışı veya yetersizliği,
- Şeriat normlarına uygun olarak çalışan bir kripto borsasının yokluğu,
- Müslümanların kripto para birimlerihakkında yeterli bilgiden yoksunlukları,
- Müslümanların kripto para birimlerine karşı ön yargıları ve kriptopara birimleri ile çalışmayı kabul edebilirliklerine ilişkin yetersiz bilgileri,
- Müslümanların kripto para piyasasına son derece düşük katılımı,
- Kripto ekonomisinin temel araçlarına toplum güveni eksikliği,
- Yeni pazarların ve yatırımcıların eksikliği,

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) finans şirketlerinden ADAB Solutions, dünyada Şeriat yasaları ile uyumluilk kripto para borsası olan İslâmi Kripto Borsası (FICE)'nı2017 yılında kurmuş, borsa 2019 Ekim ayında faaliyetlerine başlamıştır. FICE, dünya ölçeğinde faaliyet yürüteceğini ve Müslüman toplumlarda günden güne gelişen kripto-para piyasasında yer alacağını ifade etmiştir. İslâmi Kripto Borsası (FICE) platformunda kripto para işlemlerinden günlük 146 milyon dolar, aylık 4.4 Milyar Dolarlık Ciro beklenmektedir. ADAB Solutions, helal kripto para birimi işlemleri sorununa çözüm üreterek dünya nüfusunun % 22'sini oluşturan Müslümanlar için 3, 8 trilyon USD'lik ticaret hacmine ulaşan İslâmi finansal varlıkları yöneten kripto para piyasasına erişim sağlamayı hedeflemektedir. ADAB sunduğu hizmetleri kendi bünyesinde oluşturacağı *Şeriat Danışma Kurulu* aracılığı ile sağlamaktadır.[389]

[389] FICE, About ADAB, 2019, https://icoholder.com/tr/adab-solutions-23736; https://twitter. com/ AdabSolutions

3.8. İslâmi Kurallara Uygun İlk Sertifikalı Blockchain (Stellar)

Açık kaynak kodlu bir kripto para birimi olarak Stellar, geliştirilen alt yapı desteği ile transfer işlemlerini oldukça kolaylaştıran bir blok zincir teknolojidir. Stellar Lumens adlı organizasyon tarafından kar amacı güdülmeden az gelişmiş ülkelere para gönderme iş ve işlemlerini hem basitleştirmek hem de en ucuza mal etmek amacı ile kurulmuştur. Stellar'ın kurucularından biri olan Jed McCaleb, aynı zaman da Ripple'in de kurucusudur. Stellar'ın asli varlığı olan Lumens Coin, spam önlemede rol oynamaktadır. Yapılan işlem birim masrafı 0.00001 lümen olarak belirlenmiştir. Ücretin azlığı kötü niyetli kullanıcıların ağa sızmasını önlemektedir.[390]

İslâmi Bankacılık sektöründe Ripple ve Stellaraltcoin olarak yerini almıştır. Stellar, ödemeler ve kredi kartı bilgilerini saklama (token) oluşturma için ilk şeriat sertifikalı Blockchain olmuştur. Bahreyn Merkez Bankası kripto para birimlerinden Stellar'ı tanımıştır. Uluslararası lisanslı şeriat danışma bürosu olan Şeriat İnceleme Bürosu, Stellar'ın hizmete sunduğu faaliyetleri ve uygulamalarını inceleyerek İslâmi finans kurumlarında Stellar teknolojisinin kullanılmasına izin veren rehberi yayımlamıştır. İlk Şeriat sertifikalı Blockchainlerden olan Stellar, kendisini para transferleri alanında şeriat onaylı dağıtık defter protokolü olarak adlandırmıştır. Stellar blok zincirinde kripto para birimi "Noorcoin" 2018 yılında Dünya Şeriat Danışma Kurulu'ndan bir şeriat sertifikasına sahip olmuştur. Noorcoin kendisini tanımlarken "ilk şeriat uyumlu kredi kartı bilgisi saklama aracı" olarak nitelendirmiştir.[391]

Bitcoin, şeriat yasası kapsamında bir fintech startup'ı olan Blossom Finance Şeriat Danışmanı tarafından yayınlanan bir rapora göre genel olarak müsaade edilebilir olarak kabul edildi. Raporun yazarı Muhammed Ebû Bakar, dijital paraların helal (izin verilebilir) olduğunu düşünürken kendisinin sözleri çoğu durumda yatırımcıların bunları yatırım amaçlı satın almaması gerektiğini belirten bir uyarıyla son buldu.[392]

Güney Koreli Blockchain lab IncuBlock, şeriat yasaları uyarınca izin verilen Blockchainteknolojisini geliştirmek için Malezyalı hükümet danışma komitesiyle bir mutabakat zaptı imzaladı. Bu zapta göre taraflar, şeriat komisyonu tarafından helal kabul

---

[390] Stellar, a.g.y.
[391] Serhan Singil, a.g.y.
[392] A.g.y.

edilmek üzere toplumsal şartları karşılayacak bir Blockchain platformu ve merkezî olmayan bir uygulama (DApp) geliştirmek için çalışacaklardır.[393]

3.9. İslâmi Kurallara Uygun Olduğu İddia Edilen Kripto Paralar

3.9.1.Stellar

The Stellar Development Foundation (SDF)(Stellar Geliştirme Vakfı-SDF), 2014 yılında açık kaynaklı Stellar ağının gelişimini ve büyümesini desteklemek için kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur.[394]Stellar Development Vakfı, yaptığı açıklamada teknolojinin sunduğu fırsatları kullanarak Shariyah Review Bureau'nun (SRB), para transferlerini yürütmek ve gerçek dünya varlıklarını tokenize etmek için şeriata uygun bir araç olarak Stellar'a sertifika verilmiştir.[395] Vakıf, Stellar'ın kod veri tabanının korunmasını sağlayan, Stellar çevresindeki teknik-ticari toplulukları destekleyen ve madenciler ile kurumlar arasında iletişimi sağlamaktadır. Stellar, Muhasebe ve Denetim Kuruluşları tarafından yayınlanan İslâmi standartlara uygunluğunu (AAOIFI) sertifikası ile tescillemiştir.[396]

Stellar'ın sunduğu hizmetler ve çözümler şu şekilde sıralanabilir:

- Stellar, işletmelerin Stellar üzerindeki varlıklarını ve varlıkların kullanımlarını uygunluk kontrollerini sağlayarak süreci başından sonuna kadar yürütecek özelliğe sahiptir.
- Stellar protokolü uygunluk kontrollerini Stellar üzerine kurulu işletmelere yüklemiştir.
- SDF, eliptik ortaklıkla Stellar ile kripto para ekosistemine erişerek lümen sağlanmasına yönelik sistemle uyumlu araçları Stellar ağına entegre etmiştir.[397]

---

[393] Serhan Singil, a.g.y.
[394] Stellar Development Foundation, "Creating equitable access to the global financial system", 2020https://www.stellar.org/foundation (Erişim Tarihi: 21.02.2020).
[395] UzmanCoin, "Stellar, Şeriat Sertifikası Alan İlk Kripto Para Protokolü Oldu." 18 Temmuz 2018. https://uzmancoin.com/stellar-seriat-sertifika/ (Erişim Tarihi:13.02.2020).
[396] UzmanCoin, a.g.y.
[397] Stellar Development Foundation, a..g.y.

3.9.2.GoldX

Malezya'da HelloGold isimli bir firma altın destekli GoldX ismini alan kripto para çıkarmıştır. Blockchain teknolojisi altyapısını kullanan GoldX, yeterli hizmet almayan ve şeriata uygun olmadığı için geleneksel bankaları tercih etmeyen bireylere yardımcı olamyı hedeflemektedir. Blockchain teknolojisi ile finans ürünleri entegrasyonunu sağlamak için uygun kuruluşlara sağlanacak hibeler için fon toplamaktadırlar. Malezya'nın İslâmi finans danışmanlık firmalarından Amanie Advisors'tan "şeriata uygundur" sertifikası almıştır. Altın olarak karşılığı olan bu para biriminin, güvenilir ve şeffaf bir süreçte denetlenebilir olması şeriata uygundur hükmünün verilmesini sağlamıştır.[398]Goldx adlı kripto paraSingapur'da özel kasada tutulmaktadır. Goldx, yüzde 99.99 oranında yatırım düzeyinde altından ERC20 standartlarında madeni parayla operasyonel olan tek kripto para konumundadır.[399]

3.9.3.OneGram

Dubai finans şirketlerinden OneGram tarafından Blockchain teknolojisi altyapısı kullanılarak üretilen ilk İslâmi kripto paradır. Kripto para birimleri değerlerinde meydana gelen dalgalanmalar ve bu dalgalanmalara bağlı olarak aşırı yükselişlerin ve düşüşlerinengellenememesinden kaynaklı sorunlara çözüm olmak amaçlanmıştır. İslâmi kripto para birimi OneGram Blockchain teknolojisi devletlere ve finansal kuruluşlara stratejik finansman hizmeti sağlayan Cambridge IF Analytica ve türünün ilk örneği olarak İslâmi bankacılık ödülü kapsamında Perakende Bankacılık Ödülleri (IRBA) tarafından ödüllendirilmiştir.[400]

Kripto para birimlerine yatırım yapmak isteyen ancak şeriat kurallarına uygun olmadığı gerekçesiyle uzak duran şahıslara Şeriat prensiplerine dikkat edilerek geliştirilmiştir. OneGram, satacağı her token (jeton) karşılığında gram altın barındıracağını söyleyerek Müslüman yatırımcılara farklı bir alternatif sunmaktadır. OneGram şirketi şeriat kuralları ile tamamen uyumlu blockhain sistemini geliştirdiklerini beyan etmişlerdir.[401]

---

[398] https://mustsharenews.com/İslâmic-cryptocurrency-gold/; https://www.hellogold.com/about-us/

[399] Neşe Yavuz, "Şeriata Uygundur Belgesi Alan İlk Para Birimi: GOLDX", 22 Şubat 2018. https://kriptoparahaber.com/seriata-uygundur-belgesi-alan-goldx.html (Erişim Tarihi: 07.02.2020).

[400] CambridgwIfa, "About Us", 2019. https://www.cambridge-ifa.net/about.php (Erişim Tarihi: 07.02.2020).

[401] HG Foundation, "About the HG Foundation", 2020.https://www.hgfoundation.io/(Erişim Tarihi: 07.02.2020).

3.9.4. Qintar

Kripto para birimlerinin İslâm hukukuna uyumunun sağlanması başta olmak üzere sistemin tasarlanma ve geliştirilmesine yönelik Islamic Blockchain (ISL) çalışmaları geçmiş 10 yıl içersinde başlatılmıştır. Bu kapsamda kullanıcıların, sistemlerin ve pazarların ihtiyaçlarını İslâm hukukuna uyumlu olarak birleştiren bir Blockchain ortamı sağlamak üzere İslâmi Finans konusunda uzman iki İsviçre şirketi Qintar Capital Switzerland ve *ISL-Blockchain Sàrl,* İslâm hukuku ile uyumlu *Islamic Blockchain*(ISL) ağı tabanlı token Qintar'ı Nisan 2019'da piyasaya sürmüştür.[402]

Qintar blockhain sistemi üçüncü tarafların müdahalesi olmadan işlemleri, verileri ve stratejileri kontrol etme imkânını yatırımcılara sunmaktadır. Her bir işlem dijital olarak yatırımcı tarafından imzalanarak zaman damgası uygulamasına tabi tutulur. Tüm satış işlemleri tamamen şeffaf ve görülebilir olduğundan kullanıcılar işlemlerini istedikleri zaman iptal edebilmektedirler. Bu şekilde token sahiplerinin ISL Blockchain'in denetiminde daha güvenli iş ve işlem yapmalarına imkan sunulur. Sistemin işleyişi ile ilgili fetva alarak İslâm hukuku ile uyumlu coinler sahtecilik risklerini önleyen İsviçre'deki Qintar Capital'in banka hesabına doğrudan transfer yoluyla satın alınabilmektedir. ISL Blockchainaracılığıyla sunulan tüm finansal ürünler ve sözleşmeler İslâmi ilkelere uygun olup İslâm finansının yasak kıldığı Riba, meşru olamayamallar, kumarve pornografi gibi unsurlar kapsam dışı bırakılmıştır.[403]

3.9.5. Birleşik Müslüman Kripto Para Birimi (Öneri)

Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'da Malezya, Türkiye, Katar, İran ve Endonezyagibi ülkelerin devlet başkanlarının katılımı ile Aralık 2019'da "2019 Kuala Lumpur Zirvesi" düzenlenmiştir. Zirve, Müslüman dünyasının karşı karşıya olduğu sorunları tartışarak yeni çözümlerle beraber Müslümanların ve Müslüman ülkelerin refahını iyileştirmek amacı ile düzenlenmiştir. Zirvede"Barış, Güvenlik ve Savunma", "Adalet ve Özgürlük", "Kalkınma ve Egemenlik", "Ticaret ve Yatırım", "Teknoloji ve İnternet Yönetimi", "Kültür ve Kimlik" ve "Doğruluk ve İyi Yönetim" olmak üzere 7 ana konu tartışılmıştır. Ticaret, Yatırım, Teknoloji ve İnternet Yönetimi alanında; en zengin ve en fakir

---

[402] Qintar, About ICO, Ekim 2019, https://www.cryptosage.co.uk/icos/qintar/ (Erişim Tarihi: 10.02.2020).

[403] Mikail Gökmen, Qintar: 2019 Nisan, Dünyanın İslâm Hukukuna Uygun İlk Tokeni Çıktı, 16 Nisan 2019, https://koinmedya.com/qintar-2019-nisan-dunyanin-İslâm-hukukuna-uygun-ilk-tokeni-cikti/ (Erişim Tarihi: 10.02.2020).

İslâm ülkeleriarasındakigelir farkının 200 katı aştığı, küresel petrol ve doğalgaz rezervlerinin yüzde 60'ının İslâm ülkelerinde olduğu halde 350 milyon Müslümanın aşırı yoksulluk şartlarında yaşamak zorunda olduğu, dünya geneline oranla okuryazarlığın %15 daha düşük olduğu vurgulanmıştır.[404]

Zirve'de İran Cumhurbaşkanı Rouhani, Müslüman ülkelerde yerel para birimlerinde işlem gören ve ABD dolarına olan bağımlılığın azaltılması gerektiğini, para piyasalarındaki dalgalanmaların ve spekülasyonların engellenmesini sağlamak amacı ile İslâmi bir finansal ödeme aracı olarak Müslüman ülkelerin kullanabileceği kripto para birimi oluşturulmasını önermiştir. Malezya Başbakanı Tun Dr Mahathir, Ruhani'nin Müslüman Kripto Para Birimi ile ilgili olarak teklifinin yerinde olduğunu bu konuda çalışmaların başlayabileceğini ifade etmiştir.[405]

3.9.6. BİGA (Bir Gram Altın)Projesi (Öneri)

Takasbank'ın Ar-Ge Merkezi tarafından blokzincir teknolojilerinin finans sektöründe kullanılmasına yönelik Bir Gram Altın (BİGA) projesi geliştirilmiştir. Projenin amacı; "fiziki karşılığı Borsa İstanbul kasalarında Takasbank adına mislen saklamaya alınmış, standartları belirli olan kaydi altının blokzincir teknolojisi kullanılarak transfer işlemlerinin yapılabileceği bir altyapı oluşturmak" olarak belirlenmiştir. BİGA projesi, blokzincir tabanını kullanarak fiziki karşılığı misli ile korunmaya alınmış, ölçütleri belli kaydi altının alan ve satanlar arasında doğru, kontrollü ve gizlilik odaklı aktarılmasına imkân vermektedir. Kendine has bir değeri olmayan 1 BiGA'nın karşılığı 1 gram altına eşit olacak şekilde belirlenmiştir. Böylece BİGA, altına endeksli olarak değerini korumuş olmaktadır. BİGA, dünyada ilk kez "Altın Transfer Sistemi"yle entegre yürüyen blokzincir taban üzerinde oluşturulmuştur. Sistem vadettiği dijital varlık için ihraç, itfa ve transfer olmak üzere 3 yeterliliği barındırmaktadır. Ayrıca, sistemin altyapısını oluşturan blokzincir

---

[404] Türkiye Cumhuriyeti Cumhur Başkanlığı (TCCB), "Kuala Lumpur Zirvesi'nin Açılışında Yaptıkları Konuşma", 19.12.2019.https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/114037/kuala-lumpur-zirvesi-nin-acilisinda-yaptiklari-konusma(Erişim Tarihi: 10.02.2020).

[405] News. bitcoin. "Iran, Turkey, Malaysia Discuss Creating Unified Muslim Cryptocurrency", 19.12.2019, https://news.bitcoin.com/iran-turkey-malaysia-discuss-creating-unified-muslim-cryptocurrency/(Erişim Tarihi: 10.02.2020).

teknolojisi ile ATS arasında bütüncül mutabakatla beraber izleme ve raporlama gibi ek yetkinlikler sağanmaktadır.[406]

BİGA'nın kripto para olarak değerlendirmesi meselesi kripto paraların tam ve net tanımı yapılmamasına bağlıdır. Ancak bitcoin gibi blockzincir altyapısını kullanmalarından dolayı benzer şekilde yoğun kriptografik algoritmaların kullanılması ile işlemlerin güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesini ve onaylanmasını sağlayan, çalışması için tek bir merkeze ihtiyaç duymayan yapısı ile mevcut kripto paralara benzeyen, fiziksel dayanağı olması ve denetlenebilir olması bakımından bu yapılardan ayrılan bir dijital varlık platformudur.

BiGA, teknik olarak bir blokzincir altyapısını kullandığından ödeme sistemleri için kullanılabileceği gibi farklı değerlerin aktarım işlemleri için de kullanılabilecektir. BİGA, son kullanıcıların istifadesine henüz açılmamış olmakla birlikte bankalar ve aracı kurumlar üzerinden hesap açılarak BiGA işlemlerinin (alım-satım-transfer) yapılabilmesi ile ilgili çalışılmalar devam etmektedir. Bu kapsamda ilk aşamada son kullanıcılara tanımlı bir aracı kurum üzerinden BiGA alım ve satım işlemleri için cüzdan arayüzü sağlanması birsonraki adımda bireysel kullanıcıların kendi hesaplarını yönetebilecekleri dijital cüzdan uygulaması geliştirilecektir. BiGA, mevcut frameworklerin kullanılması ile kurumsal transfer işlemlerinde gerekli olan mahremiyet ve sistemin sağlıklı işleyişini sağlayabilecek yeterlikte bir altyapıdır.

BİGA, yaygınlaştırılma sürecine henüz geçmemiş ancak işlevsel hale geldiğinde muhtelif bankalar ve aracı kurumlar alım satım işlemlerini gerçeklkeştirebileceklerdir.[407]

---

[406] Takasbank, BİGA, https://biga.takasbank.com.tr/; https://biga.takasbank.com.tr/biga whitepaper.pdf (Erişim Tarihi: 18.05.2020)

[407] A.g.y.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Para üzerinde devlet gücü, denetimi ve kontrolü toplumun iktisadî maslahatına yöneliktir. Para; şekli ve evsafı nasıl olursa olsun mal ve hizmetlerin değişiminde, alımında, satımında, transferinde güçlü bir araç olarak işlev görmektedir. Paranın devlet denetimi ve kontrolünden çıkarılması onu sermaye sahiplerinin, legal olmayan yolları kullananların veya haksız kazanç elde etmek isteyenlerin eline terk etmek demektir ki bu durum servetin eşit dağıtılmaması ve adaletin tesis edilmemesi başta olmak üzere birçok ekonomik olumsuzluğun sebebi olacaktır.

Küresel sermayenin hakimiyetine alternatif olarak görülen kripto paraların, bankaları aracı konumdan çıkarmak ve dövizlerin saltanatını sarsacak potansiyeli barındırdıkları görülmektedir. Kripto para birimleri paraların asli fonksiyonlarını üstlenerek paraların yaptığı pek çok iş ve işlemi gerçekleştirebilmektedir. Kripto para birimi piyasası, 2008'de Nakamoto'nun beyaz bülteninin yayınlanması ve 2009'da Blok zincirinin aktivasyonu ile oluşmuştur. Kripto para birimleri, daha önce para taksonomisinde belirli bir kombinasyon olarak bulunmayan bir para biçimini temsil etmektedir.[408] Kripto para birimleri genel olarak bir değişim aracı olarak ekonomideki paranın geleneksel rolünü yerine getirebilmektedir.[409] Bununla beraber kripto paraların hesap birimi olma, vadeli işlemlerde kullanım ve servet biriktirme aracı olma fonksiyonlarını yerine getirdikleri söylenebilir.[410]Son on yılda 3 binden fazla kripto para birimi üretilmiş, Bitcioin ise ilk kripto para birimi olarak sanal ortamda yerini almıştır. Piyasa değeri 1 milyar ABD dolarının üzerinde olan kripto para birimleri arasında Ethereum, XRP, Bitcoin Cash, Litecoin, EOS, Binance Coin, Bitcoin SV, Stellar ve Cardano sayılabilir.[411]

Bitcoin uygulamasında kullanılan Blockchainteknolojisinin diğer kripto para birimlerinde kullanılabilmesi daha genel kullanım alanlarının da olabileceği anlamına gelmektedir. Bu sayede kripto para birimleri üzerinde güvensizlik yaratan dijital ortam, blokzincir teknolojisi ile merkezî güven internetortamındadağıtılarak sorumluluk kullanıcılara yüklenmiştir. Blokchain teknolojisinin sağladığı imkânlar ve kullanım

---

[408] Hilde Camilla Mari Sæther ve Erik Johan Helland, a.g.e., s. 1
[409] Gareth Peters vd., a..g.e., s.13.
[410] Yaşar Gültekin, a.g.e., s. 101.
[411] Jay Jericho, a.g.e., s. 14.

yelpazesinin çeşitliliği farklı uygulamaları beraberinde getirmiştir.Merkezî olmayan kripto kayıt defterleri ile blokzincir, internet ortamında sağladığı veri transferi ile değerli varlıkların el değiştirmesine, alım satım işlemlerine ve yatırım yapılmasına imkan tanıyarak sanal ortamda birey, işletmeler, kurumlar ve devletlerin finansal işlemlerine ilişkin pek çok fırsat sunmuştur.

İslâm iktisat sisteminde başta yatırım araçları olmak üzere alışveriş, mübadele, borç, kira akdi gibi pek çok alanda hem bireye hem de topluma rehberlik edecek kriterler vardır. Bunların başlıcaları; faiz, garar, aldatma ve dolandırıcılığın yasaklanması, meşru yoldan edinilmeyen ve meşru olmayan malların üretiminin, alımının, satımının ve ticaretinin haram kılınması, finansal işlemlerin gerçek ve somut ekonomik faaliyete veya varlığa bağlanması, ticari faaliyetlerin sözleşme veya anlaşma ile kayıt altına alınması gibi hususlardır.[412]

Kripto para birimlerinin başta teknoloji, iktisat, finans, bilişim teknolojisi ve mühendislik gibi değişik disiplinlerle ilişkili olmakla beraber dini ve ahlaki yönü de bulunmaktadır. İslâmi finansın bilişim teknolojilerinden bağımsız olduğunu, finans alanında yaşanan güncel sorunlara çözüm üretmek gibi sorumluluğunun olduğu açıktır. Ancak Fıkhi değerlendirmelerde kripto para birimlerinin İslâm hukukuna göre durumu ortaya konulurken block zincir teknoljisi alt yapısının pek dikkate alınmadığı görülmektedir. Ayrıca her ne kadar tümüne genel olarak kripto para denilse de her kripto paranın kendi içinde özel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Kripto para birimlerinin İslâm hukuku açısından caiz görmeyenler dolaylı olarak blok zincir teknolojisine de onay vermemiş olmaktadırlar. Oysa, bütüncül bakış açısı ile kripto paralar ele alındığında sistemin alt yapısını oluşturan blok zincir teknolojisinin dikkate alınması gerektiği açıktır.

Kripto para birimleri üzerine yapılan akademîk çalışmaların büyük kısmı Bitcoin merkeze alınarak yapılmıştır. Kripto para birimlerinin cevazına ilişkin İslâm hukuku bağlamında verilen hükümler ve ortaya konulan görüşler de bu çerçevede kalmaktadır. Bitcoin iş ve işlemlerinin yapılmasına zemin oluşturan blokzincir teknolojisi diğer kripto para birimlerinde hatta başka uygulamalar ile kullanılır olmuştur. Sözgelimi, kripto para birimlerinden Ethereum'un blokzincir teknolojisini kullanması ile akıllı kontratlar ve bu kontratlarla tanımlanmış kurallara göre iş ve işlemler yapılmaya başlanmıştır. İslâm finansı uygulaması açısından yeni ufuklar doğuran bu uygulama ile İslâmi kripto para uygulamaları

[412] Ajaz vd., a.g.e., s.4-5.

sanal ortamda yerlerini almaya başlamıştır. Kripto para birimlerinin İslâm hukuku açısından caiz görülmemesi genel olarak değerlendirildiğinde; hüküm verilirken bazen bitcoin özelinde, bazen sanal para, bazen de kripto paralar merkeze alınmıştır. Kripto para birimlerine ilişkin hüküm genel olarak verilmiş, kripto para blockchain altyapısı, alımı-satımı, para transferi ve madencilik ayrıca ele alınmamıştır. Fetvalarda bireysellik ön plana çıkmış, kurumsallık ve küresel ticaret boyutuna çok vurgu yapılmamıştır.

Her ne kadar kripto paraları caiz olarak görmeyenler çeşitli deliller ortaya sunsalar da İslâm hukuku açısından şüpheli ve sorun teşkil eden yönlerine ilişkin geliştirilen çözüm önerileri doğrultusunda geliştirilen İslâm iktisadına uygun kripto para uygulamalarının hayata geçirildiği görülmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) finans şirketlerinden ADAB Solutions, dünyada Şeriat yasaları ile uyumluilk kripto para borsası olan İslâmi Kripto Borsası (FICE)'yi kurmuştur. İslâmi Bankacılık sektöründe Ripple ve Stellar altcoin olarak yerini almış, Bahreyn Merkez Bankası kripto para birimlerinden Stellar'ı tanımıştır. Malezya'da HelloGold firması, Amanie Advisors'tanşeriata uygunluk sertifikası aldığı GoldX ismini alan kripto para çıkarmıştır. Dubai finans şirketlerinden OneGram tarafından Blockchain teknolojisi altyapısı kullanılarak İslâmi kripto para çıkarılmıştır. İslâmi Finans konusunda uzman iki İsviçre şirketiİslâm hukuku ile uyumlu *Islamic Blockchain*(ISL) ağı tabanlı Qintar'ı piyasaya sürmüştür. Bununla beraber, devlet başkanları düzeyinde 2019 Aralık ayında Malezya, Türkiye, Katar, İran ve Endonezya gibi ülkelerin devlet başkanlarının katılımı ile yapılan 2019 Kuala Lumpur Zirvesi'nde, Müslüman ülkelerin kullanabileceği kripto para birimi oluşturulması önerisi genel olarak kabul görmüştür.

Sonuç

Kripto para birimlerinin fıkhi durumlarına ilişkin İslâm hukukçularının öne sürdükleri deliller tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Kripto paraların caiz olmadığını iddia edenlerin öne sürdükleri deliller arasında;

- Kripto paraların özellikle kara para aklama, terör örgütlerinin finansı, uyuşturucu ticareti ve silah kaçakçılığı vb. birçok yasadışı işlerin yapılmasını mümkün kılan yapısı,
- Kkripto para birimlerinin değerindeki aşırı dalgalanmadan dolayı güvenilir bir ödeme aracı olmaması,
- Spekülasyon aracı olarak kullanılması,
- Devlet otoritesinden bağımsız olmaları,

- Yasal düzenlemelerin dışında kalması,
- Doğabilecek kayıplarının telafisinin mümkün gözükmemesi,
- İslâm hukuku açısından meşru para olarak değerlendirilemeyeceği,
- Kripto paraların devlet denetimi ve güvencesinde olmaması,
- Kripto paraların içerdiği yüksek riskten ve neticede garara ve tağyire açık olması ve haksız kazanca neden olması gibi gerekçelerle caiz görülmemesi bulunmaktadır.

Kripto para birimlerini caiz görenler daha çok caiz görmeyenlerin öne sürdükleri delilleri dikkate alarak hüküm vermeye çalışmışlardır. Kripto paraların caiz olduğunu iddia edenlerin öne sürdükleri deliller arasında;

- Kripto paraların, meşru ticaret veya yatırım aracı gibi asli görevi dışında kullanılabilmesi,
- Kripto para birimleri değerlerinde meydana gelen dalgalanmalarınmevcut ekonomik sistemin ürünü olması ve benzer olarak altın üzerinde yapılan spekülasyonda da görülmesi,
- Devlet teminatının olmaması bir şeyin fıkhen meşru görülmemesi için yeter sebep olmadığından dolayısı ile kripto para birimleri sistemini işlevsel kılan Blockchain altyapısı içerisinde bulunan denetim mekanizmasının bulunması ve kanunla yapılacak bazı düzenlemelerin olabileceği,
- Kripto paraların risk barındırdığı, garar veya aldatma içerdiği meşruiyetine halel getirecek bir durum olarak görülmemesi gerektiğinin ve bu durumunİslâm ekonomisinin ilkeleriyle bağdaştırılarak yasal ve şeriat uygun düzenlemelerin yapılmaya başlandığı bunun daha geliştirilebileceği,
- Kripto paraların para vasfına sahip olduğu, dolayısı ile caiz olduğu sayılabilir.

Kripto para birimlerininitibari para olarak nitelenebileceği, paranın ekonomik rollerini yerine getiren değişim aracı, hesap birimi ve değere sahip oluşu gibi fomksiyonları dikkate alındığında para olarak görülebileceği söylenebilir.

Kripto paraların fıkhen mütekavvim mal hükmünde sayılabileceği gelir, gider, transfer işlemleri, alım-satımı ve kendine özgü araç ve cihazlarda veriler muhafaza edilebilir oldukları göz önüne alındığında paradan elde edilen menfaate benzer oldukları söylenebilir. Ancak kripto paraları temsil eden rakamlar sanal olduğundan eşya/mal olma vasfını

somutluk açısından sağlayamasalar da günümüzde bankada bulunan mevduatların internet bankacılığı üzerinden transfer veya alış veriş işlemi yapıldığı göz önüne alındığında, kripto paraların benzer özellikleri dikkate alındığında ma'dum olmadığı, ekonomik değerinin belirlenebilir olması ve dolayısıyla bir hukuki menfaat sağladığı görülecektir.

Kripto paraların sistemsel alyapısını harekete geçiren madencilik iş ve işlemlerinin cuâle akdine benzediği bundan dolayı caiz olduğusöylemnebilir. Dolayısı ile madencilik iş işlemlerinden elde edilen ödüllerin ticaretinin mubah olduğu ve burada oluşan akdin bey' veya icare akdi olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.

Kripto paraların değişim aracı olmaları, tasarruf ve yatırım için kullanabilmeleri, kolay şekilde taşınabilir olmaları, belirli değerlere bölünebilmeleri, saklanabilir ve dayanıklı olmaları boyutu ile para işlevlerini sağladığı söylenebilir. Ancak paranın otorite gözetiminde ve denetiminde olması vasfı dikkate alındığında kripto paraların yasal bir teklif olmadığı, devletin ve merkezi izleme kontrol sisteminin gözetimi altında olmadığı ve arkasında kimlerin olduğunun belli olmadığı, devletlerin kontrolünde üretilmediği gibi boyutları kripto para birimlerinin bu açıdan otoritenin gözetiminde ve denetiminde olması, otorite tarafından değerinin korunması ve belirli limitle darb edilmesi vasfını tam olarak sağlayamadığını göstermektedir. Fukahadan kripto para birimlerinin caiz olmadığı yönünde görüş bildirenlerin delilleri ve endişeleri dikkate alınarak yapılacak bazı düzenlemeler ile kripto para birimleri para işlevlerini yerine getirebilecek İslâmi finans içinde kendine yer bulabilecektir.

KAYNAKÇA

Adam, Faraz (2018). "Bitcoin: Shariah Compliant?" , Amanah Finance Consultancy, s. 32-38 www.afinance.org (Erişm Tarihi: 21.09.2018)

Ahamad, ShaikShakeel; Nair, Madhusoodhnan; Varghese, Biju. (2013, May). A survey on crypto currencies. In *4th International Conference on Advances in Computer Science, AETACS* (ss.42-48). Citeseer. DOI: 02.AETACS.2013.4.131 (Erişim Tarihi: 12.5.2019).

Ahmet Cevdet Paşa (1308). *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*, Dersaadet: Matbaa-i Osmaniye.

Ajaz, Ahmed Khan; Kustin, Bridget; Khan, Khalid (2017). "Islamic Financing Principles and Their Application to Microfinance", (Ed.: Malcolm Harper and Ajaz Ahmed Khan) *Islamic Microfinance: Shari'ah Compliant And Sustainable*?, 1-13.

Akdiş, Muhammed, (2011). *Para Teorisi ve Politikası.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Akîl, Abdullah b. Muhammed b. Abdülvehhab (2018). "el-Ahkâmu'l- Fıkhiyyetü'l-Muteallika bi'lAmelâti'l-Elektruniyye", el-Memleketu'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye Vezâretü't-Ta'lîm el-Câmiatü'lİslâmiyye bi'l-Medîneti'l-Münevvere, http://iefpedia.com/arab/wpcontent/uploads/2018/01/Bitcoin4.pdf. (Erişim Tarihi: 12.04.2020).

Akyıldız, Ali (2007). "Para", *İ A.,* XXXIV, İstanbul: TDV Yayınları, ss.163-166.

al-Haddad, Haitham bin Jawad (2018).**"**حُكمُ التعامُل بالعُملة الإلكترونيَّة المُشفَّرة: (البتكُوين) وأخواتها", https://dorar.net/article/1982/%D8%AD%D9%83%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%B9%D8%A7%D9%85%D9%84-%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8B9%D9%85%D9%84%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%84%D9%83%D8%AA%D8%B1%D9%88%D9%86%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B4%D9%81%D8%B1%D8%A9:-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%AA%D9%83%D9%88%D9%8A%D9%86-%D9%88%D8%A3%D8%AE%D9%88% D8%A7%D8% AA%D9%87%D8%A7 (Erişim Tarihi: 12.Mart 2020).

Alkış, Alpaslan (2018). İslâm Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8 (2),* 69-90.

Alkış, Alpaslan (2020). "Bilgi Teknolojisine Dayalı Finansal Ürünlerin İslâmi Finans İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi: Kripto Para ve Blokzincir Örneği, " Ed. Murat Şimşek ve Mahmut Samar, *İslâmi Finans ve Finansal Teknolojiler, (Fintecch), Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. Konya: NEÜ Yayınları, ss.177-198.

Al-Quradaghi, Ali (2018). "حول فتوى :االلكترونية الرقمية للعمالت الشرعي الحكم", http://iefpedia.com/arab/wp-content/uploads/2018/05/Bitcoin-ali.quradaghi.pdf. (Erişim Tarihi: 20.12.2018).

Ametrano, F. M. (2014). *Hayek money: The cryptocurrency price stability solution*. Available at SSRN 2425270.

Ammous, Saifedean (2016). "Can Cryptocurrencies Fulfil the Functions Of Money?" (01.08.2016), 21-26, www.capitalism.columbia.edu: https://goo.gl/Gkr1E2 (Erişim Tarihi: 12.Mart 2020).

Ammous, Saifedean (2018). Can cryptocurrencies fulfil the functions of money?. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, *70*, 38-51.

Aren, Sadun (1989). *100 Soruda Para ve Para Politikası*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Armağan, Servet (2005). *İslâm Ekonomisi*, İstanbul: Gündönümü Yayınları.

Artam, Turgay (t.y..) *Para*, Ankara.

Artuk, İbrahim (1988). "Sikke". İA, C, İstanbul: TDV Yayınları, ss. s. 621-640

Asif, Sudais (2018). The Halal and Haram Aspects of Cryptocurrencies in Islam, *Journal of Islamic Banking and Finance*, 35 (2), 91-98.

Aslan, Murat; Aslan, H. Kürşad; Neimi, Mehdi (2019). *İran'da Kripto Para*, Ankara: İran Araştırmaları Merkezî.

Ateş, Leyla (2014). Bitcoin: Sanal Para ve Vergileme, *Vergi Sorunları Dergisi, 308,* 131-141.

Aybakan, Bilal (2003). "Mebî'", *DİA,* XXVIII, İstanbul: TDV Yayınları.

Aydın, Mehmet Âkif (1993). "Cuâle" İA, VIII, İstanbul: TDV Yayınları, 77-78.

Ayub, Muhammad (2017). *İslâmi Finansı Anlamak*. İstanbul: İktisat yayınları

Bank, Julian Hodge; Glyn, Davies (2002). *History of Money: From Ancient Times to the Present Day*. University of Wales.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) (2013). "Bitcoin Hakkında Basın Açıklaması", https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/12574bitcoin_hk_basin_acik lamasi.pdf. (Erişim Tarihi: 05.010.2019).

Bardakoğlu, Ali (1992). "Mebî'", *İA,* VI, İstanbul: TDV Yayınları, 13-19.

Besson, Frederic (1999). *E-Money A New Private Currency?*. Bern, Stuttgart, Wien, Verlag: Paul Haupt.

Bilgili, İsmail (2006). "İslâm Hukukunda Ma'dum'un Satışı" *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, ss. 211-238.

Bilmen, Ömer Nasuhi (1967). *Hukuku İslâmiyye ve Istılâhatı Fıkhiyye Kâmusu*, İstanbul: Bilmen Yayınevi,

Blossom (2018). "Is Bitcoin Halal or Haram: A Shariah Analysis", https://blossomfinance.com/press/is-bitcoin-halal-or-haram-a-shariah-analysis (Erişim Tarihi: 09.11.2019)

Buhârî, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail (2009). *el-Câmiu'l-Müsnedi'l-Sahih-Sahih-i Buhârî*, (Thk: Muhammed Züheyr en-Nâsır), Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye.

Buterin, Vitalik (2014). A Next-Generation Smart Contract and Decentralized Application Platform. *Ethereum White Paper*. https://blockchainlab.com/pdf/Ethereum_white_papera_next_generation_smart_contract_and_decentralized_application_platform-vitalik-buterin.pdf, (Erişim Tarihi: 10.10.2019).

CambridgwIfa, "About Us", (2019). https://www.cambridge-ifa.net/about.php(Erişim Tarihi: 07.02.2020).

Chan, Stephen; Chu, Jeffrey; Nadarajah, Saralees; Osterrieder, Joerg (2017). A statistical analysis of cryptocurrencies. *Journal of Risk and Financial Management*, *10* (2), ss.1-23. doi:10.3390/jrfm10020012 (Erişim Tarihi: 19.04.2019).

Coin Market Cap, "Top 100 Cryptocurrencies", "Top 100 Cryptocurrencies by Market Capitalization", https://coinmarketcap.com, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2020).

CoinDesk (2014), State of Bitcoin Q2 2014, www.coindesk.com/state-of-bitcoin-q2-2014-report-expanding-bitcoin-economy/. (Erişim Tarihi: 16.10.2019).

Conti, Mauro; Kumar, E. Sandeep; Lal, Chhagan; Ruj, Sushmita (2018). A Survey on Security and Privacy Issues of Bitcoin. *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, *20* (4), 3416-3452. doi: 10.1109/COMST.2018.2842460. (Erişim Tarihi: 16.10.2019).

Çağatay, Neşet (1989). *İslâm Dönemine Dek Arab Tarihi,* Ankara: T.T.K. Yayınları

Çarkacıoğlu, Abdurrahman (2016). "Kripto-Para Bitcoin", Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi, Araştırma Raporu. s. 67. https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/1130 (Erişim Tarihi: 11.03.2019).

Çetiner, Müge İşeri (2018). Bitcoin (Kripto Para) ve Blok Zincirin Yeni Dünyaya Getirdikleri, *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi.* N:20. *ss.1-16.*

Çetinkaya, Şahin (2018). "Kripto Paraların Gelişimi ve Para Piyasalarındaki Yerinin Swot Analizi İle İncelenmesi", *Journal of Internatıonal Economıcs and Polıtıcs Scıences Academıc Researches,* 2 (5), 11-21.

Danişmend, İsmail Hami (1971). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* I, İstanbul: Türkiye Yayınları.

Daru Al-Ifta' Al-Falasteeniyya, " مجلس اإلفتاء ألعلى يحرم التعامل بالبيتكوين" 04.01.2018, http://darifta.org/news/shownew.php (Erişim Tarihi: 12.Mart 2020).

Demir, Fahri (1981). *İslâm Hukukunda Mülkiyet ve Servet Dağılımı*, İstanbul: İlmi Yayınlar.

Digiconomist, İnternet Sayfası, Aylık Bazda Elektrik Tüketim Tahmini Yayınlamaktadır. 2019. https:// digiconomist.net/bitcoin-energy-consumption (Erişim Tarihi: 15.8.2018).

Dilek, Şerif (2018). *Blockchain Teknolojisi ve Bitcoin*, Ankara: Seta-Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı (DİYK) (2017). "Bitcoin ve Ethereum gibi sanal paraları yatırım amaçlı almak caiz midir?" (24 Kasım 2017). http://www.dinibulten.com/diyanet/diyanettenbitcoin-ve-ethereum-aciklamasi/6477(Erişim Tarihi: 17.01.2020).

Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı (DİYK) (2018). Dijital Kripto Paraların Kullanımının Dini Hükmü Nedir? (3 Ocak 2018). https://kurul.diyanet.gov.tr/: https://kurul.diyanet.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/38212/dijital-kripto-paralarin-kullaniminin-dini-hukmu-nedir- (Erişim Tarihi: 17.01.2020).

Dirican, Cüneyt ve Canoz, İsmail (2017). "Bitcoin Fiyatları İle Dünyadaki Başlıca Borsa Endeksleri Arasındaki Eşbütünleşme İlişkisi: Ardl Modeli Yaklaşımı İle Analiz", *Journal of Economics, Finance and Accounting,* 4 (4), 377-392.

Doğan, Hasan (2018). İslâm Hukuku Açısından Kripto Paralar ve Blockchaın Şifreleme Teknolojisi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 26 (2)*, 225-253.

Döndüren, Hamdi (2014). Ticaret Rehberi. İstanbul: Kampanya Kitapları.

Durdu, Erdal (2018). Kripto Para Birimi Olarak Bitcoin ve Ceza Hukuku, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Durmuş, Abdullah (2008). Fıkhî Açıdan Günümüz Para Mübadelesi İşlemleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2008.

Durmuş, Savaş ve Polat, M. Şebab (2018). "Sanal Para Bitcoin", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi KAÜİİBFD*, 9 (18).

Earis, Philip (2018). "Computing Energy", *Joule*, 2 (5), 799-800.

Ebû Ya'lael-Ferra (1938). *Ahkamu's-Sultaniyye*. Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.

ed-Dûrî, Abdulaziz (1974). *Târihu'l Irâkı'l İktisâdî fi'l Karni'r- Râbîi'l-Hicrî*, Beyrut: Dâru'l Maşrık.

Efe, Ahmet (2018). "İslâm'a Göre Para ve Kredi Politikası", *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi*, 25(3), 587-607, DOI: 10.18657/yonveek.345544 (Erişim Tarihi: 02Mart 2020).

Eğilmez, Mahfi (2018). *Dünya Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

el-Askalâli, Ahmed b. Ali İbn Hacer (1989) *Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahihi 'l-Buhârî,* IV, Beyrut: Dâru'l-Fikir.

el-Aynî, Bedreddin (1308). *Umdetü'l Kârî li-Şerhi Sahihi'l- Buhâri*, el-Matbaatü'l Amire, İstanbul.

el-Azimâbâdî, Muhammed Şemsü'l-Hak (1969). *Avnu'l-mabûd Şerhu Süneni Ebî Dâvud,* IX, (Nşr. Abdurrahman Muhammed Osman), Medine: Mektebetu's-Selefiyye.

el-Belâzûrî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yahya(1987). *Futûhu'l-Buldân. (*Nşr. Abdullah Enis et-Tabba'-Ömer Enis et-Tabba'), Beyrut.

el-Cündi, Muhammed Şehhât (1989). *Fıkhu'l-Teâmüli'l-Mâlî ve'l-Masrafî'l-Hadîs*, Dâru'n-Nahdati'l Arabiyye, Kahire.

el-Cündî, Muhammed Şehhât (1989). *Fıkhü 't-Teâmül 'il-Mâlî ve l-Masrafî'l-Hadîs*, Kahire: Dârü'n-Nahdati'l-Arabiyye.

el-Ferrâ, Ebû Ya'la (1983). *Ahkamu's-Sultaniyye*. Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.

el-Hamevî, Yakut b. Abdillah (t.y.). *Mu'cemü'l-Büldan*, I, Beyrut: Dâr Sâdır.

el-Hasanî, Ahmed Hasan (1989). *Tatavvur 'n-Nukûd fi Davı'ş-Şeriatii'l-İslâmiyye maa'l-İnâyeti bin-Mıkûdu'l-Kitâbiyye*, Dâru'l-Medenî.

el-Hasenî, Ahmet (1996). *İslâmda Para*. (Çev. Adem Esen), İstanbul:.İz Yay.

el-Kürdî, Muhammed Necmüddin (t.y.). el-Mekâdîru'ş-Şeriyye ve'l-Ahkâmu'l-Fıkhiyye el-Mûteallikatü bihâ, Kaihre: Matbatü's-Saâde.

el-Makrîzî, Takiyyüddin Ahmed b. Abdülkadir (1946). en-Nukûdü 'l-Kadîme el-İslâmiyye, Kostantiniyye: Matbaatü'1-Cevâib.

el-Münâvî, Abdurrauf (t.y.) *en-Nukûd ve'l-Mekâyü ve'l-Mevâzîn,* (Nşr. Reca es-Samarrâî). Bağdat.

en-Nakşibendî *Nasıruddin* (1969). *ed-Dirhemü 'l-İslâmî,* I, Bağdat.

en-Nevevî, Ebû Zekeriyya b. Şeref (1983). *Şerhu Sahihi Müslim*, IX, Beyrut: Dâru'l-Fikr.

en-Nevevî, Ebû Zekeriyya b. Şeref (1996). *el-Mecmû'u Şerhi'l-Mühezzeb*, Beyrut: Dâru'l Fikr.

Erdoğan, Mehmet, (2005). *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Ergin, Feridun (1969). *Para Siyaseti*, İstanbul: İÜİF Yayınları.

Erkal, Mehmed (1991). *el-Mesâdiru'l-Kadîme,* İrbid.

Eskicioğlu, Osman (2010). "İslâm'da Ekonomik Sistem", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 16, 35-46.

es-Serahsî, Muhammed b. Ahmed (1993). *el-Mebsût*. XII, XIV, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.

et-Timurtâşî, Muhammed b. el-Ğazzî (2001). Bezlu-l'Mechud fî tahrîri esileti tağyiri-n'Nukûd, thk. Husamuddin Musâ b. A'faneh, Kudüs.

European Banking Authority (EBA) (2014). "EBA Opinion on 'virtual currencies'". London.https://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014 08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf. (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

European Central Bank (ECB) (2012). "Virtual Currency Schemes". Frankfurt am Main. https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf. (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

ez-Zerkeşî, Ebu Abdullah Bedreddin Muhammed b. Abdullah b. Bahâdır (1982). *el-Mensûr fi'l-Kavâid*. *III,* (Nşr.: Teysîr Fâik Ahmed Mahmûd). Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf el-Kuveytiyye.

Farell, Ryan (2015). An Analysis of The Cryptocurrency Industry. University of Pennsylvania ScholarlyCommons, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, http://repository.upenn.edu/wharton_research_scholars(Erişim Tarihi: 17.08.2019).

Fehmi Muhammed, Abdurrahman (1987). "Ta'ribu'n-Nukûd ve Medlûlühü'l-Hadarî", *el-Menhel,* N: 454, 380-403.

FICE (2019). About ADAB, https://icoholder.com/tr/adab-solutions-23736; https://twitter.com/AdabSolutions (Erişim Tarihi: 12.Mart 2020).

Financial Action Task Force (FATF) (2014). "Virtual Currencies. Key Definitions and Potential AML/CFT Risks". Paris. http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtualcurrency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf. (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

Fintechtime (2018). "Bitcoin İşlemlerinin Ne Kadarı Kara Para Aklamada Kullanılıyor". http://fintechtime.com/tr/2018/01/bitcoin-islemlerinin-yuzde-kaci-kara-para-aklamada-kullaniliyor/?doing_wp_cron=1537184988.8194971084594726562500 (Erişim Tarihi: 13.Şubat 2020).

Fîrûzâbâdi, Mecdüddîn Muhammed b. Yakûb (1991). *el- Kâmûsu'l Muhît*. I, Beyrut: Dâru İhyâit-Türâsi'l-Arabî.

Franco, Pedro (2015). *Understanding Bitcoin Cryptograpy, Engineering, and Economics.* Wiley.

Frebowitz, Ryan **L**. (2018). Cryptocurrency and State Sovereignty, Naval Postgraduate School, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, California.

Gökmen, Mikail (2018, Şubat 24). Malezyadan Helal Sertifikalı Kripto Para. https://koinmedya.com/2018/02/24/malezyadan-helal-sertifikalikripto-para/ (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

Gözübenli, Beşir (1986). *İslâm 'da Para ve Fonksiyonları, Erzurum 1986.*

Gözübenli, Beşir (2009). "Semen", *DİA*, XXXVI, İstanbul: TDV Yayınları, 465-467

Gurguc Zeynep; Knottenbelt William (2017) Cryptocurrencies: Overcoming Barriers to Trust and Adoption, London: Imperial College. https://www.imperial.ac.uk/media/imperial-college/research-centres-and-groups/ic3re/CRYPTOCURRENCIES--OVERCOMING-BARRIERS-TO-TRUST-AND-ADOPTION.pdf (Erişim Tarihi: 18.9.2019).

Gültekin, Yaşar (2017). Turizm Endüstrisinde Alternatif Bir Ödeme Aracı Olarak Kripto Para Birimleri: Bitcoin. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, *1*(2), 96-113.

Hacak, Hasan (2003). "Mal", DİA, XXVII, İstanbul: TDV Yayınları. 461-465.

Hamidullah, Muhammed (1969). *İslâm Peygamberi*, (Çev., Salih Tuğ, Said Mutlu), İstanbul: İrfan Yayınevi.

Hammer, Joseph V. (1916). *Devlet-i Osmâniye Tarihi*, I, (Çev. Mehmet Ata), İstanbul.

HG Foundation (2020). "About the HG Foundation", 2020.https://www.hgfoundation.io/(Erişim Tarihi: 07.02.2020).

Hicks, John. (1989). *A market theory of Money*. Oxford: Clarendon Press.

Hiç, Mükerrem. (1992). *Para Teorisi ve Politikası*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Hitti, Philip K. (1985). *Histoty of the Arabs*, London: Palgrave Macmillan.

Homeland Security Enterprise (2014). Risks and Threats of Cryptocurrencies, https://www.anser.org/docs/reports/RP14-01.03.03-02_Cryptocurrencies%20508_31Dec2014.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2019).

Hreinsson Egill Már (2018). The Future of Blockchain Technology and Cryptocurrencies, University of Haskolin Reykjavik, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Reykjavik.

ING International Survey. "The rise of mobile banking and the changing face of payments in the digital age". https://www.ezonomics.com/ing_international_surveys/ mobile _banking_2015/, (Erişim Tarihi: 20.10.2018).

İbn Abidîn, Muhammed Emir b. Ömer (1962). *Reddu'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr*, Beyrut: Dâru'l-Fikr.

İbn Haldun, *Mukaddime*, II, (Çev. Zeki Velidi Togan), İstanbul: MEB Şark İslâm Klasikleri.

İbn Kayyim el-Cevzivye, Şemseddin Muhammed, (ty.) *İ'lâmu'l-Muvakkîn*, II, Beyrut.

İbn Kuteybe Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim (1992). *el-Meârif.* el-Heyetü'l-Mısriyye el-Amme li'l-Kütüb.

İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Ali el-Ensârî (2000). *Lisânu'l Arab*, III, X, Beyrut: Daru's-Sadr.

İbnü'l Esîr, Izzeddin Ali b. Muhammed (1963). *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis ve'l-Eser*, Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye.

İsmailağa, (2018). Fiziki (Maddî) Paraya Karşı Kripto Paranın (Sanal Mübâdele Aracının) Durumu). https://www.ismailaga.org.tr/fiziki-maddi-paraya-karsi-kripto-paranin-sanal-mubadele-aracinin-durumu (Erişim Tarihi: 20.12.2019).

Jericho, Jay (2019). *Understanding Cryptocurrencies*. Free E-Books. https://www.researchgate.net/publication/330312483_Understanding_Cryptocurrencies, (Erişim Tarihi: 11.03.2019).

Kallek, Cengiz (1997). *Asr-ı Saadette Yönetim Piyasa İlişkisi*. İstanbul: İz Yayınları.

Kallek, Cengiz (2001). "İsraf", *İA,* XXIII, TDV Yayınları, İstanbul, 2001.

Karaçelebizâde, Abdulaziz b. Hümâmüddin (1284). *Ravdatü 'l-Ebrâr,* Bulak.

Karaman, Hayrettin (2007). *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku* (1.2.3 ciltler bir arada), İstanbul: Ensar Neşriyat.

Karaman, Hayrettin (2017). Sanal Para (Bitcoin, Bitpara), 30 Kasım 2017 https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/sanal-para-bitcoin-bitpara-2041314 (Erişim Tarihi: 20.12.2018).

Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekir b. Mesud (2003). *Bedâiu's-Sanâi' fî Tertîbi'ş-Şerâi.* II, V, VII, Beyrut: Daru'l Kütübi'l-İlmiyye.

Kaya, Süleyman, (2018). "Kripto Para Birimleri ve Fıkhi Açıdan Değerlendirilmesi" Sakarya Ü., İslâm Ekonomisi ve Finansı Araştırma ve Uygulama Merkezî (İSEFAM), https://www.isefam.sakarya.edu.tr/wp-content/uploads/2018/01/Kripto-Para-Birimleri-vef%C4%B1khi-A%C3%A7%C4%B1danDe%C4%9Ferlendirilmesi_son.pdf, (Erişim Tarihi: 22.12.2019).

Keleş, Ali (2018). İslâm'a Göre Para Kavramı, Tarihi, Tanımı ve Fonksiyonları. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, Bursa.

Koevoets, Mario (2017). Monetary Policy Implications for the trade-off between a Private Digital Currency and a Central Bank Issued Digital Currency, Radboud Universiteit, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nijmegen.

Kowalski, Patryk (2015). "Taxing Bitcoin Transactions Under Polish Tax Law", Comparative Economic Research, 18(3), 139-152.

Kuş, Khalilov; Mücahit, Merve C. Gündebahar ve Kurtulmuşlar, İrfan (2017). "Bitcoin ile Dünya ve Türkiye'deki Dijital Para Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme", 19. Akademîk Bilişim Konferansı, Aksaray Üniversitesi, Aksaray, 8-10 Şubat 2017, 2017.

Kuveyt İslâmi işler ve Evkaf Bakanlığı, (2002). *el-Mevsuatü-l'Fıkhıyye*, IC, Vizaretü'l-Evkaf ve'ş-Şuuni'l-İslâmiyye.

Maierbrugger, Arno (2017). Islamic Finance and Digital Currencies: The Halal Aspect. from http://www.gulf-times.com/story/ 532032/Islamic-finance-and-digital-currencies-The-halal-a (Erişim Tarihi: 03.11.2019)

Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) (2019). Şüpheli İşlem Bildirim Rehberi (Bankalar), sürüm 1.4. (11 Eylül 2019). https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/MSK-RHB-%C5%9E%C4%B0B-001-1.4.pdf (Erişim Tarihi: 11 Mart 2020).

Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed (1989).el-Ahkâmu's-Sultâniyye, (Nşr. Ahmed Mübârek el-Bağdâdî), Kuveyt: Mektebetü Dâri'bni Kuteybe.

Mazer, Tristan. (2015). Bitcoin: A worldwide currency?, Ersmus University Rotterdam, Erasmus School of Econemic, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rotterdam.

Meydânî, Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Guneymî ed-Dımeşkî (1994). *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitâb*, Beyrut.

Mikail Gökmen, Qintar: 2019 Nisan, Dünyanın İslâm Hukukuna Uygun İlk Tokeni Çıktı, 16 Nisan 2019, https://koinmedya.com/qintar-2019-nisan-dunyanin-İslâm-hukukuna-uygun-ilk-tokeni-cikti/(Erişim Tarihi: 10.02.2020).

Miras, Kamil (1978). *Sahîh-ı Buhâri Muhtasarı Tecrîdi Sarih Tercemesi ve Şerhi*. V, Ankara: DİB Yayınları.

Mishkin, Frederic S. (1992). *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. Pearson, New York 1992.

Molla Hüsrev (Ty)., *ed-Dürerü'l-Hükkâm fi Şerhi Gureri'l-Ahkâm*, I, İstanbul.

Monetary Dialogue (2018). Virtual Currencies and Central Banks Monetary Policy: Challenges Ahead, http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/149900/CASE_FINAL % 20publication.pdf (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

Muhammad Ebû Bakar (2017). "Shariah Analysis of Bitcoin, Cryptocurrency, and Blockchain", Last Revised: April 4, 2017, https://İslâmicbankers.files.wordpress.com/2019/02/2017-shariah-analysis-of-bitcoin-cryptocurrency-blockchain.pdf (Erişim Tarihi: 23.Şubat 2020).

Müneccimbaşı Ahmed Efendi (1285). *Sahâiju'l-Ahbâr, III,* (Çev. Şair Nedim), yy.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc (t.y.). *Sahîh-i Müslim*, (Thk: M. Fuad Abdu'l-bâkî), Beyrut: Dâr-u İhyâ-i Türâsi'l-Arabî.

Nakamoto, Satoshi, (2009). Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system. ss. 1-9, https://bitcoin.org/bitcoin.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2019).

Necmettin Erbakan Üniversitesi (2020)."Helal Finans Açısından Kripto Paralar Çalıştayı (07 Mart 2020)Sonuç ve Değerlendirme Raporu, 7 Mart 2020.https://www.erbakan.

edu.tr/ilahiyat/haber/4483/fakultemizde-helal-finans-acisindan-dijital-kripto-paralar-calistayi-gerceklestirildi. (Erişim Tarihi: 15Mayıs 2020).

News.bitcoin (2019). "Iran, Turkey, Malaysia Discuss Creating Unified Muslim Cryptocurrency", 19.12.2019, https://news.bitcoin.com/iran-turkey-malaysia-discuss-creating-unified-muslim-cryptocurrency/(Erişim Tarihi: 10.02.2020).

Oğuzman, M. Kemal, Selici, Özer ve Oktay-Özdemir, Saibe (2017). *Eşya Hukuku*, İstanbul: Filiz Kitapevi.

Orman, Sabri (1992). "Modern İktisat Literatüründe Para, Kredi ve Faiz", *Para Faiz ve İslâm,* İstanbul: Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizis, İsav.

Özbilen, Şevki (2015). *Para Teorisi*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Öztürk, Nurettin; Koç, Asuman (2006). Elektronik Para, Diğer Para Türleriyle Karşılaştırılması ve Olası Etkileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6 (11) , ss. 207-243.

Parasız, İlker. (1999). *Para Ekonomisi*, İstanbul: Ezgi Kitabevi.

Peters, Gareth; Panayi, Efstathios; Chapelle, Arine (2015). "Trends İn Cryptocurrencies And Blockchain Technologies: A Monetary Theory and Regulation Perspective", *Journal of Financial Perspectives*, *3 (*3), 1-46.

Qintar, About ICO, Ekim 2019, https://www.cryptosage.co.uk/icos/qintar/(Erişim Tarihi: 10.02.2020)

Robertson, James (2018). *The History Of Money: From Its Origins to Our Time*, http://www.jamesrobertson.com/book/historyofmoney.pdf (Erişim Tarihi: 02.05.2019).

Sæther, Hilde; Mari, Camilla ve Erik, Johan Hell (2018). A comparative analysis of cryptocurrency markets, University of Stavanger, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Stavanger Norveç.

Salihoğlu, Halil (1994). "Dînâr", *İA,* IX, İstanbul: TDV Yayınları, 352-355.

Samuelson, Paul (1973). *Economics*. New York: McGraw-Hill.

Sancak, Hasan (2003). "Mal", *İA*, XXVII, İstanbul: TDVY, ss. 461-465.

Sayar, Ahmet Güner (1986). *Osmanlı İktisâdı Düşüncesinin Çağdaşlaşması.* İstanbul: Der Yayınları.

Sayarlıoğlu, Ahmet (2019). Herkes için Blok-Zincir (Blockchain), https://medium.com/@ahmet.sayarlioglu/herkes-i%C3%A7in-blok-zincir-blokchain-1c85eb3a0bee (Erişim Tarihi : 17.04.2019).

Schwab, Klaus (2017). *Dördüncü Sanayi Devrimi*, (Çev. Zülfü Dicleli), Ankara: Optimist Yayınevi.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) (2016). Kripto-Para Bitcoin, http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/1130 (Erişim tarihi: 21 Aralık 2018).

Serozan, Rona (2914). *Eşya Hukuku I*, İstanbul: Filiz Kitapevi.

Shaban, Furkan (2020). "İslâm Hukukuna Göre Kripto Paralar: Bitcoin Örneği, " Ed. Murat Şimşek ve Mahmut Samar, *İslâmi Finans ve Finansal Teknolojiler, (Fintecch), Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. Konya: NEÜ Yayınları, ss.201-229.

Shawky Ibrahim Allam, (2017). "تداول عملة البيتكوين والتعامل بها" No:4205, http://www.dar-alifta.org/ar/ViewFatwa.aspx?sec=fatwa&ID=14139 (Erişim Tarihi: 17.Mart 2020).

Singil, Serhan (2018). Stellar İlk Şeriat Sertifikalı Blockchain Oldu. https://kriptoparahaber.com/stellar-ilk-seriat-sertifikali-blockchain-oldu.html. (Erişim Tarihi: 21.02.2020).

Skidelsky, Robert (2005). 'Skidelsky On Keynes', *Economic and Political Weekl, Cilt:* 40, N:47, pp. 4931-4946.

Sovbetov, Yhlas (2018). Factors influencing cryptocurrency prices: Evidence from bitcoin, ethereum, dash, litcoin, and monero. *Journal of Economics and Financial Analysis*, *2* (2), 1-27.

Stellar Development Foundation (2020). "Creating equitable access to the global financial system" https://www.stellar.org/foundation (Erişim Tarihi: 21.02.2020).

Şahinöz, Erkin ve Güven, Vedat (2018). *Blokzincir Kripto Paralar Bitcoin*, İstanbul: Kronik Kitap.

Şahinöz, Erkin; Güven, Vedat (2018). *Blokzincir Kripto Paralar Bitcoin*, İstanbul: Kronik Kitap.

Şimşek, Emre (2010). Abbâsîler Dönemi'nde Değişim Aracı Olarak Para, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans, Sivas.

Tentify Tüketici Araştırmaları (2018). "Kripto Para Birimleri Algı & Güven Araştırması Türkiye'nin Sanal Cüzdanı Araştırma Raporu." https://www.twentify.com/hubfs/Turkish_Reports/Twentify_Kripto-Para-Arastirmasi.pdf?hsCtaTracking=9c0cee2f-c64d-4d79-80cf-ce5a46cf46c3%7Ca4dbb8fe-29ab-4c7a-b1be-1536d9de794e (Erişim Tarihi: 20.10.2018).

Tözen, İbrahim (1975). *Arap-Sasani Paraları*, İstanbul: YKY.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhur Başkanlığı (TCCB) (2019). "Kuala Lumpur Zirvesi'nin Açılışında Yaptıkları Konuşma", 19.12.2019.https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/114037/kuala-lumpur-zirvesi-nin-acilisinda-yaptiklari-konusma(Erişim Tarihi: 10.02.2020).

UzmanCoin (2018). "Stellar, Şeriat Sertifikası Alan İlk Kripto Para Protokolü Oldu." 18 Temmuz 2018. https://uzmancoin.com/stellar-seriat-sertifika/ (Erişim Tarihi:13.02.2020).

Üzer, Betül (2017). *Sanal Para Birimleri*, Yayımlanmamış Uzmanlık Yeterlik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara.

Vigna, Paul; Casey, Michael (2017). *Kripto Para Çağı*, (Çev., Ali Atav), Ankara: Buzdağı Yayınevi.

World Gold Council (2013). Gold, the Renminbi and The Multi-Currency Reserve System. OMFİF Report. https://www.gold.org/sites/default/files/documents/gold_renminbi_multi-currency_reserve_system.pdf (Erişim Tarihi: 21.05.2019).

Wray, L. Randall (2012). Introduction to an alternative history of money. *Levy Economics Institute, Working Paper,* N.717. http://www.levyinstitute.org/pubs/wp_717.pdf (Erişim Tarihi: 12.11.2018).

Yalta, A. Yasemin (2011). Para Teorisi ve Politikası Ders Notları. *Türkiye Bilimler Akademîsi Açık Ders Malzemeleri Projesi*. https://acikders.tuba.gov.tr/mod/resource/view.php?id=1839 (Erişim Tarihi: 08.05.2019).

Yaman, Ahmet ve Çalış, Halit (2018). *İslâm Hukuku*, Bilay Yay., Ankara.

Yavuz, Neşe (2018). "Şeriata Uygundur Belgesi Alan İlk Para Birimi: GOLDX", 22 Şubat 2018. https://kriptoparahaber.com/seriata-uygundur-belgesi-alan-goldx.html (Erişim Tarihi: 07.02.2020).

Yazıcı, Abdurrahman (2020). "Kripto Paralarla İlgili Fetvalar ve Fıkhi Hükmü, " Ed. Murat Şimşek ve Mahmut Samar, *İslâmi Finans ve Finansal Teknolojiler, (Fintecch), Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. Konya: NEÜ Yayınları, ss.247-265.

Yazıcı, Burçin (2017). Proof of Work Nedir?, https://www.burcinyazici.com/proof-of-work-nedir-3607.html/ (Erişim Tarihi: 02.11.2019).

Yazıcı, Mehmet (1999). *Faiz*, İstanbul: Yaylım Yayıncılık.

Yazır, Elmalı Muhamemd Hamdi (1936). *Hak Dini Kur'an Dili*. III, İstanbul: DİB Yayınları.

Yıldız, Seracettin (2020). "İslâm Hukuku Açısından Kripto Paraların Fıkhi Hükmü ile İlgili Tartışmalar, " Ed. Murat Şimşek ve Mahmut Samar, *İslâmi Finans ve Finansal Teknolojiler, (Fintecch), Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. Konya: NEÜ Yayınları, ss.223-244.

Yıldız, Yiğit (2018). Kripto Paraların (bitcoin) Vergilendirilmesi. *Vergi Raporu Dergisi*, 221, 43-50.

Yurtseven, Muhammet (2020). "Para Olabilme Yönüyle İslâm Hukuku Açısından Kripto Para, " Ed. Murat Şimşek ve Mahmut Samar, *İslâmi Finans ve Finansal Teknolojiler, (Fintecch), Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. Konya: NEÜ Yayınları, ss.145-174.

Za'terî, A.M. (1996). *en-Nukûd Vazâifuha'l İslâmiyye ve Ahkâmuhe'ş-Şer'iyye*. Dımeşk: Dâr'u Kuteybe.

Zerkâ, Mustafa Ahmed (1956). el-Fıkhu'l-İslâmî fî Sevbihi'l-Cedîd, III, Dımeşk.

Zeydan, Abdülkerim (1999). *el-Medhal li-Dirâseti'ş-Şerîati'l-İslâmiyye*, Beyrut: Müesseset'ür- Risâle.

Zuhaylî, Vehbe (2011). *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, Çev., Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, H.Fehmi Ulus, Abdurrahim Ural, Yunus Vehbi Yavuz, Nureddin Yıldız, İstanbul: Risale Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : CİVELEK Aslı

Uyruğu : T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri : 06 / 10 / 1981

Telefon : 0532 168 2017

Faks :

E-mail : ACcivelek34@gmail.com

Eğitim

Derece	*Eğitim Birimi*	*Mezuniyet Tarihi*
Yüksek lisans	……	……
Lisans	Anadolu Üniversitesi (İşletme)	2011

İş Deneyimi

Yıl	*Yer*	*Görev*
2013 / 2014	Ceyhan Müftülüğü Kuran Kursu	Öğreticiliği
2014 / 2015	Ceyhan YarsuatTekniki ve Anadolu Meslek Lisesi	/ DİKAB Öğretmenliği
2016 / 2017	Çanakkale Halk Eğitim Merkezi	Usta Öğreticilik (Arapça ve Kuran Öğretmenliği)
2017/2018	Çanakkale Halk Eğitim Merkezi	Usta Öğreticilik (Arapça ve Kuran Öğretmenliği)

Yabancı Dil

Arapça İyi

Yayınlar

……